

در این شماره پرونده ویژه‌ای با نام «شعر هیئت، تعریف، ویژگی‌ها، ابعاد و قالب‌ها» را به مخاطبان گرامی تقدیم می‌کنیم. مقاله دکتر «محمد رضا سنگری» با همین نام به طور مفصل این موضوع را مورد مذاقه و بررسی قرار داده است. رئیس هیئت علمی بنیاد دعبل خزاعی، این مقاله را در اولین نشست از سلسله نشست‌های علمی شعر هیئت ارائه کرده است. گزارش سلسله نشست‌های تخصصی شعر هیئت و فراخوان مقاله برای حضور در این نشست در ابتدای همین پرونده آمده است.

پرونده «ستایشگران اهل بیت علیهم السلام، حوزه‌های علمیه و علما» در این شماره، با سخنرانی حجت الاسلام سید محمد مهدی میرباقری در اجتماع بزرگ ذاکران اهل بیت علیهم السلام در مسجد آرک تهران آغاز می‌شود. در این پرونده با حجت الاسلام سید حسین معتمدی، مؤلف کتاب هفت جلدی «عزاداری سنتی شیعیان در بیوت علما، حوزه‌های علمیه و کشور های جهان»، گفت‌وگویی داریم. از دیگر مطالب این شماره، معرفی آثاری مرتبط با شعر هیئت و نوحه‌های نواحی مختلف ایران است. لوح فشرده «عبرات ۱۲»، حاوی اشعار و نغمات مناسبتی ماه رجب و ابتدای ماه شعبان است. ■

بسم الله الرحمن الرحيم

فهرست

- ۲..... مداحی معرفت‌افزایی است (رهنمودهای رهبری).
- ۴..... بنیاد برتر (طرح تشکیل بنیاد رشد و توسعه رسانه‌های دینی).
- ۸..... پرونده ستایشگران اهل بیت علیهم السلام، حوزه‌های علمیه و علما
- ۱۰..... حفظ و ترویج فرهنگ شیعی.....
- ۱۰..... راه معرفت.....
- ۱۲..... آیا باید سکوت کنیم؟.....
- ۱۴..... خواسته مراجع از مداحان.....
- ۱۵..... عزاداری سنتی شیعیان (معرفی کتاب).....
- ۱۶..... حفظ شعائر مذهبی (گفت‌وگو با سید حسین معتمدی).....
- ۱۸..... پرونده ویژه شعر هیئت، تعریف، ویژگی‌ها، ابعاد و قالب‌ها
- ۱۸..... سلسله نشست‌های شعر هیئت.....
- ۲۰..... شعر هیئت، تعریف، ویژگی‌ها، ابعاد و قالب‌ها.....
- ۲۰..... شعرهای ماندگار (گفت‌وگو با احد ده‌بزرگی).....
- ۲۱..... احیای امر اهل بیت در شعر هیئت.....
- ۲۲..... عبرات.....
- ۲۳..... اشعار مناسبتی ماه رجب و ابتدای ماه شعبان.....
- ۲۶..... نظر سنجی.....

نشریه داخلی بنیاد دعبل خزاعی

مدیر مسئول: علی عظیمی

مشاور تحریریه: حجت الاسلام و المسلمین محمد مهدی انصاری

سر دبیر: امیر عیسی ملکی

طراحی و صفحه‌بندی: علی اصغر خان محمدی

با سپاس از:

مجید مبینی، مسعود دینانی، حسن بختیاری، متین رضوانی پور، میثم ملانجفی، پوریا شیرآشینی، فاطمه غریبی، الهام غریبی، مجتبی روشن‌روان، مسعود توحیدی، بهنام حمیدی، محمد حسینی، بهنام گلشنی، معصومه توحیدی

آدرس: خیابان بهشتی، خیابان قنبرزاده، خیابان عشق‌یار (نیلوفر)،

خیابان سیزدهم، پلاک ۲۶

کد پستی: ۱۵۳۳۹۴۳۱۱۱

صندوق پستی: ۵۶۵۶-۱۴۱۵۵

تلفن: ۸۸۵۴۸۵۹۷-۸۸۷۶۷۱۷۸

پایگاه اطلاع‌رسانی: www.deabel.com/news

هو الجیب

شیعیان دیگر هوای کربلا دارد حسین ... و اینک حسین است که بار سفر بسته و در ورای قلب‌های محبان نشسته، جان‌های عاشق را به تیر محبت هدف ساخته و برای رفتن به وادی کرب و بلا، بلی‌گویان را صلا می‌دهد که: هر که دارد عطش کرب و بلا بسم الله اگر حبیب خدا سعادت‌جویان را به گفتن کلمه توحید فراخواند، انگشت اشارت متوجه حضرت حسین ساخت که حسین منی و انا من حسین هر که راهی طریق توحید است و سرمایه از اخلاص بر گرفته است، بدانند که کربلا دانشگاه گسستن از علایق فضول و رهیدن از موانع وصول است. لاله‌الله‌گویان بسیارند؛ اما احرار و تاریکین نفسانیات بسیار کم

به هوش که کربلا هنگامه به مسلخ کشاندن نفس آماره و هواهای ظلمانی نفس است. کربلا آموزشگاه ادبار به خود و اقبال به خداست. و تا انسان بار سفر از خیمه سیاه نفس بدفرما بر نبسته و در کربلا قتل عشق را به نظاره ننشیند به یقین راه و رسم موحد زیستن را نخواهد آموخت. در این تجلی‌گاه رفیع، مادحان و ذاکرانند که با افتخار دریافت لقب روضه‌خوان، باربستانگان از شب دی‌چور را به سوی کاروان نور راه نمایند و نشریه «دعبل» بر آن است، مجلسی از روضه‌فراهم آورد تا در بساط آن روضه‌خوانان با نوای حزن خویشت بنالند و جویندگان راه، گرم بگریند و در یک کلام محملی از اشک در عزای کشته‌اشک‌ها فراهم آورد. گویند رمز عشق مگویند و مشنوبند مشکل حکایتی است که تقریر می‌کنند ■

عاطفه است که می تواند مسیر فهم عقلی و حرکت عقلی و جریان عقلی را هموار کند

مداحی معرفت افزایی است

آماده بودند، پدر و مادرها هم آماده بودند، یک نفری برود در مجالس و محافل خود، شعر هم بخواند، خوب هم اجرا کند، منتهای اشاره‌ای به این نیاز وقت نکند؛ این ضایع کردن فرصت است. آن روز مداح‌ها نقش‌های خیلی خوبی آفریدند. در این جبهه کارهایی که مداح‌های ما کردند، اثری که آنها در اعماق جان رزمندگان ما گذاشتند، کم‌نظیر است. من بعضی را اطلاع دارم؛ مداح‌های ترک‌زبان یک جور، مداح‌های فارس‌زبان یک جور. همین آقایان مداح‌های زنجان که امروز یکی از آنها اینجا خواندند، و جاهای دیگر و جاهای دیگر و از همه جا، و همچنین شعری که این مداح‌ها را پشتیبانی می‌کردند، آن روز همه به وظیفه‌شان عمل کردند. امروز هم من نگاه می‌کنم، می‌بینم در میان این شعرهایی که خوانده شد، به نیازهای نقد توجه شده بود ...

شما از حنجره استفاده می‌کنید، که نعمت خداست؛ از لحن و آهنگ استفاده می‌کنید، که نعمت خداست؛ از شعر استفاده می‌کنید، که قریحه‌اش نعمت خداداد الهی است. این نعمت‌ها در اختیار شما است؛ اینها را در خدمت چه قرار می‌دهید؟ در خدمت معرفت‌افزایی. اگر در خدمت اختلاف‌افکنی واقع شد، اگر در خدمت تحریک عصبیت‌هایی قرار گرفت که امروز به خاطر این عصبیت‌ها، متعصبین لجوج در نقاطی از دنیا بیست تا، سی تا سری می‌برند، این استفاده، استفاده بدی است؛ این را خیلی مراقب باشید.

شما اینجا یک شعری بخوانید، امروز هم که ویدئو و اینترنت و وسائل گوناگون انتقال پیام وجود دارد؛ عکس و تفصیلات آن برود در فلان نقطه، چهار تا آدم جاهل متعصب را تحریک کند، بیندازد به جان یک مشت زن و بچه بی‌گناه، خون اینها را بریزد. مراقب این چیزها باشید. اینکه بنده این همه اصرار می‌کنم، تأکید می‌کنم برای اینکه اختلافات مذهبی و طایفه‌ای را کمرنگ کنید، برای این است. کسی خیال نکند که اگر ما بخواهیم

خوش مضمون وجود ندارد؛ این هم از اختصاصات امتیازاتی است که بحمدالله پیروان اهل بیت از آن برخوردارند. اینها همه‌اش عقل و عاطفه را در آمیخته با یکدیگر در طول تاریخ و در عمق ذهن بشر و عواطف انسان جاری می‌کند.

بنابراین شأن مداح این است؛ یعنی برانگیختن عواطف، و به کمک اندیشه و خرد بردن این عواطف. شأن مداح و ستایشگر - این حرفه‌ای که امروز در کشور ما بحمدالله به‌وفور وجود دارد - این است که بتواند با بیان هنری، با شیوه هنری، با اجرای هنری، معرفت را در بین مردم گسترش دهد. این شد محور اصلی. شعری که انتخاب می‌کنید، لحنی که انتخاب می‌کنید، شیوه‌ای که در آن با مردم حرف می‌زنید، در این جهت قرار بگیرید؛ در جهت افزایش معرفت و عمق بخشیدن به هدایت مردم و دانایی‌های آنها از دین و از راه زندگی؛ این کاری است که جامعه مداح به بهترین وجهی می‌تواند انجام دهد.

بارها عرض کرده‌ایم و این یک حقیقتی است که وقتی شما یک قصیده را یا یک غزل را که حامل معارف است، در یک مجلسی می‌خوانید، گاهی از ساعت‌ها سخن گفتن فصیح و بلیغ یک گوینده تأثیرش بیشتر و عمیق‌تر می‌شود؛ این یک فرصت است؛ از این فرصت باید استفاده کرد؛ این فرصت را نباید ضایع کرد. شعری که محتوا نداشته باشد، این فرصت را ضایع می‌کند؛ یا اگر چنانچه در آن یک نکته ضعیف و احیاناً غلط وجود داشته باشد، این فرصت را ضایع می‌کند؛ یا اگر چنانچه کیفیت اجرا جوری باشد که مرزهای شرعی را مخدوش کند، این فرصت ضایع شده است؛ یا اگر جوری باشد که نیازهای نقد را که امروز مردم به دانستن آنها احتیاج دارند، ندیده بگیرد، این فرصت ضایع شده است. فرض کنیم در دوران جنگ تحمیلی که کشور نیاز داشت به یک حماسه پرشور عملی و جهاد در میدان، جوان‌ها هم

امروز بحمدالله در سرتاسر کشور شبکه مداحان و ثناگستران خاندان پیغمبر توسعه پیدا کرده است؛ جمعیت زیادی، استعداد‌های زیادی، دل‌های مشتاقی در میان خود مداحان - که از جوان‌های ما، پیشکسوت‌های ما، اساتید ما تشکیل شده است - بحمدالله میان مردم می‌روند و وسیله‌ی توسل مردم را فراهم می‌کنند و سفره‌ی برکت اهل بیت را می‌گسترانند؛ این یک فرصتی است برای کشور ما؛ مثل خیلی از فرصت‌های دیگری که ما داریم. برادران مسلمان ما در کشورهای دیگر، خیلی از فرصت‌های ما را ندارند؛ یکی‌اش همین است. این سلسله و رشته و جریان و شبکه‌ی توسل به اهل بیت و محبت اهل بیت و برانگیختن عواطف، خیلی فرصت مهمی است. حالا به هر دلیلی، دیگران در مناطق دیگر، از این نعمت بزرگ، از این برکت عام، به این شکل برخوردار نیستند؛ ما داریم. یقیناً یکی از عواملی که دین را، معنویت را، عقیده را و اخلاق را در یک جمعیتی در طول تاریخ حفظ می‌کند، عواطف است؛ در کنار عقل و خرد و استدلال. انبیاء و فرستادگان الهی ننشسته‌اند با مردم با زبان فلسفی حرف بزنند؛ اگر چه برای فهمیدن کلام آنها و تعمق در بیان آنها، عقل فلسفی لازم بود و هست؛ یعنی فلاسفه بزرگ از سفره گسترده عمومی انبیای الهی بیشترین بهره را می‌برند؛ اما این سفره، سفره خاص نیست؛ لذا زبان آن، زبان استدلال عقلی و بگو و مگو و ان قلت و قلت نیست؛ این زبان، ترکیبی است از اندیشه و عقل و عواطف؛ عاطفه است که می‌تواند مسیر فهم عقلی و حرکت عقلی و جریان عقلی را هموار کند. ما به طور طبیعی این جریان را داریم؛ هم در جلسات مدح و عزا و شادی و مولودی خوانی و عزاداری، هم در جلسات دعاخوانی؛ این دعای کمیل، این دعای ندبه، این دعای امام حسین در عرفه، و دعا‌هایی که مخصوص ما است. در میان دیگران، این مقدار دعای خوش‌لفظ خوش‌معنای

نعمت این عشقی که دل‌های مردم ما را بحمدالله پر کرده و مالا مال از محبت اهل بیت است، شکرگزاری کنیم و این عواطف را تحریک کنیم، راهش آن است؛ نه، اشتباه است. اختلاف‌افکنی یا تحریک عصبیت‌های اختلاف‌افکن، مصلحت نیست؛ نه امروز مصلحت است، نه زمان امام صادق علیه‌السلام مصلحت بود؛ آنها هم جلویش را گرفتند. بعضی از افراد سطحی نگر به این مسئله توجه ندارند.

همین‌طور است اختلافات داخلی و درونی. امروز مردم ما باید امید داشته باشند؛ اگر امید بود، حماسه خواهد بود. اینکه ما عرض کردیم «حماسه»، حماسه که دستوری نیست، بخشنامه‌ای نیست؛ بخشنامه صادر می‌کنیم، مردم حماسه ایجاد کنند! مگر می‌شود چنین چیزی؟ مگر معقول است؟ حماسه از دل می‌جوشد، حماسه با عقل هدایت می‌شود، حماسه با ایمان پشتیبانی می‌شود؛ اینها که دستوری نیست. اگر چنانچه دل از امید خالی شد، فکر از منطق صحیح تهی شد، حماسه به وجود نمی‌آید. ما در ذهن‌ها تردید ایجاد کنیم، در دل‌ها یأس تزریق کنیم، حماسه به وجود می‌آید؟ معلوم است که نه. حماسه آفرینی این است: فضای بدبینی به وجود نیاید؛ فضای سوء ظن به وجود نیاید؛ فضای امید، فضای خوشبینی، فضای نگاه به چشم‌اندازها به وجود آید؛ چشم‌اندازهایی که قطعی است، یقینی است، حقیقی است، تلقینی نیست.

... آنچه که من به شما عرض می‌کنم، این است: مداحی، معرفت‌افزایی است، مداحی، پراکندن معرفت و حکمت و امید و عقیده‌راسخ است. مداحی، جوشاندن چشمه‌های عواطف در دل‌ها است؛ با استفاده از هنر شعر، هنر آواز، هنر اجرا.

البته یک اصل مسلمی وجود دارد عزیزان! مردم از صدای شما خوششان می‌آید، از شعر شما لذت می‌برند، از اجرای شما - چه در مدح‌تان، چه در مصیبت‌تان - دل‌هایشان تکان می‌خورد و اشک می‌ریزند؛ اما به خود شما هم نگاه می‌کنند. اگر شما از لحاظ اخلاق، از لحاظ تدین، از لحاظ عفت، نمود تحسین‌آوری داشتید، همه آنچه را که عرض کردیم، به صورت مضاعف در مردم اثر خواهد کرد. اما اگر خدای نکرده بعکس شد؛ مردم نشانه

برادران مداح که اینجای می‌خوانند، این اعتراض را می‌کردم که جلسه جشن و مولود را تبدیل می‌کردند به مجلس عزاداری؛ مفصل روضه خواندند و اشک گرفتند! هر چیزی به جای خودش. به شما می‌گویند مداح، مداح یعنی چه؟ شاخصه اصلی شما مداحی است، نه روضه خوانی. روضه بخوانید، بنده طرفدار روضه خوانی‌ام، خودم هم روضه خوانم. این جور نیست که در مجلس مولودی خوانی ائمه علیهم‌السلام هم حتماً باید یک روضه‌ای خوانده شود، یک دمی داده شود، یک اشکی گرفته شود؛ هیچ لزومی ندارد. بگذارید عواطفی که مردم نسبت به ائمه علیهم‌السلام دارند، در خارج این جور وانمود نشود که منحصر است در قضیه گریه و سینه‌زنی و عزاداری؛ نه، عزاداری به جای خود، مدیحه و مولودی خوانی و شادی هم به جای خود؛ اینها را نباید با هم مخلوط کرد. ■

تزلزل اخلاقی، نشانه عقب‌ماندگی از لحاظ اخلاقی و رفتار و خدای نکرده عفت و این چیزها مشاهده کنند، اثر این هنرها و زیبایی‌هایی که در کار شما هست، از بین خواهد رفت؛ این را مراقب باشید. همه‌مان باید مراقب باشیم؛ ما عمده‌های ما بیشتر از دیگران، گویندگان مذهبی بیشتر از دیگران، نامداران عرصه دین و تقوا بیشتر از دیگران، همه باید مراقب باشیم؛ شما هم همین‌طور. شما کسانی که در عرصه دین و معرفت و امور الهی دارید کار می‌کنید، خیلی باید مراقب باشید؛ مراقب اخلاق، مراقب پاکی زبان، پاکی دامان، پاکی دل، پاکی دست. خدای متعال به شما کمک کند. یک مداح آستان فاطمی سلام الله علیها وقتی که در یک چنین جایگاهی قرار گرفت، یک انسان برجسته است. یعنی همین جوری که بین ماها فهمیده شده، دانسته شده و اعتقاد پیدا کرده‌ایم، کسانی که در راه مدح ائمه علیهم‌السلام و اظهار ارادت به این بزرگوار و توجه دادن دل‌ها به این بزرگواران هستند، اینها پیش خدای متعال عزیز و محبوب‌اند.

... من در این سال‌های طولانی، خیلی اوقات به

گزیده‌ای از بیانات در سالروز ولادت حضرت فاطمه زهرا سلام الله علیها در دیدار جمعی از مداحان، ۱۳۹۲/۰۲/۱۱

نخستین نشست هماهنگی رسانه‌های عترتی

بنیاد رشد و توسعه رسانه‌های دینی

خدمات برنامه‌ریزی و مخاطب‌پژوهی:

- کمک به طراحی و تدوین سند چشم‌انداز، مأموریت، اهداف و راهبرد، ساختارها و آیین‌نامه‌های داخلی برای رسانه‌های عضو
- کمک به تعریف دقیق مخاطبان با استفاده از شیوه‌های علمی افکارسنجی و براساس روش‌های جامعه‌شناختی
- اخذ نظریات صاحب‌نظران و کارشناسان در حوزه تخصصی و همچنین علم رسانه و انتقال آن به مدیران رسانه
- برگزاری سمینارهای علمی - کاربردی دین و رسانه

خدمات آموزشی:

- آشنایی با استانداردهای نوین جهانی در عرصه رسانه
- آموزش مدیریت رسانه
- آشنایی با فناوری‌های نوین رسانه
- آشنایی با مهم‌ترین رسانه‌های جهان به‌ویژه رسانه‌های دینی
- آشنایی با روزنامه‌نگاری نوین
- آشنایی با ژورنالیسم آنلاین
- برگزاری دوره‌های خبرنگاری و خبرنگاری
- WSIS - آشنایی با مفاهیم و نظریه‌های مهم جهانی مانند: جهانی شدن، عصر اطلاعات و ارتباطات و
- برگزاری جشنواره رسانه‌های دینی
- برگزاری جلسات هم‌اندیشی با استادان و صاحب‌نظران

دانش نظری و کاربردی درباره نسبت تبلیغ دینی و رسانه مدرن و با ارائه خدمات برنامه‌ریزی و مخاطب‌پژوهی، خدمات آموزشی، خدمات اقتصادی و خدمات تبلیغاتی به رسانه‌های دینی، گام مؤثری برای ارتقاء کیفی و افزایش میزان اثرگذاری این رسانه‌ها خواهد بود. در ادامه، اهداف و خدماتی را که بنیاد برتر دنبال می‌کند و سیر تکوینی و تکمیلی طرح را تا برگزاری اولین نشست هماهنگی رسانه‌های عترتی به همت «بنیاد دعبل خزاعی» و «هیأت قرآنی احیا» بخوانید:

اهداف:

- همکاری برای افزایش ضریب نفوذ و میزان اثرگذاری رسانه‌های عضو از طریق: استفاده از سیستم توزیع مشترک، تبادل آگهی، تبادل لینک، پوشش خبری عملکرد رسانه‌های عضو، برگزاری نمایشگاه‌های دوره‌ای مشترک، انتشار ویژه‌نامه‌های مشترک و ...
- کمک به افزایش سطح کیفی رسانه‌ها از طریق: تأمین منابع انسانی متخصص، برگزاری دوره‌های آموزشی مشترک، به‌اشتراک گذاری منابع محتوایی و اطلاعاتی مشترک، برگزاری جشنواره رسانه‌های دینی و ...
- برجسته‌سازی اخبار و مطالب ارزشی و اسلامی از طریق پوشش خبری هم‌زمان و مناسب توسط همه رسانه‌های عضو
- کمک و همیاری برای رفع مشکلات صنفی

نسبت دین و فرهنگ دینی با فناوری‌های جدید، امروز یکی از مسائل مهم و مبتلا به فعالان حوزه فرهنگ و دین است. دانشمندان مرتبط با رسانه و فرهنگ و دین با علایق و انگیزه‌های متفاوت به بررسی مسائل مشترکی رو آورده‌اند که به ماهیت رسانه و فرهنگ دینی و هم‌نشینی و تضادهای احتمالی این دو می‌پردازد. در این میان افزایش ضریب نفوذ و میزان اثرگذاری رسانه‌های دینی که نیازمند افزایش سطح کیفی این رسانه‌هاست، از دغدغه‌های دائم فعالان این حوزه است که با افزایش کمی و کیفی رویکردهای عرفی و دین‌جدا، جدی‌تر و ضروری‌تر نیز می‌شود. برای این منظور ارتباط نزدیک و مستمر فعالان رسانه‌های دینی با همدیگر می‌تواند زمینه‌ساز همفکری و هم‌افزایی این رسانه‌ها باشد که در عین حفظ هویت مستقل، با همیاری و همکاری، موانع و مشکلات پیش رو را مرتفع کنند. پیش از این گروهی از فعالان رسانه‌های دینی با همت «مرکز مطالعات راهبردی خیمه» گام‌های نخست برای این منظور را برداشته و زمینه همفکری و هم‌اندیشی مجموعه‌های مختلف را فراهم کرده‌اند. گام‌های نخست برای تحقق اهداف سابق‌الذکر با ارائه طرح تشکیل «بنیاد رشد و توسعه رسانه‌های دینی (بنیاد برتر)» در مرکز مطالعات راهبردی خیمه برداشته شد.

تشکیل و استمرار فعالیت‌های «بنیاد رشد و توسعه رسانه‌های دینی» (بنیاد برتر) - با عضویت همه رسانه‌های مکتوب و غیر مکتوب دینی - با آگاهی از ضرورت توسعه

هم‌اندیشی سوم:

سومین نشست بنیاد برتر نیز با پیگیری مرکز مطالعات راهبردی خیمه در شانزدهمین نمایشگاه مطبوعات برگزار شد. در این نشست، رئیس مرکز مطالعات بین‌المللی دینی و استادیار دانشگاه تهران، دکتر یونس نوربخش و دکتر علی جعفری، عضو هیئت علمی گروه ارتباطات و دین دانشکده معارف اسلامی دانشگاه امام صادق علیه‌السلام و مدیر سابق مرکز مطالعات راهبردی خیمه، حجت الاسلام مرتضی وافی، به بیان دیدگاه‌های خود دربارهٔ چگونگی بنیادپرداختند. دکتر نوربخش در این جلسه سه مفهوم «رسانهٔ دینی»، «دین رسانه‌ای» و «دین در رسانه» را از هم جدا کرد و پرداختن به این سه مفهوم را در بحث‌های آینده بنیاد ضروری دانست.

هم‌اندیشی چهارم:

نخستین نشست رسانه‌های عبرتی

نخستین نشست رسانه‌های عبرتی چهارشنبه، چهارم اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۲ ش. به همت «بنیاد دعبیل خزاعی» و «هیأت قرآنی احیا» با نمایندگانی از رسانه‌های فعال در حوزهٔ عبرت از جمله سایت عقیق، نشریهٔ هیئت، روضه‌نیوز، نشریهٔ خیمه، ماهنامهٔ دعبیل، سایت مداحان و هیئت امروز با حضور حجت‌الاسلام «محمدرضا زائری»، رئیس هیأت قرآنی احیا و «میثم غضنفری»، مدیر عامل بنیاد دعبیل خزاعی، در مجتمع فرهنگی شهدای هفتم تیر برگزار شد.

در این نشست ابتدا دکتر محمدرضا زائری، مدیر عامل هیأت قرآنی احیا ضمن خیر مقدم به حضار، بر همکاری متقابل و اجرای برنامه‌های مشترک تأکید کرد و گفت: «هدف از هماهنگی هم‌شکل شدن نیست؛ بلکه تأکید بر مشترکات و پرهیز از پرداختن به موارد احتمالی مورد مناقشه است.»

در ادامهٔ جلسه نمایندگان رسانه‌های حاضر در جلسه، به ارائهٔ دیدگاه‌های خود پرداخته و از جمله بر موضوع هماهنگی بین این مراکز رسانه‌ای و تداوم برگزاری جلسات تأکید کردند.

«محمد قهرمانی»، نمایندهٔ نشریهٔ هیأت، بر لزوم پرداختن به نقش رسانه‌های مذهبی در حرکات و جریان‌های اجتماعی اشاره کرد و افزود: «این موضوع به معنی ورود به جریان‌ها و دسته‌بندی‌های سیاسی نیست.» وی همچنین به ضرورت مخاطب‌شناسی و استمرار این جلسات اشاره کرد.

«عطا اسماعیلی»، سر‌دبیر نشریهٔ خیمه و «محسن حسام مظاهری»، پژوهشگر حوزهٔ دین نیز در ادامه به ارائهٔ دیدگاه‌های خود پرداخته و بر نکاتی از جمله ضرورت آسیب‌شناسی و مسئله‌شناسی فعالیت رسانه‌های عبرتی، توجه به سیستم توزیع و تبلیغ رسانه‌ها و بررسی و

دربارهٔ این تعریف اتفاق نظر داشته باشند. دبیرخانهٔ موقتی در مرکز مطالعات راهبردی خیمه تشکیل شود. ارتباطات لازم تا تدوین طرح تشکیل بنیاد برتر پیگیری شود.

لازم است که یک اتاق فکر برای تعیین وظایف دبیرخانه و نحوهٔ اجرایی شدن مصوبات تشکیل شود.

این موضوع که چرا تا به حال هیچ نهادی اهداف مورد نظر را پیگیری نکرده، بررسی شود. دربارهٔ موانع احتمالی در ادامهٔ فعالیت‌های بنیاد برتر نیز مذاقه شود.

هر نهادی که در بنیاد برتر عضو می‌شود، یک نمایندهٔ تام‌الاختیار به دبیرخانه معرفی کند.

همهٔ مؤسسات و نهادهایی که می‌توانند در بنیاد برتر عضو شوند و منطق عضو شدن هر مؤسسه بررسی شود.

هم‌اندیشی دوم:

دومین جلسهٔ هم‌اندیشی نیز با پیگیری‌های مرکز مطالعات راهبردی خیمه با حضور ۱۰ نفر از استادان و کارشناسان ارتباطات و رسانه در سالن جلسات مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما در مهرماه ۱۳۸۸ ش. برگزار شد. در این جلسه آقایان دکتر سلیمی، خبازی، متقی زاده، حاج‌بابایی، آشتیانی، اسدی‌زاده، رجایی‌فر و بشیری حضور داشتند و موضوعات زیر مطرح شدند:

این طرح بسیار ضروری است و مطبوعات کشور به آن نیاز دارند؛ اما اجرای طرح باید فزاینده و از اقدامات کوچک و محدود آغاز شود. ابتدا باید چند رسانه با هم متحد شوند و سپس دیگران را نیز به حضور در بنیاد مجاب کنند.

افق و چشم‌انداز طرح موجود مبهم است و باید مشخص شود برای تحقق اهداف این طرح در این پهنهٔ رسانه‌ای متکثر، چگونه باید عمل کنیم؟

باید بررسی کنیم چگونه می‌توانیم، مصوبات این طرح را الزام‌آور کنیم و آیا مسئولان رسانه‌های دینی پایبند به این الزامات خواهند بود؟

اهداف طرح اکنون بسیار نازل تر از یک بنیاد است و ما باید واژهٔ توسعهٔ رسانه‌های دینی را به تولید و توسعهٔ رسانه‌های دینی تبدیل کنیم.

سه مرحله باید در این طرح مدنظر قرار گیرد:

- الف) خدمات رسانه‌ای
- ب) هم‌سازسازی و هم‌افزایی
- ج) قدرت‌سازی و کنترل قدرت

برای موفقیت این طرح باید کسانی خود را برای این کار وقف کنند و با حضور در اتاق فکر بنیاد در یک فرایند زمانی طولانی، طرح را پیگیری کنند.

پیشنهاد می‌شود با ایجاد یک سایت برای ارائهٔ خروجی‌های رسانه‌های مختلف، به تبلیغ این رسانه‌ها و اطلاع‌رسانی و ارائهٔ محتواهای این رسانه پرداخته شود و سپس رسانه‌ها را با توجه به لزوم وجود اتحاد به زمینه‌سازی برای حضور در مجمع عمومی ترغیب کنیم. باید بررسی کرد که آیا دیگران پیش از این در این عرصه گام نهاده‌اند و تلاشی برای گردآوری رسانه‌ها داشته‌اند؟ اگر چنین است، به چه دلیل کار آنها عقیم مانده و به نتیجه نرسیده است؟

خدمات اقتصادی:

- به‌اشتراک‌گذاری تجارب رسانه‌های عضو در زمینه‌های توزیع و جذب مخاطب
- راه‌اندازی سیستم توزیع مشترک برای مخاطبان خاص
- جذب حمایت‌های دولتی و مردمی
- راه‌اندازی سازمان آگهی‌های مشترک

خدمات تبلیغاتی:

- کمک به راه‌اندازی وب‌سایت‌های اختصاصی رسانه‌های عضو
- انتشار بولتن‌های اختصاصی بنیاد برای معرفی کامل اعضاء و توزیع آن در همهٔ همایش‌ها و سمینارهای مرتبط
- شرکت بنیاد در همهٔ همایش‌ها و نمایشگاه‌ها با غرض اختصاصی برای معرفی اعضاء
- راه‌اندازی وب‌سایت بنیاد
- برگزاری نمایشگاه رسانه‌های دینی در سراسر کشور
- درج آگهی‌های مبادله‌ای در رسانه‌های عضو (تبادل لینک)
- پوشش اخبار و گزارش عملکرد رسانه‌های عضو توسط یکدیگر

و خدمات گوناگون دیگری از جمله:

- ایجاد کتابخانهٔ تخصصی
- به‌اشتراک‌گذاری منابع انسانی
- به‌اشتراک‌گذاری منابع اطلاعاتی، سخت‌افزار، نرم‌افزار و توانمندی‌ها
- معرفی کارشناسان و صاحب‌نظران کمتر شناخته‌شده به دیگر اعضاء

سابقهٔ طرح تشکیل بنیاد رشد و توسعهٔ

رسانه‌های دینی

هم‌اندیشی اول:

پیش طرح تشکیل بنیاد رشد و توسعهٔ رسانه‌های دینی (بنیاد برتر)، اولین بار در مرکز مطالعات راهبردی خیمه مطرح شد. با پیگیری این طرح و برای این منظور در شهریور ۱۳۸۸ ش. نشست با حضور عده‌ای از کارشناسان، استادان و فعالان حوزهٔ رسانه برگزار شد که در آن اشخاص زیر حضور داشتند:

حجت الاسلام لاجوردی، مدیر مؤسسه انتشاراتی لیلۃ‌القدر

حجت الاسلام عبدالله حسن‌زاده آملی، مدیر مسئول نشریهٔ پویک

آقای غفاری، نمایندهٔ رادیو معارف قم

حجت الاسلام علوی، نمایندهٔ مؤسسهٔ تبیان قم

حجت الاسلام احمد نجمی، دبیر انجمن وبلاگ‌نویسی دینی

در این جلسه همهٔ استادان و کارشناسان حاضر، بر ضرورت تشکیل چنین بنیادی تأکید کردند و مقرر شد که موارد زیر پیگیری شود:

- در جلساتی که به منظور تدوین پیش‌طرح با حضور نمایندگان ثابت هر مؤسسه تشکیل خواهد شد، اهداف بنیاد به‌طور مشخص و واضح تعیین شود.
- رسانهٔ دینی دقیقاً تعریف شود؛ طوری که همهٔ اعضاء

کالبدشناسی دین رسانه‌ای شده اشاره کردند. در ادامه گزیده‌ای از مباحث طرح شده در نخستین نشست رسانه‌های عترتی به استحضار می‌رسد:

محمد رضا آتری رئیس هیأت قرآنی احیا

پیش از این چندین بار تصمیم گرفته شد که با برگزاری نشست‌های مشترک در میان نشریات فعال در حوزه عاشورا زمینه هم‌افزایی آنها فراهم شود. اخیراً این ایده مطرح شد که باید دایره را وسیع‌تر ببینیم و فقط موضوع حضرت سیدالشهدا علیه‌السلام نباشد؛ مثلاً نشریه‌های «موعود» با موضوع امام زمان عجل‌الله تعالی فرجه الشریف یا نشریه «ژانر» و ... را هم پوشش دهیم. این مباحث منجر به تشکیل این جلسه شد. تعبیری که دوستان با عنوان «رسانه‌های عترتی» بکار بردند، این مسیر را پشت سر گذاشته که منجر به تشکیل نخستین نشست هماهنگی این جلسات شد.

چند نکته را به عنوان مقدمه عرض می‌کنم و اگر بتوانیم در این جلسه به آن رسیدگی کنیم عالی است. اگر وقت نبود در جلسات بعدی موضوعات را پیگیری می‌کنیم. پیشنهاد ما این بود که هر کدام از نشریات به نوعی مرام‌نامه، اصول و قوانینی که خودشان دارند را مدون و مکتوب کنند؛ تا به تفاهمی برسیم؛ نه به معنای هماهنگی حقیقی و رسمی و الزام مشترک؛ بلکه به عنوان ارتباط بیشتر؛ چون احساس می‌شود که به دلایل زیادی اتفاقاتی در یافت اجتماعی می‌افتد؛ مثلاً ترویج روضه‌های خانگی، مبارزه با خرافه‌ها و بدعت‌ها، بحث استفاده از روایات و ترویج احادیث و ... که اگر این معانی مدون شود مشخص می‌شود که جای خالی این حوزه کجاست و چطور باید به این موارد پرداخت؛ مثلاً درباره جلسات مذهبی خانم‌ها خلاءهایی وجود دارد، یا در مورد کودکان و نوجوانان باید کارهای خاصی انجام دهیم؛ که این کار باعث تقسیم در کار هم می‌شود و باعث می‌شود که به جای هم‌پوشانی، هم‌افزایی داشته باشیم؛ که اگر امروز به این موضوع رسیدگی کنیم خوب است. این نکات را خاضعانه از طرف نشریه «خیمه» و مجموعه «احیا» - که این مجله هم جزئی از آن است - عرض می‌کنم.

احساس ما این است که با مبنای «انی سلمن لمن سالمکم» علی‌رغم حوزه‌های کاری مختلف و علی‌رغم استقلال نشریه‌ها و رسانه، لازم است که ما بین این حوزه‌ها هماهنگی داشته باشیم. تمام این دید و باز دیده‌ها و تماس‌ها موضوعیت دارد؛ وقتی دو شیعه عادی لازم است که در خانه‌های خود با همدیگر ارتباط داشته باشند به طریق اولی کسانی که برای سیدالشهدا علیه‌السلام و انبیاء کار می‌کنند باید این همدلی را داشته باشند. امیدوارم این کار جدی شود و در هر جلسه یک نشریه، آن را میزبانی کند، گرد هم آییم و با افراد جدیدی آشنا شویم، ایجاد همدلی کنیم و احساس کنیم که افراد دیگری هم زیر این خیمه هستند. برای خودمان ایجاد دلگرمی و امیدواری است.

ظرفیتی که هر کدام از ما داریم می‌تواند به ظرفیت‌های دیگر اضافه شود و در عین حفظ خصوصیت‌های این نشریه‌ها (اصلاً قصد نیست که این نشریه‌ها شبیه هم شوند) شاید لازم باشد که به

این همدلی برسیم برخی از مخاطبان را ما پوشش دهیم و بخشی دیگر را دیگری و اگر حیثاً یکی از این نشریه‌ها دچار آسیبی شد، مثل نشریه «چاووش» که بسیار خوب شروع به کار کرد؛ اما به دلایلی متوقف شد، دیگران بتوانند به آن کمک کنند و یا لاقلاً از ظرفیت‌های آن استفاده کنند؛ چون افراد بسیار زیادی در قم آموزش دیده بودند، تجربه کسب کرده بودند و خوب پیش رفته بودند؛ اما کل مجموعه به هم ریخت؛ در حالی که می‌شد و اگر این ارتباط را داشتیم می‌توانستیم از این افراد و تجارب آنها در جای دیگری استفاده کنیم.

عزت‌اله پوریان

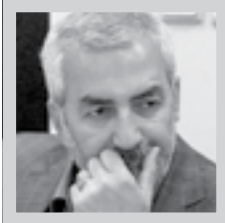
مدیر روابط عمومی بنیاد دعبل خزاعی

در «بنیاد دعبل خزاعی» یک هیئت علمی با حضور صاحبان فکر و نویسندگان هدایت می‌شود. در مجموعه بنیاد دعبل یک بانک اطلاعاتی از شاعران و نویسندگان و کسانی که در این حوزه فعالیت می‌کنند، وجود دارد. ما می‌توانیم این اطلاعات را برای استفاده‌های مقتضی در اختیار دوستان قرار دهیم. به نظر ضرورت هماهنگی بین نهادهایی که در اینجا حضور دارند، می‌تواند موضوعی برای بحث امروز باشد. آیا فکر می‌کنید، می‌توان از این موضوع خروجی‌ای تهیه کرد؟ ضرورت‌های این هماهنگی‌ها در چیست؟

محمد قهرمانی

مدیر مسئول نشریه هیأت

چون فعالیت ما در راستای ترویج فرهنگ اهل بیت علیهم‌السلام و توسعه و گسترش فرهنگ دینی و مذهبی مردم است، نکاتی را باید مدنظر قرار دهیم. نکته‌ای که بیش از همه حائز اهمیت است و ما در گذشته از آن غفلت کردیم، نقش هیئت‌های مذهبی در حرکت‌های اجتماعی است؛ مثل پیروزی انقلاب اسلامی در دوران دفاع مقدس و موضوعات سیاسی و اجتماعی که در آنها هیئت‌ها توانستند نقش‌هایی را ایفا کنند؛ البته ورود به جناح‌های سیاسی و بعضاً اجتماعی آفت بزرگی است و باید به شدت از آن پرهیز شود؛ اما نباید از این نقش غفلت کرد که در جایی که نیاز نظام است، با بصیرت بخشی و آگاهی بخشی و تعیین شاخص‌ها بر اساس منویات امام و مقام معظم رهبری نقش خود را ایفا کنیم. سایت‌ها و نشریات منتسب به اهل بیت علیهم‌السلام در این زمینه باید کار کنند و توجه لازم را داشته باشند.

... «مخاطب‌شناسی» نکته‌ای است که باید به آن توجه کرد. باید مخاطب خود را به‌شایستگی بشناسیم و با توجه به مخاطب تولیدات خود را عرضه کنیم. باید بین کسانی که در این حوزه فعالیت می‌کنند تقسیم کار صورت گیرد و فکر می‌کنم این‌گونه بهتر می‌توان مخاطب را راضی کرد؛ به این ترتیب مخاطب در نهایت مرجع و منبع خود را می‌شناسد.

میلاد عچرش

مدیر پایگاه خبری - تحلیلی روضه‌نیوز

بنا به فرمایش مقام معظم رهبری ما در حال حاضر مورد تهاجم فرهنگی قرار گرفته‌ایم و در مواجهه یک جنگ نرم هستیم. در جنگ هم بدون نقشه

عملیاتی نمی‌توان به نتیجه رسید. ما در رسانه‌های عترتی باید تلاش کنیم، نقشه عملیاتی برای خودمان داشته باشیم؛ مثلاً بدانیم سایت «عقیق» در این نقشه عملیاتی چه نقشی را ایفا می‌کند. اگر این نقشه مشخص شود به جای هم‌پوشانی به سراغ هم‌افزایی می‌رویم و تهدیدی که در حال حاضر با آن روبه‌رو هستیم تبدیل به فرصت می‌شود. اولین قدم این است که ظرفیت همدیگر را بشناسیم، شناخت‌های ما از همدیگر کلی است؛ در حالی که ما باید با یکدیگر صحبت کنیم و از ظرفیت‌های همدیگر آگاهی پیدا کنیم. این موضوع اتفاق نمی‌افتد، مگر با برگزاری جلسات این‌چنینی یا برگزاری نمایشگاه. امیدوارم بتوانیم در این جلسه به نتیجه مطلوب برسیم.

پدرام الوندی

سر دبیر سابق سایت خیمه

روزی که اولین رادیوی جهان اختراع شد، اولین جمله‌ای که مخترع آن در مراسم افتتاح رادیو گفت، این بود: «من امیدوارم از این اختراع بتوانیم

پدر مقدس به همه جهان استفاده کنیم». یعنی خاستگاه رسانه از ابتدا برای ترویج دین بوده است. سایر ابزار هم همین طور. رادیو و تلویزیون رسانه‌های ما هستند و هنوز ذات دینی وارد رسانه‌های ما نشده است؛ مثلاً سیطره دینی یهود بر سینما یک پیوند فرادستی است؛ که به یک چارچوب استاندارد درباره چیزی که باور داشته، رسیده است؛ اما ما با این امر بسیار فاصله داریم. ما باید حرکت را از بالا به پایین و به یک سطح بیاوریم. مردم یا مخاطب شما تا وقتی که حسن نکند در یک سطح قرار دارد، پیام شما را نمی‌پذیرد؛ باید از ابتدا به این فکر کرد که نمی‌شود به پیام به طور مستقیم و همان طور که ۴۰۰ یا ۵۰۰ سال پیش به آن نگاه می‌شد، نگاه کرد. اشاره شد که هیئت‌های مذهبی خودشان را در رسانه‌ها نمی‌بینند؛ به نظر من هم این موضوع مسئله مهمی است. چرا «بنیاد دعبل خزاعی» یا «خیمه» یک وبلاگ را در اختیار یک هیئت قرار نمی‌دهند؟ تا وارد فرآیند تولید محتوا قرار دهند. وقتی مخاطب خود را از شما دانست، شما راحت‌تر می‌توانید با او صحبت کنید. این مورد، مورد مهمی است و امیدوارم این جلسات ما را به یک تراز شیعی برساند؛ شاید باید برای آن عنوانی انتخاب و بر روی آن کار کنیم؛ تا رسانه‌ای داشته باشیم که تراز و محک باشد؛ تا به این ترتیب حداقل‌ها و حداکثرها را برای افراد تعیین کنیم.

عطا اسماعیلی

سر دبیر نشریه خیمه

من به دو نکته اشاره می‌کنم: یکی موضوع محتوا که خدا را شکر همه ما دغدغه آن را داریم، و مقداری

مستندسازی سنت‌ها، گردآوری تصاویر، خاطره‌ها و اسناد و نشر آنها
 ۴. ارائه‌الگوهای شایسته از پیرغلامان، علما و بزرگان
 ۵. مبارزه با خرافات و عادات جاهلانه و بدعت‌های ناروا

۶. ترویج معارف اهل بیت علیهم السلام در چارچوب مجالس حسینی، که نشر احادیث و معارف اهل بیت علیهم السلام محور فعالیت ما است و این به این معنا نیست که ما فقط برای مخاطب‌های خاص فعالیت می‌کنیم؛ چون آمدن مخاطب خاص به هیئت دلیل داشتن معرفت به اهل بیت علیهم السلام نیست؛ البته اگر ما بتوانیم این مخاطب خاص را حفظ کنیم، کار بسیار بزرگی انجام داده‌ایم؛ بنابراین قدم اول حفظ همین افراد است.

۷. رویکرد انقلاب اسلامی و ولایت فقیه
 ۸. تأکید بر رویکرد عالمانه و استفاده از متون اصلی و مستند و کار علمی
 ۹. توجه به گستره جهانی و بیداری اسلامی و گرایش به تشیع
 ۱۰. تأکید بر قرائت مقتل در مجالس به جای خواند مطالب بی‌اساس و دوقی

۱۱. ارائه اشعار فاخر و استفاده از آن در مجالس
 ۱۲. نقل عنایات سید الشهداء علیه السلام و ترویج محبت سید الشهداء علیه السلام برای درمان مشکلات. خداوند می‌فرماید: «یا موسی حبینی الی خلقی»، «یا موسی مرا محبوب مردم کن». حال ما به عنوان رسانه عترتی و حسینی یکی از رسالت‌هایمان این است که حضرت سید الشهداء علیه السلام را محبوب مردم قرار دهیم؛ چون سفینه نجاتی است که قرار است بسیاری را نجات دهد.

۱۳. ایجاد هم‌افزایی و ترویج مراکز که در این زمینه مشغول فعالیت هستند و آنها را معرفی کنیم؛ البته ما در خیمه این کار را انجام داده‌ایم.

۱۴. توجه مبنایی به قرآن. در سفارشی پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم فرمودند: «ثقلین» و نباید این موضوع را فراموش کنیم

۱۵. توجه به اصحاب سید الشهداء علیه السلام و اصحاب اهل بیت علیهم السلام. نباید از این افراد غافل شد؛ چون این بزرگان هر کدام به نوبه خود جایگاه ویژه‌ای دارند و به طور خاص در ماجرای عاشورا. یکی از مظلومیت‌های این افراد این است که ما به آنها کمتر توجه می‌کنیم

۱۶. پوشش خبری کلیه فعالیت‌های حسینی در ایران و خارج از ایران؛ مثلاً زلزله‌ای که در بوشهر اتفاق افتاد. در این زلزله حسینیه‌ها از بین رفتند و مداحان جان خود را از دست دادند. نشریه‌های حسینی باید به فکر انعکاس این اتفاقات هم باشند. به نظر نکته‌ای که گفته شد مبنی بر ایجاد بانک اطلاعات و بانک ایده، باید ایجاد شود؛ تا در این مسیر به پختگی لازم دست پیدا کنیم. این موارد را من مطرح کردم، ممکن است سایر افراد هم نظریه‌هایی داشته باشند، همه این موارد را جمع‌آوری کنیم و مورد رأی‌گیری قرار دهیم؛ تا به مواردی که در آن اتفاق نظر داریم، بپردازیم. یکی از مشکلاتی که ما با آن سروکار داریم این است که ما به جای اینکه در مورد مشترکات بحث کنیم، به مباحثی می‌پردازیم که در آن اختلاف نظر داریم؛ در حالی که نباید این گونه باشد. اگر ما دید مثبت به این ماجرا بنگریم، اتفاقاً افرادی هستند که در این ماجراها موفق‌اند و می‌توان فضای مفیدی را ایجاد کرد، تا در آن به موفقیت برسیم. امیدوارم شروع موفق داشته باشیم. ■

هیئت خوب است یا خیر؟ راه‌اندازی سایت خوب است یا خیر؟ چون بیرون از انتخاب ما این ابزارها به عنوان ابزار و قالب، خصوصیات خاص خودشان را دارند و پیامدها و عملکردهای خاص خود را دارند؛ که لزوماً هم مورد انتخاب ما نیست و نتیجه خاص خود را به جای خواهند گذاشت.

در ۱۰ سال اخیر که به نظر حوزه رسانه‌ها به خصوص در فضای مجازی جدی‌تر شده، اتفاقات مهمی در هیئت‌ها افتاده است؛ که محصول رسانه‌ها بوده و این موضوع نیاز به مسئله‌شناسی دارد؛ تا تأثیرگذاری جدی و اتفاقاتی را که در بیرون از هیئت‌ها رخ داده، ببینیم. اتفاقاتی که کاملاً محصول پیامدهای رسانه‌ای بودند؛ مثلاً بر جسته شدن برخی آسیب‌ها که در هیئت‌ها بود. در گذشته هیئت به افرادی که در آن هیئت حضور داشتند، خلاصه می‌شد؛ اما در حال حاضر در هیئت‌ها فیلمبرداری صورت می‌گیرد و مداحان دیده می‌شوند. خود مداح هم از این موضوع مطلع است و به همین دلیل فرم، پوشش و حرکات تغییر می‌کند. مداحی از روی منبر به مداحی بر روی سن تغییر پیدا کرده است؛ البته مداحی سنتی در جای خود باقی مانده. درست است که سن در پاسخ به اقتضائات پدید آمده است، ولی روی سن رفتن تبعاتی به همراه داشته که معلوم نیست و به نظر نمی‌رسد آقایان مداح و برگزارکنندگان هیئت، از همه این تبعات آگاه باشند.

ضبط کردن و تبدیل آن به سی‌دی، منتشر کردن آن بر روی سایت‌ها، دانلود کردن و بلوتوث کردن، اتفاقات جدیدی است. آیا ما به همه پیامدهای این اتفاق آگاه هستیم یا خیر؟ اگر مبنایی ببندیشیم، ممکن است به این نتیجه برسیم که پخش کردن مداحی از تلویزیون کار درستی نیست، یا شاید گذاشتن آن مداحی برای دانلود کردن، درست نباشد؛ چون آن منبر فقط برای اهل آن منبر است و ما حاصل جلسه‌ای است که برای افراد حاضر در آن جلسه است و حق نداریم آن را در بیرون از آن جلسه منعکس کنیم. ممکن است که به این نتیجه برسیم که انتشار آن کار درستی است، عرض من این است که برای این پرسش‌ها پاسخ داریم یا نه؟ یک سری اتفاقاتی که ما تجربه کردیم، مثل موج کاذبی که به عنوان آسیب‌شناسی عزاداری شکل گرفت، کاملاً محصول رسانه بود؛ یعنی مسئله‌ای که به تعبیری درون فرهنگی و مربوط به درون یک صنف و خرده‌فرهنگی مثل هیئت‌های مذهبی بود، رسانه‌ها به افکار عمومی کشاند و کشانده شدن این مسئله به افکار عمومی، باعث ضربه به موضوع شد؛ چون من این مسئله را ارزیابی کرده‌ام، به این نکته اشاره می‌کنم: این فضا که هر روزنامه و هر فرد کارشناس و غیر کارشناسی به حوزه آسیب‌شناسی عزاداری ورود پیدا کرد، چقدر به این موضوع کمک کرد و باعث اصلاح این موضوع شد و چه مقدار از مسائل را زیرزمینی و درونی کرد؟

محمد رضا زائری

رئیس هیأت قرآنی احیا

یکی از امتیازات دستگاه امام حسین علیه السلام این است که همه افراد با تیپ‌های شخصیتی متفاوت در آن جمع می‌شوند. من سرفصل‌هایی را عنوان می‌کنم، پیشنهاد می‌کنم این موارد را یادداشت کنیم؛ تا هم از دیدگاه‌های همدیگر استفاده کنیم و هم مشترکاتش را استخراج کنیم؛ تا مسیرمان مشخص شود.

۱. ترویج برگزاری روضه‌های خانگی
۲. تأکید بر معرفت‌افزایی، تأکید بر جایگاه والای خطابه‌های معرفتی به جای برجسته‌سازی معنوی
۳. حفظ میراث کهن مناسب آیینی، ثبت و

هم بر نحوه توزیع و شبکه تبلیغی‌ای که ما می‌توانیم در بین خودمان داشته باشیم، صحبت کنیم؛ فرضاً سایت «روضه نیوز» آگهی از «خیمه» کار کند و

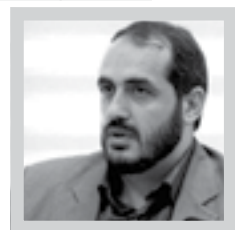

بر عکس؛ سایت‌های دیگر هم همین‌طور. رسانه‌های دینی مظلوم واقع شده‌اند؛ به خصوص در کیوسک. برای جبران، ما می‌توانیم یک شبکه تبلیغی بین خودمان راه‌اندازی کنیم. در هر شماره آگهی از دیگری چاپ کنیم و مخاطب را از فعالیت نشریه دیگر مطلع کنیم. این اقدام می‌تواند بسیار مؤثر باشد و ما می‌توانیم خودمان به اندازه خودمان مخاطبانمان را به اشتراک بگذاریم.

حسن بختیاری

معاون اجرایی بنیاد دعبل خزایی

از خیمه‌گاه امام حسین علیه السلام بایستد یک جور ندا بیرون بیاید. در حال حاضر بعضی از نشریات و منبری‌ها در شرایط زمان امام حسن علیه السلام

هستند و برخی دیگر در شرایط ظهر عاشورا. زمان، یک زمان است و همه ما در یک زمان مشغول به فعالیت هستیم و با یک مخاطب کار می‌کنیم. نمی‌شود که یک نشریه یک گونه صحبت کند، نشریه دیگر به گونه‌ای دیگر. حداقل این است که روح این کارها را واحد کنیم. قرار نیست که همه از یک ادبیات، یک نوع لغت یا یک محتوا استفاده کنند؛ نه، این گونه نیست؛ اما باید در این جلسه به یک روح کلی برسیم، آیا باید در پی مخاطب حداکثری باشیم، یا همه نشریات مخاطب حداقلی را در نظر بگیرند و در گوش آنها زمزمه کنند؟ اگر در این جلسه به ندایی که باید از خیمه‌گاه امام حسین علیه السلام به گوش عامه برسد، برسیم، بسیار خوب است.

محسن حسام مظاهری

مدیر انتشارات خیمه

دغدغه‌ای که من به عنوان مخاطب در این عرصه دارم این است که صاحبان رسانه شاید به دلیل نگاهی که به ضرورت‌ها دارند و نگاه عملگرایانه - که در جای خودش هم

درست است - از یک سری مسائل بنیادی‌تر غافل می‌شوند و این باعث می‌شود که به آنها رسیدگی نکنند. دعوت من پاسخ به این پرسش‌ها است. ما باید به این پرسش‌ها فکر کنیم. درباره این موضوع آنقدری که سؤال داریم پاسخ نداریم؛ مثلاً ما با چه مبنایی سراغ رسانه رفتیم و انتخاب ما چه بوده است؟ ما حاصل ورود رسانه‌ها به مقوله دین، باعث شده مقوله‌ای به نام «دین رسانه‌ای» ایجاد شود و بحث من خوب و بد این قضیه نیست، فقط بحث حساس کردن و تحریک ذهن‌ها است؛ که آیا به افضانات و نتایج کار خودمان واقف هستیم یا خیر؟ تولید هفته‌نامه برای موضوع

نقش مراجع عظام، علما و روحانیان در حفظ نهاد اجتماعی عزاداری از افراط و تفریط

حفظ و ترویج فرهنگ شیعی

مسعود توحیدی

برپا کنند اعلی و اشرف است! چه روضه‌خوان خود در زمرة آنان است که در اخبار گذشته و عده مغفرت مؤمنین را بر نیکی و پرهیزکاری و کردن اعمال خیریه که خداوند تبارک و تعالی بر آن امر فرموده، در کلام شریفش که: «تعاونوا علی البر و التقوی» پس به مقتضای اخبار بسیاری در ثواب بر همه شنوندگان، گریه کنان، خدمتگذاران، شریک و سهمیم خواهد بود؛ بلکه از خادمان خاص و چاکران سرافراز آن حضرت شمرده می‌شوند و به این منصب عظیم و مقام جلیب و فایز و معزز و مکرم و رواست که بر سایر شیعیان افتخار کنند؛ و لکن رسیدن به این مرتبه جلیله و در آمدن در سلک آن طوایف مذکوره، مشروط است به شروطی که عمده آنها دو شرط است که با نبودن هر یک از آنها زحمت‌هایی فایده و رنج‌ها بی‌ثمر و مشقت‌ها بی‌نتیجه خواهد بود.

و نام‌ها از دفترهای آن گروه محو شده، یا گاهی در آن ثبت نشده؛ بلکه اسامی ایشان با نداشتن آن دو شرط - العیاذ بالله - یا در دفتر کسبه و تجار یا در دیوان «کاذبین» و «غاورین» و «خاسرین» و «مشرکین» درج خواهد شد و در این عبادت جمیله، حظی از بندگی خداوند و خدمت‌گذاری رسول اکرم و ائمه هدی - صلوات الله علیهم - نخواهند داشت. پس هر روضه‌خوانی که عزم نموده بر داخل کردن نفس خویشتن در این صنف و رسیدن به مقامات عالیه و در جات سامیه و ثواب‌های بی‌نیهایت و اکرم‌های بی‌منت و اذیت که برای زمره مهیبا نمودند و وعده دادند، لازم است پیش از اشتغال در این فن، درست کردن این دو شرط و دارای آن به نحو جزم یا اطمینان بلکه امتحان داشتن یا نداشتن آن را به میزان عدل که در کف کفایت علما را سخین و امانت‌مندی است، تا آنکه از «کید شیطان» و «تسویل نفس» که بسیار شده و می‌شود که باطل را به صورت «حق» و خطا را در لباس «صواب» بیرون آورده آسوده شود و اکورا کورانه خود را در مهالک عظیمه نیندازد و آن دو شرط: یکی اخلاص است و دیگری صدق؛ که به جای دو پله منبری است که بر آن بالا

متأسفانه سیر تاریخی ستایشگری و ذاکری اهل بیت رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم از «مناب خوانی» در بازارها، مساجد و اماکن عمومی در گذشته تا «مداحی» و «روضه‌خوانی» در عصر حاضر، بدون آریه‌ها و پیرایه‌های نامطلوب نبوده است. گاهی به دلایل افراط و تفریط محبان و گاه با غرض‌ورزی‌های دشمنانه منکران اهل بیت علیهم السلام، تفاوت‌ها و تغییراتی در برپایی مراسم تجلیل از اهل بیت رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم به وجود آمده که در مسیر تحریف و تغافل واقع شده‌اند. در این میان مراجع، علما، روحانیان در حوزه‌های علمیه و در بطن جامعه از مهم‌ترین سنگربانان نهاد اجتماعی ستایشگری و ذاکری اهل بیت رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم بودند. مراجع عظام، علما و روحانیان، با آگاهی از نقش و جایگاه ستایشگری و ذاکری اهل بیت علیهم السلام همواره

حساسیت خود را در حفظ اهداف اصیل این نهاد مهم در جوامع شیعی ایجاز و با نهایت صداقت و صراحت انحراف‌ها، افراط‌ها و تفریط‌ها را گوشزد کرده‌اند. محدث فقید مرحوم «میرزا حسین نوری» در مقدمه کتاب ارزشمند «لؤلؤ و مرجان» در خصوص برخی کاستی‌ها در برخی روضه‌خوانی‌ها می‌نویسد: «... در این فن آروضه‌خوانی، از علمای اعلام و بی‌بهرگان از علم، کتب و رسایل بسیار تألیف شده؛ به نظم و نثر به زبان عربی، فارسی، ترکی، هندی و کافه شیعیان در بذل اموال و خدمتگزاری با ابدان و جان در اقامه مجالس مصیبت و ترکیب ماتمکده آن حضرت که اصل و قوام آن به شخص روضه‌خوان است، بی‌اختیارند؛ چه علاوه بر ثوابات اخروی در این دنیا از آن برکات و خیرات بی‌احصاء در جان و مال و اولاد خود دیده‌اند و لهذا کسانی که در سایر مقدمات انفال و صدقه حتی واجبات آنها مسامحه دارند و اگر دهند از روی شوق و رغبت نیست، در این مرحله با نهایت میل و محبت و به طبع رغبت با مال و جان خدمت کنند و لکن در خدمت روضه‌خوان - که رکن اعظم این مجالس شریفه است - از خدت سایرین که این مجالس را

ستایشگری اهل بیت رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم چه در قالب بیان مناقب و چه از طریق اشاره به سیره و نگارش مقاتل، نوحه‌خوانی و نوحه‌سرایی، مدح، نعت، تعزیه و ... با ادب، هنر، سیاست و به طور کلی سبک زندگی و جزئیات و کلیت زندگی مسلمانان عجین شده است؛ مخصوصاً شیعیان که از همان ابتدای انتخاب و اهتزاز پرچم مکتب تشیع، در برابر همه فشارهای سیاسی و کشتارهای گاه و بیگاه با نگاهی راهبردی به انحاء گوناگون به ستایشگری و ذاکری اهل بیت رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم می‌پرداختند.

تهمت بدعت در دین و اطلاق نام تحقیرآمیز رافضی به پیروان ائمه معصومین علیه السلام، هرگز در اراده راسخ محبان اهل بیت علیهم السلام برای پیروی از اهل بیت و ذکر فضایل آنها خللی ایجاد نکرد. ادبیات، هنر، تاریخ، فلسفه، حکم و ... شیعیان، مشحون از آثار ارزشمندی است که بر پیشانی مکتب تشیع می‌درخشند.

همان‌طور که اهل بیت علیهم السلام با توکل بر خدا و تحمل مصائب، سجایای اخلاقی را انضمامی کردند و با ارائه الگوی گویا راه تعالی را هموار ساختند؛ هنرمندان، ادیبان، فیلسوفان، حکیمان، مورخان، مقتل‌نویسان و شاعرانی از ارادتمندان و محبان اهل بیت رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم با صداقت، صراحت، شجاعت، فداکاری و حق‌گویی و حق‌طلبی راه آن بزرگواران را بر گزیدند و دیگران را به راه آن دعوت کردند. در روزگاری که ذکر نام علی علیه السلام و یاد اهل بیت رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم جرم بود و تاوان سنگینی را به همراه داشت، در روزگاری که طعن و لعن و جسارت به ساحت ایشان در اجتماعات و در هر نماز جزو آداب رسمی بود و کم‌کم رنگ و بوی شرعی به خود گرفت، در روزگاری که شاعرانی شعرفروش بودند و شاعرانی دار بر دوش، مدح و منقبت و ذکر فضایل ائمه معصومین علیهم السلام علاوه بر کارکردهای درون‌گروهی که روح تولای اهل بیت رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم را در جمع شیعیان زنده نگاه می‌داشت، به نوعی یک سیستم دفاعی و راهبردی در برابر هجوم طعنه‌ها، تهمت‌ها و تهدیدها بود که شیعیان را احاطه کرده بودند. ائمه معصومین علیهم السلام با آگاهی از کارکردهای ستایشگری و ذاکری اهل بیت رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم در تبلیغ و ترویج حقیقت مکتب تشیع و دینداری و خداآوری همواره بر این مهم تأکید و به انحاء گوناگون شیعیان و محبان اهل بیت علیهم السلام را به این کار تشویق و ترغیب کرده‌اند؛ به این ترتیب ستایشگری و ذاکری اهل بیت رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم، مخصوصاً عزاداری و سوگواری برای ایشان یکی از مهمترین ارکان حفظ و ترویج فرهنگ شیعی بوده است. عزاداری به مثابه یک نهاد اجتماعی با کارکردهای گوناگون رسانه‌ای، تبلیغی و ... جایگاه ویژه و تأثیرگذاری در وجه مختلف سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و حتی اقتصادی شیعیان دارد و در طول تاریخ با تغییر و تحولاتی همراه بوده است.

ستایشگران اهل بیت علیهم السلام حوزه‌های علمیه و علما

در پرونده پیش رو به موضوع ستایشگری اهل بیت رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم از منظر مراجع عظام، علما و حوزه‌های علمیه نیم‌نگاهی داریم. این پرونده در ادامه پرونده ویژه «تعریف، تاریخ و جایگاه ستایشگری در منظومه تبلیغی شیعه» است که در شماره قبلی به آن پرداختیم. در ادامه این مسیر پرونده‌های زیر را در شماره‌های بعدی دنبال خواهیم کرد:

– برنامه‌ریزی کلان فرهنگی برای ستایشگری اهل بیت علیهم السلام با نگاهی بر سندهای بالادستی نظام

- آموزش ستایشگری اهل بیت علیهم السلام
- مرثیه، مقتل و زیارات
- رسانه و ستایشگری اهل بیت علیهم السلام
- شعر و ادبیات
- نوحه و نغمه
- منش ستایشگری اهل بیت علیهم السلام
- مخاطب پژوهی

در بخش ادبیات نیز با برگزاری سلسله نشست‌های تخصصی شعر هیئت (که گزارش آن در بخش ادبیات همین شماره آمده است) ۱۰ پرونده ویژه خواهیم داشت که اولین پرونده آن در همین شماره به استحضار می‌رسد.

از جمله مطالب پرونده پیش رو سخنرانی «حجت الاسلام سید محمدمهدی میرباقری» در اجتماع بزرگ ذاکران اهل بیت علیهم السلام در مسجد ارک تهران و گفت‌وگو با «حجت الاسلام سید حسین معتمدی»، مؤلف کتاب هفت جلدی «عزاداری سنتی شیعیان در بیوت علما، حوزه‌های علمیه و کشورهای جهان» است. ■

می‌رود که اگر هر دو یا یکی از آن دو صحیح و بی‌عیب نباشد، بر او خواهد افتاد و از فیوضات عرشه منبر بالمره محروم خواهد ماند.

«منصور نمری» مداحان را به دو گروه «واصل» و «جافی» تقسیم می‌کند و درباره مداحان جافی می‌گوید: «آنها به اهل بیت علیهم السلام جفا می‌کنند، فضایل آنها را بیان نمی‌کنند؛ بلکه آنها را تخریب می‌کنند»

اهمیت کار مداحان و ذاکران اهل بیت علیهم السلام در هدایت جامعه به سوی صلاح و سداد و لزوم برهیز آنها از ساده‌انگاری و سطحی‌نگری همواره مراجع عظام، علما و روحانیان را به ساز و کار نهاد اجتماعی ستایشگری و ذاکری اهل بیت علیهم السلام حساس نگاه داشته است.

در ادامه گزیده‌ای از موضع‌گیری‌ها و بیانات سنگربانان نهاد ستایشگری و ذاکری اهل بیت رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم در حوزه‌های علمیه را بخوانید:

امام خمینی رحمه الله علیه

روضه سید الشهداء برای حفظ مکتب سید الشهداء است

من چند جمله راجع به تکالیف کلی روحانیون و اهل محراب و منبر باید عرض بکنم، و بعد مشکلاتی که هست، آقایان روحانیون و خصوصاً اهل منبر، خطبای اینها سخنگوی اسلام هستند. اگر حکومتی سخنگوی می‌خواهد، سخنگوی اسلام، آقایان خطبا هستند... سید الشهداء به داد اسلام رسید، سید الشهداء اسلام را نجات داد. روضه سید الشهداء برای حفظ مکتب سید الشهداء است. کسانی که می‌گویند روضه سید الشهداء را نخوانید، اصلاً نمی‌فهمند مکتب سید الشهداء چه بوده، نمی‌دانند یعنی چه. نمی‌دانند این گریه‌ها و این روضه‌ها این مکتب را حفظ کرده. الان هزار و چهار صد سال است که با این منبرها، با این روضه‌ها و با این مصیبت‌ها و با این سینه‌زنی‌ها، ما را حفظ کرده‌اند، تا حالا اسلام را آورده‌اند. این عده از جوان‌هایی (که این طور نیست که سوء نیت داشته باشند) خیال می‌کنند که ما باید حرف روز بزنیم، حرف سید الشهداء حرف روز است، همیشه حرف روز است. اصلاً حرف روز را سید الشهداء آورده است، و به دست ما داده. سید الشهداء و مکتبش را این گریه‌ها و این مصیبت‌ها و داد و قال‌ها و این دسته‌جات حفظ کرده است.

آیت الله شهید مرتضی مر تفضی

شما باید روضه راست را بشنوید

در همه اینها مردم مسئول اند، یعنی شما مردمی که در اینجا نشست‌اید هیچ خیال نمی‌کنید که در این قضیه مسئول هستید و خیال می‌کنید که مسئول فقط گویندگان هستند. دو مسئولیت بزرگ مردم دارند: یک مسئولیت این است که نهی از منکر بر همه واجب است؛ وقتی می‌فهمید و می‌دانید - و مردم اغلب هم می‌دانند که دروغ است - نباید در آن مجلس بنشینید که حرام است؛ بلکه باید مبارزه کنید و دیگری این تمایلی است که صاحب مجلس‌ها و مستمعین به گیراندن مجلس دارند، مجلس باید بگرید، باید کربلا بشود.

روضه‌خوان بیچاره می‌بیند که اگر بنا شود هر چه می‌گوید از آن راست‌ها باشد، مجلس نمی‌گیرد، بعد همین مردم هم دعوتش نمی‌کنند، ناچار یک چیزی هم اضافه می‌کند؛ این انتظار را مردم باید از سرشان بیرون کنند، آنگویند [فلان روضه‌خوانی که مجلس او می‌گیرد، فلان روضه‌خوانی که کربلا می‌کند، کربلا می‌کند، یعنی چه؟! شما باید روضه راست را بشنوید و معارف و سطح فکر تان بالا بیاید؛ به طوری که اگر در یک کلمه روحتان اهتزاز پیدا کرد؛ یعنی با روح حسین بن علی هم‌هنگی کرد، و اشکی ولو ذره‌ای ولو به قدر بال مگس [جاری شد] اگر یک چنین اشکی در حالت هم‌هنگی روح شما با حسین بن علی بیرون بیاید، واقعاً مقام بزرگی برای شماست؛ اما اشکی که از راه قصابی کردن بخواد از چشم شما بیاید، اگر یک دریا هم باشد ارزش ندارد «داد بکشید» یعنی چه؟! چرا داد بکشید؟! ■

مرحوم آیت الله سید حسن امین عاملی

عزاداری مضر

اگر این امور اقمه زنی و ... به راستی ثواب داشت و در دنیا و آخرت مضر نبود، سزاوار بود که علما و فقها نیز به آن مبادرت کنند و خود پیش قدم باشند؛ زیرا که علما و فقها پیش از همه شایسته برای این گونه کارهای ثواب هستند و اکنون که همه این کارها را نمی کنند، خوب بود اقلاً یکی - دو نفر از علما برای نمونه این کارها را انجام می دادند.

مرحوم آیت الله سید محمد صادق روحانی

مؤثرترین شیوه تبلیغ

آمدن هیئت ها و موبک های عزاداری و مانند اینها در دهه عاشورا به خیابان ها، مراکز عمومی کوچه ها، محل عبور و مرور، بدون تردید یک عمل جایز و مباح است و در رجحانش تردیدی وجود ندارد و بهترین و مناسب ترین روش برای عزاداری و مؤثرترین شیوه تبلیغ و رساندن پیام حسینی به عموم مردم به ویژه به جوانان و نوجوانان و کودکان است و چون سیدالشهدا علیه السلام یک شخصیت آسمانی و حجت الهی است، برای تعظیم شعائرش و ارج نهادن به مقام والای آن حضرت رعایت نکات زیر لازم است:

۱. چیزهای غنایی نباشد
۲. از آلات لهوی استفاده نشود
۳. در مسیرها هنگام روبه رو شدن دسته جات با یکدیگر در تقدم و تأخر و نظایر اینها با هم برخورد ننمایند.
۴. به کارهایی که در شأن آن حضرت نیست اقدام نکنند.

آیت الله صافی گلپایگانی

مداحی یک مقام و منصب خدایی است

شما مداحان عزیز بدانید که که مداحی اهل بیت علیهم السلام شغل نیست؛ بلکه یک مقام و منصب خدایی است که اهل بیت علیهم السلام به شما دادند؛ تا بتوانید خدمت ارزنده ای به اسلام و به قرآن بکنید. ببینید باید ضمن مداحی تان چه نکاتی و مطالبی را عرضه کنید و مردم را متوجه چه نقطه ای سازید تا عیب ها برطرف شود. ببینید چه معرفی در جامعه ما متروک شده است، آن معروف را زنده و احیا کنید؛ چون شما احیاگر آثار اهل بیت علیهم السلام هستید. این خیلی مسئله مهمی است که کسی بتواند کاری را انتخاب کند که در آن امر به معروف و نهی از منکر، هدایت به سوی خدا و طرح فضایل و مصائب اهل بیت علیهم السلام مطرح باشد.

آیت الله نوری همدانی

مداح باید فرزند زمان خویش باشد

نخستین چیزی که لازم است درباره اش سفارش کنیم اخلاص است. در هر کاری اخلاص نباشد ابتر می ماند، به نتیجه نمی رسد و منفعت نخواهد داشت. اخلاص، تأثیر نفسی، برکتی و معنوی در نفس و کلام انسان بوجود می آورد و این نخستین سرلوحه کار ما باید باشد. سعی کنید در ضمن مطالب تان حدیثی از اهل بیت علیهم السلام بیان کرده باشید. امام صادق علیه السلام می فرماید: «کسی که فرزند زمان خود باشد هرگز دچار حمله و هجوم اشتباهات قرار نمی گیرد و همیشه مصون و محفوظ می ماند»؛ پس باید حوادث زمان خود را در نظر بگیریم و در صحبت ها و کارهایمان همیشه مناسب و مطابق با زمانمان گام برداریم.

آیت الله شبیری زنجانی

شما عقاید مردم را حفظ می کنید

سعی کنید چیزهایی که می خوانید با موازین و دستورات شرعی تطابق داشته باشد؛ ممکن است خیلی ها صدای خوشی داشته باشند و مردم را جذب کنند؛ اما در خواندنشان شبهه هایی وجود داشته باشد؛ البته این نکات را کمتر مراعات می کنند و بیشتر آقایان مقید به رعایتشان هستند؛ اما از روی احتیاط عرض می کنم که ممکن است مشروعیت خیلی از آهنگ ها و مطالب روشن نباشد؛ اگر این ها رعایت شود اصل کار و هنر شما بزرگترین خدمت به اسلام است.

مرحوم آیت الله محمد تقی بهجت

ادا کردن اجر رسالت

آقایان مداح و ذاکر اهل بیت علیهم السلام باید بدانند در چه موقعی هستند، چه کاری انجام می دهند و برای چه این کار را می کنند. باید بدانند که همان «موده ذی القربی» را که در قرآن است باید پیاده کنند. چه ذکر فضایل اهل بیت علیهم السلام باشد و چه ذکر مصایب آنها، همه ادا کردن اجر رسالت است و تثبیت کردن مردم بر قرآن است. باید بدانیم که واجب بزرگی بر دوش همه است. معلمان به وسیله تعلیم و مداحان با عمل باید بفهمانند که از محبت اهل بیت علیهم السلام نباید دست برداشت. همه چیز در محبت اهل بیت علیهم السلام است.

مرحوم آیت الله فاضل لنکرانی

استفاده از کتاب های معتبر

ما نباید خیال کنیم که مداح همین طوری بنشینند و مثل غزل سراها که غزل می گویند، همین جوری شعر بگویند؛ نه شما این طور نیستید، شما خیلی بالاتر از این حرف ها هستید. سعی کنید که حرف هایتان با مدرک باشد. این ویژگی شما اثر بیشتری در روح مستمعان می گذارد. شنوندگان باید بدانند که این مداح که دارد چنین حرف هایی می زند بی خود نمی زند؛ بلکه از سند معتبر و کتاب قابل اعتمادی می گوید؛ منتهی در قالب شعری است که یا خودش سروده یا دیگران گفته اند. روی این نکته خیلی دقت کنید و الا مشکل بوجود می آورد. ■

فضایل صوری و باطنی ستایشگران اهل بیت علیهم السلام

راه معرفت

سید محمد مهدی میر باقری

منصب گریاندن مردم بر عزای اهل بیت علیهم السلام موقعیت بسیار فاخر و استثنایی است. ائمه علیهم السلام می نشستند، شعرا و مرثیه خوان ها را دعوت می کردند و آنها آنچه را سروده بودند و یا اشعاری را که دیگران گفته بودند، در محضر اهل بیت علیهم السلام می خواندند، می گریستند و ائمه از آن ها بسیار تجلیل می کردند.

از جمله اینها «دعبل» است و آن قصیده مفصلی که محضر امام رضا علیه السلام خواند. ائمه علیهم السلام به افرادی که یا شعری گفته بودند و یا شعر شخص دیگری را می خواندند مکرر می فرمودند که اگر کسی ۵۰ نفر، ۱۰ نفر و حتی یک نفر را در عزای سیدالشهدا علیه السلام بگریاند اهل بهشت است. این مقام، مقام ساده ای نیست. ما گاهی معارف اهل بیت را سهل می گیریم. معارف اهل بیت بسیار جدی است، فهم روایات خیلی ارزشمند است. این روایت از امام صادق علیه السلام است که فرمودند: «بنی اعرافا منازل شیعتنا بقدر روایتهم و معرفتهم»؛ «اگر می خواهید جایگاه شیعیان ما را بدانید، ببینید چقدر با روایات و معارف ما آشنا هستند» بعد فرمودند راه معرفت هم یک چیز بیشتر نیست و «المعرفة هی الدرایة للروایة»؛ «معارف، فهم روایات ماست». اگر کسی کلام معصوم علیهم السلام را فهمید از طریق این کلمات به معارف می رسد. بعد

❁ کسی که می خواهد شعر بگوید و روضه بخواند غیر از مقتل و تاریخ باید با معارف آشنا باشد هم معارف توحیدی را بداند و هم به ساحت مقدس اهل بیت و مقامات ایشان معرفت داشته باشد

فرمودند: «الدرايات للروایات یعلو المومن الی اقصی درجات الایمان»؛ «سیر مؤمن تا عالی ترین درجات نورانی ایمان با فهم روایت ماست.»

در هر صورت فهم روایات بسیار مهم تر از تلاوت آن است. فرمودند اگر کسی یک نفر را بگریاند اهل بهشت است. بعد فرمودند اگر کسی گریه هم بکند اهل بهشت است و اگر کسی اهل گریه نیست و تباکی بکند یعنی خود را به گریه بزند اهل بهشت است. پس این توفیقی است که خداوند به شما عزیزان داده است که حالا یا مستقیم خودتان مردم را می گریانید، مدح اهل بیت و مرثی می خوانید و قلوب را متوجه اولیای خدا و خداوند متعال می کنید و یا اینکه خداوند متعال این لطف را به شما کرده است و این علم، فن، ذوق و لطافت روح را به شما داده است که اهل شعر هستید و شعرهای خوب که حکمت است بر زبان شما جاری می شود. حال به چند نکته باید توجه کرد:

اول این که این منصب را بشناسید و این را تصادف ندانید و خیال نکنید که همین طوری دری به تخته خورده است و این اتفاق افتاده است. در هر صورت به هر دلیل که به شما این منصب را داده اند، یک نعمت

است. حتی نمی گویم دقت کنید، فقط ورق بزنید و فصل های کامل الزیارات را ببینید؛ انسان احساس می کند عاشورا یک حادثه کانونی است که در مرکز نزول خلیفه الله اتفاق افتاده و همه کائنات از ازل تا ابد درگیر این حادثه هستند.

شما می خواهید درباره چنین حادثه ای روضه بخوانید. می خواهید راجع به کسی روضه بخوانید که همه انبیا روضه خوان آن حضرت بودند و برای او گریستند. جبرئیل و میکائیل برای او گریستند. برای کسی می خواهید روضه بخوانید که ولی مطلق خداوند است و امثال اینها. شما ببینید با چه زبانی صحبت کنید که تابعی از معرفت امام باشد. خود شما عزیزان می دانید تمام کسانی که شعر می گویند اگر با اخلاص شعر بگویند، حتماً فضیلت می برند. آن داستان را به خاطر دارید که بنده خدایی در حرم امیرالمؤمنین علیه السلام شعر گفت و صله گرفت:

شمع می ریزم برایت یا امیرالمؤمنین
قدر این گل دسته هایت یا امیرالمؤمنین

این را با اخلاص خواند و از حضرت صله گرفت. بنده خدای دیگری دید عجب کار قشنگی است، یک شعر طولی گفت و هر چه خواند دید خبری نشد؛ روز اول، روز دوم به حضرت عرض کرد عذر می خواهم بی ادبی نباشد شما امیرالمؤمنین هستید، شجاع هستید و... ولی از شعر سردر نمی آورید!

هر کسی اگر با اخلاص شعر بگوید ولو یک بیت مزد آن را می گیرد. شک نکنید اما این کافی نیست. شعر باید فخیم باشد، متناسب با شأن سیدالشهدا علیه السلام باشد. می خواهد حضرت ابوالفضل را مدح کند، جبرئیل هم ایشان را مدح کرده است من هم می خواهم مدح کنم. ببینم آیا می شود این گونه مدح کرد؟ آیا می شود این شعر را درباره ایشان خواند؟ همه از چشم و ابروی گوئیم؛ البته آنها هم هست، جزء مدح است و می خواهد عرض ارادت کند؛ اما عرض ارادت هایی است که برای وادی دیگری است. برای وادی عشق مجازی است. این نسبت به ساحت قدسی ولی خدا غلط است. چرا این گونه می شود؟ برای این که دنبال آن معرفت نیستی ... ■

گزیده های از سخنرانی استاد در اجتماع بزرگ ذاکرین اهل بیت علیهم السلام در مسجد ارک تهران، ۱۳۹۱/۸/۱۹

عرب - در حد توجه به منابع اولیه - آشنا باشد. هم چنین کسی که می خواهد شعر بگوید و روضه بخواند غیر از مقتل و تاریخ باید با معارف آشنا باشد. هم معارف توحیدی را بداند و هم به ساحت مقدس اهل بیت و مقامات ایشان معرفت داشته باشد. کسی که می خواهد برای اهل بیت شعر بگوید اما نسبت به معارف آنها و معارفی که در روایات و مجامع روایی ما آمده است آشنا نیست، چه می خواهد بگوید؟! حتی اگر در اوج معرفت هم باشد آن چه که می گوید شأن اهل بیت نیست تا چه رسد به اینکه نا آشنا باشد. یادم است امام رضوان الله تعالی علیه در تفسیر سوره حمد گفتند: تقریباً تا به حال هیچ تفسیری برای قرآن نوشته نشده است. نه اینکه ایشان می خواستند بزرگانی مثل علامه طباطبایی را کوچک کنند، سخن از عظمت قرآن است. سخن از اهل بیت هم همین طور است. کسی که می خواهد درباره اهل بیت که عدل قرآنند و اسماء حسناى خداوند هستند مدح بگوید، مقامات آنها را توصیف کند و مرثیه بگوید، اگر مقامات آنها را نداند، چه می خواهد بگوید؟ می خواهیم مقتل برای چه کسی بخوانیم؟ برای امام حسین؟ امام حسین کیست؟ می خواهیم از عاشورا صحبت کنیم؟ عاشورا چیست؟

من این را مکرر گفته ام: می دانید در باب عاشورا عرفا و مورخین، محدثین و متکلمین سیاستمداران و همه گروه های اهل فن ورود کرده اند و حرف ها زده اند. عرفا از منظر خودشان، جلوه های عرفانی عاشورا را گفتند. مورخین تاریخ عاشورا را گفتند. متکلمین مباحث کلامی و قس علی هذا. تحلیل گران، تاریخ عاشورا را تحلیل کردند. به شما نمی گویم همه روایات معصومین را ببینید؛ ولی یک دور «کامل الزیارات» را - که کتاب معتبر قدیمی ما است، قسمتی از آن در فضیلت زیارت سیدالشهدا است، قسمت عمده آن در باب مقتل سیدالشهدا است، به یک معنا بکاء و ثواب بکاء بر سیدالشهدا است - را بخوانید. تاریخ، مقتل نیست. فضایی که این کتاب برای عاشورا باز می کند را مقایسه کنید با هر چه عرفا، متکلمین، محدثین، مورخین، سیاستمداران و تحلیل گران گفته اند؛ اصلاً قابل مقایسه نیست؛ یعنی شما وقتی وارد کامل الزیارات می شوید، گویا از یک حادثه ای بحث می شود که جغرافیای حادثه همه عوالم خلقت است و تاریخ حادثه از ازل تا ابد عالم

استثنایی از طرف خداوند متعال است و این نعمت با شکر افزون می شود و با کفران سلب می گردد. «و ان شکر تم لازیدنکم و ان کفرتم ان لعذابی لشدید.»

نکته بعد این که اگر کسی بخواند اهل توفیق باشد و در این وادی رشد کند باید نکاتی را توجه نماید: اول این که به خصوص به عزیزی که در این وادی هنوز در آغاز کارند، جوان هستند، شرایط و امکانات جوانی برایشان فراهم است عرض می کنم. یک خواننده خوب شدن، یک شاعر آیینی خوب شدن نیازمند به یک سلسله فضایل است که بعضی از این فضایل صوری و بعضی از آنها باطنی هستند. اگر انسان هر دو را کسب نکرده، در این وادی ماندگار نمی شود. آن فضایل ظاهری، علوم ظاهری است که باید بلد باشند. یعنی یک روضه خوان و مداح خوب باید اطلاعات علمی داشته باشد. باید لااقل تاریخ صدر اسلام و تاریخ زندگی اهل بیت علیهم السلام را به خوبی و عالمانه و نه جسته و گریخته بداند. اگر بخواند خوب در این زمینه

❁ ائمه علیهم السلام می نشستند شعرا و مرثیه خوان ها را دعوت می کردند و آنها آنچه را سروده بودند و یا اشعاری را که دیگران گفته بودند در محضر اهل بیت می خواندند، می گریستند و ائمه از آن ها بسیار تجلیل می کردند

خدمت گزار باشد، گمان من این است که باید مقاتل را - و نه تنها یک مقتل را - زیر و رو کرده باشد. یک مداح موفق کسی است که ده ها مقتل را زیر و رو کرده باشد و ارزش زیر و بم آنها برایش معلوم باشد و بتواند از لطافت هایی که در آن مقاتل وجود دارد استفاده کند. پس کافی نیست که تنها یک مقتل بخواند؛ البته حداقل این است که یک مقتل صحیح معتبر و غنی مبنای کار او باشد و هر محرّم مقتل را مرور کند.

هم چنین باید نسبت به ادبیات عرب و زبان عربی آشنایی خوبی داشته باشد. به گمان من اگر یک مداح می خواهد موفق باشد باید بتواند به منابع اصلی ما در وادی معارف اهل بیت و مقاتل - نه مقاتل دسته دو و درجه دو - دست پیدا کند؛ البته در حد ضرورت کافی است؛ ولی کسی که می خواهد مسلط باشد، باید حتماً به ادبیات

یک منبر یک ساعته نیازمند تحقیق، مطالعه و از همه مهم تر آموزش برای مداحان است

آیا باید سکوت کنیم؟

بهنام حمیدی

مسئولان محترم برای پیشرفت نهادهای مرتبط با مداحان سراسر کشور ضعیف عمل می کنند؟ در این عصر و زمانی که قدرت های بزرگ تمام سعی و تلاش خود را می کنند که جوانان پاک سرشت این مرز و بوم را به گمراهی بکشند و به هجمه های فراوان فرهنگی مبتذل غرب، جامعه اسلامی ما را به انحراف و کج راه راه انهمایی کنند.

وظیفه ما مداحان در برابر این هجمه های مبتذل غربی چیست؟ آیا باید سکوت کنیم و بگوییم که کسان دیگری در رأس کار هستند و خود آنها پی گیر این مطالب خواهند بود و یا اینکه مثل امر به معروف کفایی از گردن خود این امر خطیر را باز کنیم. در حالی که در هیئت هفتگی هر مداح حداقل ۵۰ نفر پای منبر و کلام او می نشینند و از مطالب گفته شده توسط مداح درس جدیدی می آموزند.

یک منبر یک ساعته نیازمند تحقیق، مطالعه و از همه مهم تر آموزش برای مداحان است و این آموزش مستلزم گذراندن یک دوره کامل آموزش مداحی در همه فنون مانند مقتل شناسی، آشنایی با تاریخ اسلام، مبنای شعر و ادبیات، شعر آیینی، تفسیر و ترجمه زیارات، فن بیان، آشنایی با دستگاه های موسیقی که برای مداح کارآمد است. اخلاق مداحی و از همه این موارد مهم تر آموزش مداحان توسط افراد خبره و آشنا به مسائل سیاسی روز و آموزش دوره های ولایت فقیه، امام شناسی و استفاده از استادان دانشگاه ادیان و فرق اسلامی برای آشناسازی مداحان با سایر ادیان و فرقه های ظالمانه که در جامعه

افراد خاصی داشته اند و ثواب و فضیلت فراوانی را برای مداح و ستایشگر و روضه خوان حضرت سیدالشهدا متذکر شده اند.

❁ از دیگر مشکلات و معضلات جامعه مداحی، دانشگاهی و حوزوی مابه قشر مداحان است مداحان را افراد بی سواد، کم علم و بی تجربه می دانند در حالی که در جامعه مداحی کشور افراد نخبه و چهره های علمی برجسته وجود دارد

در نظام مقدس جمهوری اسلامی نیز به این امر مهم بهای فراوانی داده شده و مقام معظم رهبری در دیدارهای مکرری که با جامعه مادحین سراسر کشور داشته اند وظیفه تأثیر گذار آنها را گوشزد کرده و تأثیر کلام آنان را بر جامعه یاد آور شده است. مقام معظم رهبری در یکی از دیدارهای خود با مداحان فرمودند: «جامعه مداح و ذاکر و ستایشگران اهل بیت علیهم السلام طبقه ای هستند که در سایه این روش بیشترین تأثیر را در تعمیق فرهنگ و معارف اسلامی در ذهن مردم دارند.» پس با عنایت و رهنمودهای مقام معظم رهبری که جامعه مداحان کشور را یکی از اقشار تأثیر گذار در جامعه قلمداد می کند، چرا

مداحی اهل بیت علیهم السلام از دیرباز مورد عنایت بزرگان دین قرار داشته و دارد. همانطوری که در زمان وجود نازنین پیامبر عظیم الشان اسلام بر این امر تأکید شده و نبی مکرم اسلام صلی الله علیه و آله و سلم مداحان را ترغیب به مدح خود حضرت محمد و حضرت علی علیهما السلام و سایر فرزندان پاک و مطهرش می کردند. چرا؟ چون می دانستند که خداوند این خانواده را از هر پلیدی و آلودگی پاک و دور کرده است و در قرآن در آیه تطهیر به این موضوع اشاره شده است. سایر امامان معصوم نیز به تبعیت از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم و امیر المؤمنین علی علیه السلام به امر مداحی اهل بیت سفارش کرده و نمونه های بارز و آشکاری از این مداحی ها و سوگواری های اهل بیت علیهم السلام در دل تاریخ ثبت و ضبط شده است؛ برای مثال امام باقر علیه السلام به فرزند بزرگوارشان امام صادق علیه السلام وصیت کردند که به مدت ۱۰ سال در سرزمین منی و در هنگام مناسک حج برای وی مراسم یادبود و عزاداری برپا کنند و مصائب او و اهل بیت پاک و مطهرش به خصوص حضرت سیدالشهدا علیه السلام در آن مراسم توسط مداحان ذکر شود. این موضوع نشانگر این امر مهم است که مداحی اهل بیت علیهم السلام در نزد بزرگان دین از جایگاه بالایی برخوردار است و سایر معصومین همچون امام سجاد، امام صادق و امام رضا علیهم السلام و سایر معصومین نیز بر این مقوله مهم تأکید کرده اند، سفارش های فراوان در این باره به

دارد، فاقد یک کتابخانه تخصصی هستند؟ چرا مداحان شهرستان همدان از حداقل امکانات رفاهی، تفریحی - که ادارات برای کارمندان خود در نظر می گیرند؛ نظیر بلیط سینما، استخر و یا سایر تفریحات - محروم باشند؟ چرا یک مداح برای گرفتن یک گواهی ساده جهت معرفی به یک ارگان و نهاد دولتی باید کلی به این و آن التماس کند و آبروی خود را خرج یک معرفی و گواهی ساده کند؟ چرا برای همایش ها و کنگره های سراسری فقط افراد نورچشمی رئیس فلان نهاد باید شرکت کنند و سایر اعضا از این موضوع بی اطلاع باشند و بعد از پایان کنگره ها و همایش ها از این موضوع مطلع گردند؟ ...

چرا مداحان در مواقع ضروری با حضور دسته جمعی در حوادثی مانند سیل و زلزله و یا در راهپیمایی ها و در نماز جمعه ها حضور و جایگاه خود را به مردم نشان ندهند؟ چرا مداحان عزیز با دارا بودن این جایگاه رفیع که در نزد اهل بیت علیهم السلام و در جامعه کنونی دارند، هنوز هم فاقد یک چارت تشکیلاتی و به قول معروف بلاتکلیف باشند؟ در حالی که گروه های آوازخوان مجالس عروسی تحت نظر یک مجمع امور صنفی فعالیت می کنند. چرا هنوز هم مداحان بزرگوار با مشکلات بیمه دست و پنجه نرم می کنند؟ در حالی که کارگران محترم کنار خیابان نیز دارای دفترچه های خدمات درمانی هستند.

چرا و چرا و چرا و ده ها چراهای دیگر. به نظر حقیر دلیل این چراها را می توان در سوء مدیریت و عدم برنامه ریزی صحیح و ایجاد پل ارتباطی بین مسئولان و درخواست کمک های مالی، فکری و امکاناتی دانست ...

امیدوارم با برنامه ریزی صحیح و درست، گامی بهتر در جهت رفاه حال مداحان و ارتقاء سطح علمی و فکری مداحان برداشته شود که این امر نقش تأثیر گذاری را در جامعه خواهد داشت. ■

هر بار مطالعه در ی عمل و معرفت به رویش گشوده شده است ... امیدوارم مسئولان محترم طوری برنامه ریزی کنند که مداحان محترم سراسر کشور با کلام حضرت امیر علیه السلام بهتر و بیشتر آشنا شوند؛ که بسیار کارساز خواهد بود.

از دیگر مشکلات و معضلات جامعه مداحی امروز، نگاه ضعیف جامعه علمی، دانشگاهی و حوزوی ما به قشر مداحان است. مداحان را افراد بی سواد، کم علم و بی تجربه می دانند؛ در حالی که در جامعه مداحی کشور، افراد نخبه و چهره های علمی برجسته وجود دارد که واقعاً حرف برای گفتن دارند. این نگاه افراد علمی، حوزوی و دانشگاهی به قشر مداحان به علت عیب کار خود ما مداحان است؛ که متأسفانه به دنبال تحقیق و مطالعه نمی رویم و اکثراً دنبال لقمه های آماده هستیم و به تعبیری دیگر کار تقلیدی را بهتر می پسندیم ...

از دیگر مشکلات و معضلات برخی نهادهای مرتبط با این حوزه سوء مدیریت، عدم برنامه ریزی دقیق، کارآمد و مفید است. متأسفانه برنامه های آموزشی بسیار ساده، ابتدایی، تکراری و عاری از هر گونه بار علمی است؛ مثلاً مداحی که حداقل ۲۰ سال در عرصه مداحی حضور دارد باید بیاید و مطالبی را بشنود که برای افراد مبتدی مفید است؛ در حالی که به باید از استادان برجسته حوزه و دانشگاه برای بالا بردن سطح علمی مداحان دعوت به عمل آید. مثلاً چرا از استادان روان شناس و آسیب شناس اجتماع برای آموزش مداحان استفاده نشود؟ چرا از استادان آشنا به فرقه های مختلف انحرافی برای روشنگری مداحان استفاده نشود؟ چرا از پزشکان برای سلامت روح، روان، جسم و سلامت صدا و حنجره مداحان استفاده نشود؟ چرا مداحان شهرستان همدان که در بین آنها افراد نخبه و برجسته و مداحان سراسری وجود

امروزی ما مانند قارچ در حال رشد هستند. «بنیاد دعبل خزاعی» و «کانون های مداحان» سراسر کشور باید این موارد را در سرلوحه آموزشی کار خود قرار بدهند. کشورهای غربی با صرف هزینه های کلان و میلیاردي طلبه های بااصطلاح مسلمان و هابی تربیت می کنند و آنها را جهت تبلیغ به کشورهای اسلامی ماعزام می کنند، در مناطق جنوبی ایران و به خصوص مناطق مرزی افغانستان و پاکستان آنها را از هر لحاظ حمایت می کنند؛ تا جوانان ما را جذب فرقه و هابیت کنند. چرا ما این کار را نکنیم؟ چرا برای روشنگری افکار جوانان خوب، مؤمن و پاک نیت ایران اسلامی هزینه نکنیم؟ چرا نهادهای مرتبط، با جذب استادان برجسته فرقه شناس، مداحان را آموزش کافی ندهند که با این فرقه های ظالمانه مبارزه کنند؟ مسئولان به نفوذ کلام مداحان کاملاً آشنا هستند؛ اما چرا کم کاری می کنند؟ دلیل این کار هنوز معلوم نیست. با صرف هزینه های جزئی و برگزاری دوره های مفید برای مداحان می توان جلوی خیلی از این مشکلات و انحرافات اعتقادی را گرفت. امیدوارم که مسئولان محترم به این امر مهم بیشتر بها دهند و آن را در سرلوحه کارهای خویش قرار بدهند. در حال حاضر این موضوع جزء مشکلات اعتقادی و مذهبی جوانان و جامعه امروزه ماست و در این زمینه متأسفانه خیلی ضعیف عمل شده است.

از دیگر موارد مهمی که می توان به آن اشاره کرد و متأسفانه در جامعه امروزی ما مهجور و غریب مانده، بحث آموزش نهج البلاغه است؛ که به عرض تأسف به باد فراموشی سپرده شده است. وقتی موضوعی را در کتاب «پدر، پسر و روح القدس» از نویسنده معروف مسیحی اهل لبنان خواندم، از خودم خجالت کشیدم؛ که جرج جرداق مسیحی بیش از ۱۰۰ مرتبه نهج البلاغه حضرت علی علیه السلام را به طور کامل و عمیق مطالعه کرده و در

از باب الحسین رؤیایی تا باب الحسین حقیقی

خواسته مراجع از مداحان

مجید مبینی

❁ یکی از پر استنادترین منابع از سوی بعضی مداحان مکاشفاتی است که برای برخی رخ داده است اما آیا به راستی مکاشفه دارای اعتبار است و اگر کسی به چنین حالتی دست یابد و دیدگان او در موقعیتی خاص چیزهایی را ببیند و اموری را شهود کند مشاهدات او معتبر است؟

شوم، اما یکی از ملائکه جلوی من را گرفت و گفت: «از آن در بروید.» از خواب بیدار شدم و تصمیم گرفتم درس و بحث را کنار بگذارم و مرثیه خوان شوم. «آیت‌الله العظمی شاهرودی رحمه الله علیه در پاسخ او فرمودند: «من بهشت رانمی خواهم، من ملاقات با امام صادق علیه السلام و مذاکره با او را می خواهم، درسم را رها نمی کنم، تو هم برو درست را ادامه بده.»»

علت برخورد منفی این مرجع بزرگ تقلید با آن رؤیا چه بود؟ اگر ما بودیم چه می کردیم؟ رفتار آن فقیه و دین شناس بزرگ برگرفته از قرآن و احادیث صحیحی است که بر فراگیری علم از گهواره تا گور تأکید می کند و ارزش یک عالم را برتر از هفتاد هزار عابد می داند! چرا که او می تواند جامعه را از انحرافات فکری و عقیدتی بازدارد؛ اما یک عابد نمی تواند. بنابراین به دلیل عدم تطابق این رؤیا با احادیث بسیار دینی، نمی توان آن را پذیرفت و ملاک عمل قرار داد.

با توجه به آنچه گفته شد مشخص می شود که هر مکاشفه یا رؤیایی که به تشخیص عالمان بزرگ دینی - و نه هر که ردایی بر دوش کشد - مطابق با معارف دینی باشد می تواند به عنوان مؤید یک حدیث یا آیه نقل شود؛ ولی اگر پشتوانه‌ای از قرآن و حدیث نداشته باشد نمی تواند به عنوان سخنی صحیح قلمداد شود؛ چرا که منابع معرفتی دینی، به فرموده امامان معصوم علیهم السلام منحصر در قرآن کریم، احادیث معتبر و عقل برآمده از قرآن و حدیث است و مکاشفه و رؤیا در ذیل هیچکدام از آنها جای نمی گیرد. ■

پی نوشت:

- ۱- آیت‌الله سید محسن خراسی، روزنه‌هایی از عالم غیب، ص ۲۳۵ (با اندکی تلخیص و تصرف)
- ۲- برای نمونه: امام باقر علیه السلام فرمودند: «عالم یتنفع بلعمه افضل من سبعین الف عابد» «عالمی که از علمش نفع برده شود برتر از هفتاد هزار عابد است.» (کافی، ج ۱، ص ۳۳)

دینی مراجعه کرد و اگر شهود و مکاشفه‌ای به تأیید آن بزرگواران، با آموزه‌های اسلامی همخوان باشد، می تواند به عنوان مؤید آیه یا حدیثی برای دیگران بازگو شود.

رؤیا؛ از اضغاث أحلام تا صادق

خواب‌ها و رؤیاهای نیز گاه بخشی از مطالب ارائه شده از سوی مداحان را در بر می گیرد و با استناد به آن، کاری صحیح یا غلط معرفی می شود. رؤیاهای را می توان به سه بخش تقسیم کرد:

- ۱- اضغاث أحلام (روایهای کاذب)
- ۲- رویاهای صادق نیازمند تعبیر
- ۳- رویاهای صادق بی نیاز از تعبیر

اضغاث أحلام که یک اصطلاح قرآنی است به خواب‌های کاذبی اشاره دارد که هیچگونه گویایی از واقعیت ندارد و صرفاً ساخته ذهن فرد است. در مقابل رؤیاهای صادق نیازمند تعبیر هستند و شامل خواب‌هایی است که روح توانسته است به عالم ملکوت متصل شود و دریافت‌هایی داشته باشد؛ اما آن حقایق تحت تأثیر افکار و ذهنیات، به گونه‌ای است که نیازمند تعبیر خواهد بود. رؤیاهای صادق بی نیاز از تعبیر نیز شامل خواب‌هایی است که حقایق درک شده در عالم ملکوت، به صورت مستقیم و شفاف برای فرد نمایان می شود.

بنابراین با توجه به سه گانه بودن خواب‌ها، نمی توان از آنها به نتیجه‌ای رسید و به راحتی درک کرد که کدامیک کاذب است و کدامیک صادق. بنابراین چه بسا رؤیایی کاملاً روحانی و معنوی در واقع روایایی کاذب باشد؛ که آدمی را از مسیر حقیقت و سعادت دور می کند.

«آیت‌الله سید محسن خراسی»، از علمای معاصر حوزه علمیه قم، درباره رؤیاهای به ظاهر صحیح و در باطن باطل میگوید: «روزی «آیت‌الله العظمی سید محمود شاهرودی» رحمه الله علیه، از مراجع بزرگ نجف، به زیارت حرم حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام مشرف شد. شخصی از معمرین (افراد دارای عمر طولانی) به او گفت: «سید محمود! درس را کنار بگذار و مرثیه خوان باش، من دیشب در عالم رؤیا دیدم که صحرای محشر است، بالای یک در بهشت نوشته باب الصادق علیه السلام و بالای در دیگر نوشته باب الحسین علیه السلام، فقها از در اول وارد می شوند ولی مورد سؤال واقع می شوند و معطل می شوند؛ ولی در دوم باز است و مردم حسین حسین می گویند و به سرعت وارد بهشت می شوند. من عمامه خود را زیر بغل گذاشتم و خواستم از باب الحسین علیه السلام وارد

یکی از خواسته‌ها و مطالبات همیشگی مراجع و علما از سخنرانان و مداحان این است که مطالبی که برای مردم بیان می شود دارای پشتوانه و مستند معرفتی قوی و صحیح باشد. از سوی دیگر آنان از مردم نیز خواسته‌اند که منابع سخنان و مراثی بیان شده را از سخنرانان و مداحان بپرسند تا این کار مانع از بیان مطالب ضعیف شوند.

بی توجهی سخنرانان، مداحان و مردم به این مهم و ارائه مطالبی برگرفته از منابع نامعتبر، باعث می شود که دینداری مخاطبان در حوزه باورها و رفتارها با آسیب مواجه شود. در ادامه به دو منبع معرفتی نامعتبر اشاره می شود که این قابلیت را ندارند به عنوان دلیل به آنها استناد کرد؛ بلکه تنها می توان به عنوان مؤید آنها را طرح کرد.

مکاشفه؛ از شیطانی تا رحمانی

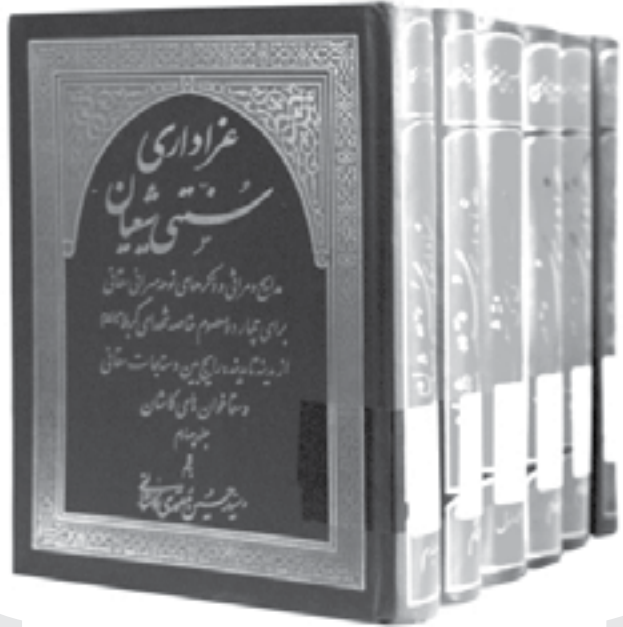
مکاشفه یا شهود به حالتی اطلاق می شود که حجاب مادی از جلو دیدگان فرد در بیداری، کنار می رود و اموری را مشاهده می کند که به طور عادی برای کسی امکان دیدن آنها وجود ندارد. یکی از پر استنادترین منابع از سوی بعضی مداحان، مکاشفاتی است که برای برخی رخ داده است، اما آیا به راستی، مکاشفه دارای اعتبار است و اگر کسی به چنین حالتی دست یابد و دیدگان او در موقعیتی خاص، چیزهایی را ببیند و اموری را شهود کند، مشاهدات او معتبر است؟ اگر مکاشفه حجت ندارد چرا مکاشفات بسیاری از عالمان و عارفان در کتاب‌های معتبر نقل شده است؟

❁ یکی از خواسته‌ها و مطالبات همیشگی مراجع و علما از سخنرانان و مداحان این است که مطالبی که برای مردم بیان می شود دارای پشتوانه و مستند معرفتی قوی و صحیح باشد

پاسخ آن است که مکاشفه دارای دو نوع است: مکاشفه رحمانی و مکاشفه شیطانی. برخی مکاشفات لطف الهی است و برخی از آنها، هر چند رنگ و بوی دینی و معنوی داشته باشد، از القانات شیاطین است. معیار تشخیص مکاشفات راستین و الهی از مکاشفات دروغین و شیطانی، دین است. اگر آنچه در شهود مشاهده می شود مطابق با آموزه‌های دینی باشد، آن مکاشفه قدسی و الهی است و اگر مطابق نباشد، شیطانی است؛ که برای تشخیص مطابقت یا عدم مطابقت آن باید به مراجع و عالمان بزرگ

عزاداری سنتی شیعیان

بهنام گلشنی

کردن آهنگ‌های آنها می‌توانید به سقاخوان‌های با تجربه یا نوار خوانندگی آنان یا به مؤلف کتاب به آدرسی که در اول کتاب ذکر شده مراجعه کنید.»

در همین جلد حجت‌الاسلام سیدحسین معتمدی در تذکر و توصیه‌ای به عزاداران خاصه مداحان و نوحه‌خوانان نوشته است: «عزاداری برای اهل بیت رسول خدا خاصه حضرت سیدالشهدا علیه‌السلام یک عبادت و شعار مذهبی است، که به پیروی از سیره ائمه معصومین علیهم‌السلام و فرموده پیشوایان دین صلوات الله علیهم اجمعین در جامعه شیعه اقامه می‌شود و این همه اموال و ساعات عمرشان را مصرف آن کرده و می‌کنند، بنابراین باید این عبادت و شعار مذهبی را به صورتی انجام داد که اولاً مقبول در گاه خدای تعالی و مرضی صاحب عزاداری بگردد و ثانیاً اینکه در بیننده و شنونده اثر حزن گذارده و آنها را مجذوب عزاداری و تحت تأثیر آن قرار دهد تا دل‌هایشان بر مظلومیت و مصائب اهل بیت علیهم‌السلام شکسته و دیده‌هایشان گریان شود و اجر و ثوابی که بر آن مترتب است و امام صادق علیه‌السلام بیان فرموده «من بکی أو أبکی أو تبکی علی الحسنین و جبت له الجنة» به دست آید.

بنابراین لازم است که در موقع عزاداری از کارهایی که به وسیله آنها می‌توان به این نتیجه رسید استفاده کرده و به کار برد و از کاری که زحمات عزاداران و اجر عزاداری را از بین می‌برد خودداری کرد که مطالب ذیل از جمله آنهاست:

- ۱- در موضع عزاداری قصد قربت داشتن
- ۲- توسل و توجه قلبی به صاحب عزاداری پیدا کردن
- ۳- عزاداری را بدون ارتکاب گناه و کاری که خلاف شرع مقدس و شؤونات عزاست اقامه کردن
- ۴- اشعار و آهنگ‌های سنتی را که بسیار متین و حزین ساخته‌اند و با حالت عزادار و مراسم عزاداری مناسبت دارد به کار بردن
- ۵- از خواندن اشعار و آهنگ‌های جدیدی که مشابه با شعر و آهنگ نوحه‌خوانی است ولی بر وزن اشعار تصنیف و آهنگ‌های طرب ساخته شده و بعضی از مداحان و نوحه‌خوانان ناآگاه هم به عنوان شعر نوحه‌خوانی تازه و آهنگی جدید در مجالس روضه‌خوانی یا در بین دسته‌جات عزای می‌خوانند و رواجش می‌دهند و مردم را به خواندن این گونه اشعار و آهنگ‌های نامناسب و نامربوط معتاد کرده و رفته‌رفته نوحه‌خوانی و عزاداری را از حالت سنتی و اصیل آن خارج کرده و به شکل و صورت دیگری که مشابه با نوحه‌خوانی و عزاداری است ولی با تصنیف خوانی و طرب مطابقت و مناسبت بیشتری دارد درمی‌آورند، خودداری کردن.

مداحان و نوحه‌خوانان محترم

در این زمان که همه چیز اصالت خود را از دست داده بگذارید مجالس روضه‌خوانی و مراسم عزاداری حالت سنتی و اصالت همیشگی خود را همانند گذشته داشته باشد و بتواند در قلب و جان مردم جامعه اثر بگذارد. عزاداری را به صورت تصنیف‌خوانی در نیاورد و آهنگ‌های تصنیف و طرب را به جای نوحه‌خوانی در بین دسته‌جات عزاداری مردم عزادار به کار نبرید و رواجش ندهید و مقلد تلویزیون و خوانندگان آن نباشید، اگر واقعاً اشعار و آهنگ نوحه‌خوانی سنتی را نمی‌شناسید و ندارید ابتدا به نوحه‌خوانان و سقاخوان‌های قدیمی کار کرده و با تجربه که آگاهی کامل به این موضوع دارند مراجعه کرده و از آنها راهنمایی و تعلیم و تجربه کافی بگیرید و سپس برای مردم نوحه‌خوانی کنید، که گفته‌اند:

دانا کسی است که هم داند و هم پرسد

و نادان کسی است که نمی‌داند و نمی‌پرسد. ■

در این جلد فتاوی «آیت‌الله خویی» درباره پوشیدن لباس سیاه و آنچه مصداق عزاداری است و همچنین مواردی دیگر از فتاوهای مصداقی و مهم علما و مراجع آمده است.

مؤلف در جلد چهارم، پنجم و ششم به ذکر برخی مداخل و مرانی و ذکرهای نوحه‌سرایی سقایی برای چهارده معصوم و شهدای کربلا پرداخته و آنچه بین دسته‌جات سقایی و سقاخوان‌های کاشان رایج است، آورده است.

معتمدی در جلد پنجم در «تذکری به پژوهشگران موسیقی آیینی» می‌نویسد: «آبایی که به دنبال به دست آوردن موسیقی آیینی و احیا کردن آن در اجتماع هستند اگر در ادعای خود صادق و ثابت می‌باشند باید با جدیت تمام عزاداری سقایی و مراسم تعزیه (شبهه‌خوانی) را در سطح کشور و جامعه شیعه همانند دوران قبل از پهلوی خائن احیا کرده و رواج دهند، تا گمشده خود را از این طریق پیدا کرده و مشاهده کنند، زیرا اشعاری که برای تعزیه‌خوانی و عزاداری سقایی ساخته شده، آهنگ‌های موسیقی آیینی مختلف و گوناگون بسیار جذاب و حزین و دلنشین دارد که در غیر تعزیه‌خوانی و سقایی خوانی نیست و به دست نمی‌آید، خاصه اگر خواننده خوش صدایی با صوت جذاب و حزین خوانندگی کرده و خوانندگان خوش صدا و با تجربه نیز هماهنگ جواب بدهند، پژوهشگران محترم در صورتی که این موضوع را پیگیری و تجربه کنند و سقایی خوانی و تعزیه‌خوانی را رواج دهند، حقیقت مطلب بر آنان ثابت شده و گمشده خود را مشاهده خواهند کرد.

و ما علی الرسول إلی‌البلاغ.

آهنگ‌های سقایی خوانی را چگونه می‌توانید به دست آورید؟

چون اشعار نوحه‌سرایی سقایی، آهنگ‌های گوناگونی دارد که بعضی از آنها از بعض دیگر جذاب‌تر و برای خوانندگی حزین‌تر و روان‌تر است بنابراین برای پیدا

«عزاداری سنتی شیعیان»، نام یک مجموعه هفت جلدی به قلم «سیدحسین معتمدی کاشانی» است.

حجت‌الاسلام سیدحسین معتمدی در جلد اول، دوم، سوم و هفتم این مجموعه هفت جلدی یک کار تحقیقی و تاریخی درباره عزاداری سنتی شیعیان در بیوت علماء و حوزه‌های علمیه و کشورهای جهان ارائه کرده است. جلد اول این مجموعه ۲۶ فصل دارد که مؤلف در آن به موضوعات گوناگونی از جمله: عزاداری سقایی در قرون گذشته، عزاداری سقایی در کربلا، نجف، کاظمین، همدان، اراک، آران بیدگل، نیاسر و خراسان و همچنین تغییر عزاداری در زمان حکومت پهلوی، توغ و مراسم و مواقع برداشتن آن در کاشان و مواقع و مناسبت‌های برداشتن نخل و موروثی بودن پایه‌های آن، پرداخته است. در این جلد چستی و کاربرد بیریق، علم و نخل و قمه‌زنی مردم کاشان در قرون گذشته نیز بررسی شده‌اند.

در جلد دوم و سوم به اماکن مذهبی و عزاداری سنتی شهرهای مختلف از جمله: قم، قزوین، مشهد، تهران، کربلا معلی، نجف اشرف، کاظمین، بصره و... و کشورهای گوناگون نظیر: بحرین، کویت، عربستان سعودی، سوریه، لبنان، افغانستان، تایلند، انگلستان و... اشاره شده است.

در جلد سوم «آغاز روضه‌خوانی برای امام حسین علیه‌السلام و سایر پیشوایان دین و علت رایج شدن آن بین شیعیان»، «اهمیت عزاداری برای تبلیغ اسلام و تشیع»، «آغاز سیاه پوشیدن در عزای امام حسین علیه‌السلام و سایر پیشوایان دین و فتاوی علما درباره جواز آن» و موضوعات قابل توجه دیگری وجود دارد.

جلد هفتم فتاوی علما و مراجع درباره سیاه پوش کردن اماکن مذهبی برای اقامه عزاداری، روضه‌خوانی، نوحه‌خواندن و گریستن و سینه و زنجیر زدن و سایر مراسم عزاداری، تغییر عزاداری سنتی به راهپیمایی و تبدیل مرثیه و نوحه‌خوانی به شعارهای انقلاب و برداشتن نخل در ایام شهادت امام حسین علیه‌السلام و سایر پیشوایان دین را بررسی می‌کند.

عزاداری سنتی شیعیان در بیوت علما، حوزه‌های علمیه و کشورهای جهان

حفظ شعائر مذهبی

گفت‌وگو با سید حسین معتمدی

محمد حسینی

حجت الاسلام «سید حسین معتمدی»، فرزند مرحوم سید مهدی در سال ۱۳۱۸ ش. در قمصر کاشان متولد شده است. ایشان پس از گذراندن شش سال دروس دبستانی در ۱۴ سالگی به کربلای معلی عزیمت کرده و در حوزه علمیه کربلا که در آن زمان تحت زعامت و مرجعیت مرحوم «آیت‌الله حاج میرزا مهدی شیرازی» و سپس «مرحوم آیت‌الله حاج سید محمد حسینی شیرازی» اداره می‌شد، مدت ۱۵ سال اقامت کرد. در آن جا علوم حوزوی را تا پایان سطح (صرف و نحو، منطق، فقه و اصول) به پایان رساند. در تفسیر قرآن کریم و اعتقادات و اخلاق اسلامی نیز از محضر مرحوم «آیت‌الله حاج سید محمد حسین شیرازی» بهره‌مند شده است. گاهی در مجالس روضه خوانی کربلا - مخصوصاً در ماه‌های محرم و صفر - منبر می‌رفت. در سال ۱۳۸۹ ق. به عنوان اولین مبلغ از جانب مرحوم «آیت‌الله حاج سید محمد شیرازی» به اروپا - کشور آلمان - فرستاده شد. در آن جا بیش از یک سال در دفتر مرکز اسلامی و مسجد هامبورگ که با مدیریت شهید «آیت‌الله سید محمد بهشتی» اداره می‌شد، انجام وظیفه کرد؛ سپس به سفارش آیت‌الله شیرازی به ایران مراجعت کرد و به تقاضای هیئت حضرت «مسلم ابن عقبیل» کاشان به اقامه جماعت در مسجد این محل و تبلیغ معارف اسلامی و اعتقادات مذهبی در مجالس روضه خوانی این محل پرداخت. «عزاداری سنتی شیعیان» در هفت جلد، «سروده‌های سنتی» در دو جلد، «چاووشی سنتی شیعیان» در یک جلد و «قمصر شهر گل محمدی و گلاب سنتی» در یک جلد از آثار و تألیفات حجت الاسلام سید حسین معتمدی است. ایشان در کتاب عزاداری سنتی شیعیان به این موضوع و مخصوصاً عزاداری در بیوت علما و حوزه‌های علمیه می‌پردازد. در ادامه، گفت‌وگوی «دعبل» با حجت الاسلام سید حسین معتمدی را درباره عزاداری سنتی شیعیان و دیدگاه مراجع، علما و روحانیان درباره این موضوع بخوانید:

تجویز و تأیید عزاداری سنتی و رایج بین شیعیان شدم و پس از ۱۴ سال مسافرت به شهرها و روستاها و تحقیق درباره عزاداری سنتی و رایج میان اهالی آنها و مشاهده علم‌ها، توغ‌ها، نخل‌ها و جریده‌ها که وسایل عزاداری در میان مردم است و تحقیق و سؤال درباره شبیه‌خوانی‌ها، سقاخوانی‌ها و غیره و رفتن به منازل علمای شهرها و اخذ فتاوا و نظریه‌های آنها مشغول نوشتن کتاب «عزاداری سنتی شیعیان شدم». جلد اول این کتاب در سال ۱۳۷۸ ش. و جلد هفتم در سال ۱۳۸۱ ش. با زحمت فراوان و صرف مبالغ بسیار به چاپ رسید؛ سپس کتاب رادر اختیار شیعیان آل محمد صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم - در این زمان و از منته آینده - قرار دادم.

پایان مجلس درس در مسجد اعظم قم که در جلد سوم عزاداری سنتی، صفحه ۴۴۸ تا ۴۵۵ به چاپ رسیده است، دال بر این مطلب است.)

در همان موقع اینجانب به منظور مبارزه با تهاجمات فرهنگی مخالفان و برای حفظ شعائر مذهبی و اعتقادات دینی مردم کشورمان احساس وظیفه و تکلیف شرعی کرده و با تقاضای توفیق از درگاه خداوند متعال و استمداد از ارواح طیبه اهل بیت علیهم‌السلام به‌ویژه حضرت سیدالشهدا علیه‌السلام تصمیم به نوشتن کتابی به نام «عزاداری سنتی» گرفتم و مشغول جمع‌آوری مطالب و مدارک تحقیقی و تاریخی لازم و جمع‌آوری فتاوی و نظریه‌های علمای اعلام و فقهای عالی مقام شیعه درباره

دعبل لطفاً توضیح دهید که تألیف کتاب «عزاداری سنتی شیعیان» با چه تمهیداتی و از چه سالی آغاز شد؟

در سال ۱۳۵۸ ش. یعنی یک سال بعد از پیروزی انقلاب اسلامی ایران و سرنگونی حکومت فاسد پهلوی، کمونیست‌ها و مارکسیست‌های ضد‌مذهب، وهابی مسلک‌های منحرف و مخالف با شعائر مذهبی و عزاداری سنتی، فرصتی به دست آوردند و تبلیغات وسیعی را با زبان و قلم برای برانداختن روضه‌خوانی و عزاداری سنتی و تضعیف و تخریب عقاید مذهبی مردم در شهرها و روستاهای کشور به راه انداختند که شرح آن مفصل است. (سخنرانی‌های بنیان‌گذار جمهوری اسلامی ایران حضرت آیت‌الله خمینی رحمه‌الله علیه‌که در مدرسه فیضیه و غیره همه‌ساله در آغاز ماه محرم درباره ارزش و اهمیت روضه‌خوانی و عزاداری سنتی انجام می‌شد؛ همچنین سخنرانی مرجع عالیقدر مرحوم «آیت‌الله حاج سید محمد رضا گلپایگانی» در

دعبل انگیزه شما برای انجام این کار و تألیف این کتاب پژوهشی چه بود؟

قصداً داشتیم، آنچه از عزاداری سنتی که قبلاً بین شیعیان رسم و رایج و در زمان حکومت پهلوی منع و متروک شده بود، به آنها یادآور شده و برای آنها معرفی

حضرات علما و فقهای عالی‌مقام شیعه که نگهبان و سنگربانان دین و مذهب و مبین حلال و حرام دین هستند خودشان نیز معتقد و ملتزم به اقامه عزاداری سنتی بوده و هستند

سروده‌های سنتی شیعیان

مؤلف: سید حسین معتمدی
ناشر: قلم مکنون
تاریخ نشر: ۱۳۸۷

این کتاب ذکر نشده‌اند و به کتاب مجزایی ارجاع داده شده‌اند. فصل هفتم: اشعار گوناگون درباره مطالب گوناگون؛ در این فصل تصاویری از اهالی فین کاشان در روز قالی‌شوین و مراسم عزاداری شهید اردهار و... وجود دارد. در فصل هشتم مطالبی درباره شرایط مداح و مداحی در مجالس و مراسم مذهبی از نظر نگاه مؤلف آمده است. فصل نهم نیز حاوی مطالبی درباره اهمیت و احترام مجالس و مراسم عزاداری سنتی و فصل دهم درباره اهمیت ولایت اهل بیت علیهم‌السلام در اسلام است.

فصل یازدهم این کتاب با نام «منتخبات و گلچین اشعار» شامل اشعاری است که سید حسین معتمدی در طول سالیانی که در آستان اهل بیت رسول‌الله صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم خدمت‌رسانی کرده، جمع‌آوری و استفاده کرده است. ایشان این اشعار را به عنوان ضمیمه در کنار اشعار خود در این کتاب، در اختیار علاقه‌مندان قرار داده است.

«سروده‌های سنتی شیعیان» مجموعه‌ای از مدایح و مراثی اهل بیت رسول‌الله صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم است. «حجت الاسلام سید حسین معتمدی» این کتاب را در ۱۱ فصل تألیف کرده است. فصل اول کتاب شامل سروده‌های مؤلف با موضوع «توحید» است و فصل دوم: مدح و مصیبت پیامبر اکرم و امیر مؤمنان و حضرت زهرا سلام‌الله‌علیها است، فصل سوم: مدح و مراثی حضرت ابا عبدالله الحسین علیه‌السلام و شهدای کربلا، فصل چهارم: مصائب اهل بیت علیهم‌السلام از کربلا تا مدینه، فصل پنجم: اشعار مناسب برای نوشتن بالای سقاخانه‌ها، فصل ششم: اشعار چاووشی که در

می‌کنند، مرتباً بر پا داشته و می‌دارند، دسته‌جات عزا به مجالس و مدارس آنها می‌روند و به عزاداری می‌پردازند. به علاوه خودشان نیز جلوی دسته‌جات عزا به همراه مردم شرکت و حرکت کرده و به عزاداری می‌پردازند. ایشان کاری خلاف شرع و مصلحت دین و جامعه مذهبی انجام نداده و اجازه برپا کردن آن را نیز نمی‌دهند. در کتاب عزاداری سنتی شیعیان نمونه‌هایی از اقامه عزاداری سنتی در بیوت علما و حوزه‌های علمیه و شرکت علما، فقها و مراجع دین در مراسم عزاداری ذکر شده که باید به آنها دقت و توجه کرد. ■

در کتاب عزاداری سنتی شیعیان نمونه‌هایی از اقامه عزاداری سنتی در بیوت علما و حوزه‌های علمیه و شرکت علما، فقها و مراجع دین در مراسم عزاداری ذکر شده که باید به آنها دقت و توجه کرد

اینجانب همه اقسام عزاداری که بین شیعیان، سنت و رایج است؛ مانند اقامه مجالس روضه‌خوانی، تعزیه، شبیه‌خوانی، سینه‌زنی، زنجیرزنی، نوحه‌خوانی و سقایی‌خوانی و برداشتن وسایل عزاداری مانند توغ، نخل، علم، چریده و... را هنگام حرکت دسته‌جات برای عزاداری و سیاه پوشیدن و سیاه‌پوش کردن مراکز عزاداری و معابر عمومی، همه و همه را از حضرات علمای اعلام و فقها و مراجع عالی مقام سؤال و استفتا کردم؛ تا نظر خود را درباره آنها اعلام فرمایند و برای همیشه و همه افراد جامعه معلوم شود که آیا بر پا داشتن این عزاداری‌ها مشروع و مطلوب و مطابق فتوی و فرموده علمای دین و مصلحت جامعه شیعی مذهب هست یا نه؟ تا با پاسخ آنها تکلیف طرفداران و گویندگان حق و باطل و موافق و مخالف با عزاداری سنتی برای همیشه معلوم و مشخص شود.

بخشی از کتاب «عزاداری سنتی شیعیان» به موضوع عزاداری در بیوت علما اختصاص دارد. برداشت شما از آراء و فتاوی آقایان مراجع و علما درباره عزاداری‌ها و سئوکاری‌های مربوط به اهل بیت رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم چیست؟ ایشان درباره چه مباحث و مسائلی ذیل این موضوع بیشتر دغدغه دارند؟

حضرات علما و فقهای عالی مقام شیعه که نگهبان دین هستند، خودشان نیز معتقد و ملتزم به اقامه عزاداری سنتی بوده و هستند. ایشان این مجالس و مراسم را در منازل شخصی که در آنها اقامه جماعت می‌کنند و در مدارس و حوزه‌های علمیه‌ای که احکام دین را در آنها تدریس می‌کنند و طلاب علوم دینی را برای جامعه تعلیم و تربیت

کنم. ثانیاً: اینکه در مقابل تبلیغات سوء مخالفان، اعتقادات دینی آنها را تقویت کرده و بر حفظ شعائر مذهبی تشویق و تشجیع کنم. ثالثاً: به آنها متذکر شوم که این عزاداری‌ها و شعائر مذهبی موجود در میان شما متجاوز از هزار سال است به دستور امامان مذهب و علما و فقهای دین در جامعه شیعه پایه‌گذاری شده و پدران و گذشتگان ما به پیروی از دستور امامان مذهب و پیشوایان الهی و علما و فقهای دین خون جگرها خورده و زحمت‌ها و صدمه‌ها دیده و این شعائر و تبلیغات مذهبی را حفظ کرده و برای نسل‌های آینده باقی گذارده‌اند. ما نیز موظفیم مانند آنها این شعائر و تبلیغات مذهبی و آثار تاریخی و باستانی هزار ساله را هر چه بهتر و بیشتر حفظ کنیم و امانتی که آنها به دست ما داده‌اند، به نسل‌های آینده تحویل دهیم؛ تا در مقابل خدا و پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم و اهل بیت معصومین علیهم السلام و علما و فقهای دین و پدران و گذشتگان خود مسئول و مؤاخذ نباشیم. رابعاً: اینکه به برادران دینی تذکر داده و یادآور شوم که تبلیغات سوئی که مخالفان علیه عزاداری سنتی می‌کنند و می‌گویند اینها خلاف شرع یا خرافات و کهنه‌پرستی و نشانه کوتاهی فکر و خرافاتی و کهنه‌پرست یا مشرک بودن هستند، همگی بی‌جا و برخلاف واقع است. این تبلیغات برای تضعیف و تخریب اعتقادات مذهبی و بازداشتن شما از عزاداری سنتی پخش می‌شود؛ زیرا ملت شیعه همان‌طور که در پیروی از دین و مذهب و در اقامه نماز، روزه، زکوت، حج و سایر عبادات و احکام اسلامی پیرو پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم و ائمه طاهرين عليهم السلام و فقهای دین هستند، و اعمال و عبادات دینی و مذهبی خود را از آنها اقتباس کرده و از آنها پیروی می‌کنند، در اقامه عزاداری سنتی نیز پیرو خواسته و فرموده امامان دین و پیشوایان الهی و فتوی و فرموده علما و فقهای جامع الشرائطی که نواب عام امام زمان و مبین حلال و حرام اعمال و عبادات مردم هستند، می‌باشند. و این عزاداری‌ها را از آنها اقتباس کرده و طبق خواسته و فرموده آنها انجام می‌دهند؛ بنابراین کاری را که مطابق با خواسته و فرموده آنها انجام می‌دهند؛ هیچ‌گاه خلاف شرع و خرافات و نشانه کوتاهی‌فکری نیست؛ بلکه تبلیغات بی‌جان مخالفان است که خلاف شرع و خرافات است و بی‌جا در جامعه پخش می‌شود. نباید به آن تبلیغات توجه کرد و تحت تأثیر آنها قرار گرفت.

دعبل منظور شما از عزاداری سنتی چیست؟ عزاداری سنتی شیعیان چه ویژگی‌ها و چه شکالی دارد؟ شما در کتاب عزاداری سنتی شیعیان به چه ابعادی از این موضوع توجه داشته‌اید؟

چاووشی سنتی شیعیان

مؤلف: سید حسین معتمدی کاشانی
ناشر: اعتماد
تاریخ نشر: ۱۳۸۶

«چاووشی سنتی شیعیان» کتابی است که در آن «حجت الاسلام سید حسین معتمدی کاشانی» در ۲۳ فصل، موضوعاتی را درباره چاووشی و برخی مناسک آیینی و مذهبی شیعیان تشریح می‌کند. در این کتاب نمونه‌های متعددی از اشعار چاووشی در اختیار علاقه‌مندان قرار گرفته است.

مطالب این کتاب عبارتند از:

فصل اول: چاووش و چاووشی و سابقه طولانی آن، دوم: چاووشی تبلیغ برای رفتن به زیارت و... سوم: چاووشی تبلیغ و تعظیم از ولایت است. چهارم: چاووشی برای اعلام زیارت رفتن و... پنجم: اجر و استحباب بدرقه

و استقبال و دیدن زوار رفتن، ششم: صله ارحام نمودن قبل از زیارت، هفتم: پرداخت بدهی و خمس شرط قبول زیارت و عبادت، هشتم: انفاق در راه خدا هنگام زیارت رفتن، نهم: اجر و ثواب ولیمه و اطعام دادن زوار، دهم: صلوات شعار و سنت مذهبی است. یازدهم: اشعار چاووشی چگونه اشعاری است و جواب دادن به چاووش چگونه است؟ دوازدهم: وجوب حج و گناه تارک حج، سیزدهم: ثواب زیارت پیامبر اکرم و ائمه طاهرين عليهم السلام، چهاردهم: فضیلت زیارت پیامبران و امامان و امامزادگان، پانزدهم: اشعار چاووشی برای زوار مکه و مدینه، شانزدهم: اشعار چاووشی برای زوار کربلای معلی، هفدهم: اشعار چاووشی برای زوار مشهد مقدس، هجدهم: اشعار چاووشی برای زوار حضرت زینب سلام الله علیها، نوزدهم: اشعار چاووشی برای فرارسیدن ماه محرم، بیستم: اجر و ثواب آب دادن و به یاد امام حسین علیه السلام بودن، بیست و یکم: آب انبار یا سقاخانه‌های کاشان، بیست و دوم: سیاه‌پوشی و سیاه‌پوش کردن در ماه محرم و فصل بیست و سوم: رسول خدا پایه گذار مصیبت‌خوانی بر امام حسین علیه السلام.

سلسله نشست‌های شعر هیئت

پوریا شیرآشینی

در سلسله نشست‌های مداحی، در نخستین گام، موضوع «شعر هیئت» بررسی خواهد شد و در سلسله نشست‌های بعدی با بهره‌گیری از تجارب این مجموعه نشست‌ها، حوزه‌ها و موضوعات و قلمروهای دیگر طرح و بررسی خواهد شد.

ملاحظات:

مجموع نشست‌ها در هر موضوع، ۱۰ نشست خواهد بود. «شعر هیئت» در طول یک سال و در ۱۰ نشست بررسی خواهد شد.

هر نشست با ارائه مقاله علمی، سخنرانی و پرسش و پاسخ همراه خواهد بود.

استفاده از ظرفیت‌های علمی استان‌ها از محورهای مهم و اساسی در این طرح خواهد بود. استان‌ها نیز مستقلاً اقدام به برگزاری همین نشست‌ها می‌نمایند.

نشست‌ها با همکاری نهادهای دیگر - هم در مدیریت و دبیری جلسات و در صورت توافق در محل این نهادها - قابل تشکیل و برگزاری است.

۵. برنامه‌ها ضبط صوتی و تصویری، سپس به صورت نرم‌افزار و کتاب چاپ خواهند شد. کیفیت ضبط و تصویربرداری به گونه‌ای خواهد بود که بهره‌گیری رسانه‌های صوتی و تصویری از آنها ممکن شود.

۶. نشریاتی مانند: خیمه، دعبل، هیئت و ... می‌توانند از دستاوردهای این نشست‌ها بهره بگیرند.

۷. مجموعه مقالات ۱۰ نشست به چاپ خواهد رسید.

مقدمه:

مطالعه، بررسی و تبیین دقیق و عمیق شعر هیئت به عنوان شاخه‌ای از شعر آیینی و دینی و شناخت ساختار، محتوا، ساحت‌ها، پیشینه و سیر آن در تاریخ شعر شیعی و نیز بایسته‌ها و ناپایسته‌ها در این قلمرو و روش‌های گزینش و اجرای شعر، از مقوله‌های مهم و شاید مهم‌ترین مقوله عالم مداحی و ذاکری است.

اهداف:

- شناخت همه‌سویگرانه شعر هیئت و نسبت آن با شعر آیینی
- تأمین منبع علمی و ژرف در این زمینه و پاسخ به نیاز کلاس‌ها و دوره‌های آموزش مداحی
- استفاده از مطالعات و نظرگاه‌های صاحب‌نظران و کارآزمودگان
- استفاده از توان و ظرفیت استان‌ها
- تمهید و زمینه‌سازی برای برگزاری کارگاه‌ها، نشست‌ها و دوره‌های آموزشی در دیگر مقوله‌های مداحی مانند: اخلاق مداحی، مقتل‌شناسی، زیارت‌نامه، مرثیه، مولودیه و نغمات آیینی

بنیاد دعبل خزاعی برای تقویت مبانی مداحی، با همکاری و همراهی نهادهای و مجموعه‌های حوزه مداحی و ذاکری به برگزاری این نشست‌ها اقدام خواهد کرد.

بنیاد دعبل خزاعی پیرو برگزاری دو نشست علمی سراسری مداحان در سال‌های گذشته، در سال ۱۳۹۲ ش. سلسله نشست‌های تخصصی «شعر هیئت» را برگزار می‌کند. بعد از هم‌اندیشی‌های دو نشست تخصصی مداحان اهل بیت رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم، برگزاری ۱۰ نشست علمی با موضوع «شعر هیئت» در دستور کار هیئت علمی بنیاد دعبل خزاعی قرار گرفت. این موضوع در چهل و هفتمین نشست هم‌اندیشی اعضای هیئت علمی بنیاد دعبل خزاعی بررسی شد. در نشست چهل و هشتم هم‌اندیشی نیز مصوب شد، هر یک از نشست‌های ده‌گانه شعر هیئت با ارائه یک مقاله تخصصی همراه باشد. به‌گونه‌ای که اصل بر نوشتن مقاله است؛ در صورت عدم امکان نوشتن مقاله، موضوع به صورت درس‌گفتار ارائه می‌شود. در مجموع برای ۱۰ نشست تخصصی درباره شعر هیئت، محورها و موضوعاتی تعیین شد و در نهایت در نشست‌های چهل و نهم و پنجاهمین نشست هم‌اندیشی در هیئت علمی بنیاد، استادانی و کارشناسانی برای ارائه مقاله تعیین شدند. طرح تشکیل دبیرخانه دائمی در بنیاد دعبل نیز پس از بررسی برای اجرا به روابط عمومی ابلاغ شد.

به این ترتیب، پس از اطلاع‌رسانی عمومی، اولین نشست از سلسله نشست‌های تخصصی شعر هیئت ۲۶ اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۲ ش. در تهران برگزار شد. نخستین نشست شعر هیئت با حضور دکتر «محمد رضا سنگری»، «محمد علی مجاهدی»، دکتر «غلامرضا کافی»، دکتر «اسماعیل امینی»، «حجت الاسلام «محمد رضا زائری»، «مهدی امین فروغی»، «مهدی آصفی» و برخی دیگر از کارشناسان و استادان صاحب‌نظر در محل سازمان تبلیغات اسلامی برگزار شد. در این نشست دکتر محمد رضا سنگری، رئیس هیئت علمی بنیاد دعبل خزاعی، مقاله خود با موضوع «شعر هیئت، تعریف، ویژگی‌ها، ابعاد و قالب‌ها» ارائه کرد؛ سپس حاضران در نشست به نقد و بررسی موضوع و مقاله ایشان پرداختند و دیدگاه‌های خود مطرح کردند. در ادامه اهداف، ملاحظات و محورها و موضوعات نشست‌های تخصصی شعر هیئت به استحضار می‌رسد:

نوحه نواحی ۱

گردآوری و تحقیق: متین رضوانی پور
ناشر: خیمه
تاریخ نشر: ۱۳۹۲

مرحوم «محبوب همدانی» از نوحه‌سرایان بنام همدانی است. بر خوردار از ریتم بسیار آرام با ضرب آهنگی چون پیش‌خوانی‌های تعزیه که معمولاً قبل از نوحه‌ها خوانده می‌شود از ویژگی‌های نوحه‌خوانی‌های همدان است.

در این مجموعه نوحه‌های حضرت فاطمه سلام الله علیها، امام علی، امام حسن، حضرت مسلم، جناب حر، حضرت علی اصغر، حضرت علی اکبر و حضرت ابوالفضل علیهم السلام به همراه نوحه‌های شب عاشورا، حضرت امام حسین علیه السلام، حرکت کاروان اسرا از کربلا به سوی شام، نوحه شب هفتم امام حسین علیه السلام، نوحه‌های عزاداری حضرت زهرا سلام الله علیها در شب‌های جمعه، نوحه‌های متعلق به شهر شام و حضرت رقیه، نوحه‌های امام موسی کاظم علیه السلام و ... را می‌خوانیم و می‌شنویم. از ویژگی‌های این اثر، آوانگاری نوحه‌ها و نغمه‌های آن است که امکان اجرای دقیق تر آنها را برای مداحان و ذاکرانی که با موسیقی مذهبی آشنا هستند، فراهم می‌کند.

«نوحه نواحی ۱» مجموعه‌ای از نوحه‌های اصیل مذهبی در شهر همدان است که متین رضوانی پور در یک پژوهش میدانی آنها را گردآوری کرده است. این اثر شامل ۷۲ نوحه است که بسیاری از آنها با ضرب آهنگی کند و نزدیک به فضای نوحه‌های واحد است. همراه این کتاب یک لوح فشرده حاوی اجرای این نوحه‌ها است. در مجموع ۱۶ نفر از ستایشگران اهل بیت رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم، این ۷۲ قطعه را اجرا کرده‌اند. اسامی این مداحان و ذاکران اهل بیت علیهم السلام در ابتدای کتاب ذکر شده است.

نوحه‌های خاص همدان دارای الحانی متفاوت و بیشتر با اشعاری از

- معیارهای شعر مطلوب هیئت
- شعر و شاعری هیئتی
- شعر هیئت بایسته‌ها و نابایسته‌ها
- شعر هیئت، انتخاب و اجرا
- سیر کلام رهبری در باب شعر و شاعران هیئت (به تناسب دیدارها و اجراها)
- هشدارها و اندازها، ستایش‌ها و رهنمودها
- گونه‌های مختلف شعر هیئت
- شاعران بزرگ آیینی در کلام رهبری

راهنمای نگارش مقاله:

مقاله شامل چکیده و کلیدواژه و تایپ شده در محیط word با قلم BMitra نازک، تایپ و همراه CD به بنیاد دعبل خزاعی ارسال شود.
حجم مقاله ۲۰ صفحه A4 و هر صفحه حداکثر ۲۴ سطر باشد. (بیش از این مقدار به ضرورت بسط موضوع اشکال ندارد.)
ارجاعات و استنادات دقیق و کامل باشد.
کتابنامه در پایان مقاله به صورت و به ترتیب زیر باشد.
نام خانوادگی و نام نویسنده، نام کتاب، شماره چاپ، محل نشر، ناشر، سال نشر و در صورت استفاده از مقاله نام خانوادگی و نام نویسنده، عنوان مقاله، نام و نام خانوادگی مترجم، نام مجله، سال (دوره) شماره تاریخ نشانی دقیق، همراه با رتبه علمی و محل اشتغال، شماره تلفن و نشانی پست الکترونیک نویسنده روی جلد (صفحه اول مقاله) تایپ شود.

مهلت ارسال مقاله‌ها: یک ماه قبل از برگزاری هر نشست نشانی ارسال مقاله‌ها: خیابان شهید بهشتی، خیابان قنبرزاده، خیابان عشقیار (نیلوفر)، خیابان سیزدهم، پلاک ۲۶، کد پستی: ۱۵۳۳۹۴۳۱۱۱، صندوق پستی: ۵۶۵۶-۱۴۱۵۵

زمان برگزاری:

۱۳۹۲/۰۲/۲۶	نشست اول:
۱۳۹۲/۰۳/۳۰	نشست دوم:
۱۳۹۲/۰۴/۲۰	نشست سوم:
۱۳۹۲/۰۵/۲۱	نشست چهارم:
۱۳۹۲/۰۶/۲۸	نشست پنجم:
۱۳۹۲/۰۷/۲۵	نشست ششم:
۱۳۹۲/۰۸/۳۰	نشست هفتم:
۱۳۹۲/۰۹/۲۸	نشست هشتم:
۱۳۹۲/۱۰/۲۶	نشست نهم:
۱۳۹۲/۱۱/۱۷	نشست دهم:

■ بایسته‌ها و نابایسته‌ها در حوزه مخاطب
تذکر: در این زمینه، مطالعات میدانی می‌تواند یاریگر تصویری عینی‌تر و محسوس‌تر از موضوع باشد.

نشست پنجم: روش‌های انتخاب و عرضه شعر هیئت

- شعر هیئت (کتاب‌ها و مجموعه‌های موجود، قوت‌ها و ضعف‌ها)
- نحوه گزینش شعر
- ارتباط با شاعر و شاعران شعر هیئت
- فرآیند انتخاب تا اجرا
- اجرای شعر هیئت

نشست ششم: سیر تحول و تطور شعر آیینی و هیئت

- شعر آیینی و هیئت در عصر اهل بیت علیهم السلام
- تفاوت شعر هیئتی امروز با شعر هیئتی در عصر اهل بیت علیهم السلام
- تبیین و تحلیل شعر مؤید (شعر مورد تأیید ائمه)، چرایی تأیید و تفاوت آن با شعر هیئتی امروز
- سیر تحول و تطور شعر هیئتی در عصر قبل از انقلاب و بعد از انقلاب اسلامی

نشست هفتم: زیباشناسی شعر هیئت

- آرایه‌های بیانی (تشبیه، استعاره، کنایه، مجاز و نماد) در شعر آیینی و شعر هیئت
- آرایه‌های بدیعی در شعر هیئت
- مبالغه و غلو و توصیف و تخیل در شعر هیئت
- بایسته‌های زیباشناسانه شعر هیئت

نشست هشتم: شعر هیئت در رسانه‌ها

- شعر هیئت در رسانه
- شعر هیئت و رسانه‌های مجازی (ایرانی و غیر ایرانی)
- نشریات و کتب و شعر هیئت
- شعر هیئت در مناطق مختلف ایران

نشست نهم: شعر هیئت، شاعر هیئت

- شعر هیئت و شاعر هیئت (تحلیل وضعیت موجود)
- راه‌های تقویت شعر هیئت و رسیدن به شعر مطلوب هیئت
- راه‌های تعامل شاعران هیئت با مداحان و ذاکران
- انتشار شعر هیئت
- شعر هیئت و شیوه‌های حمایت از شاعران هیئت
- شاعران هیئت، بایسته‌ها و نابایسته‌ها

نشست دهم: شعر هیئت در کلام و مرام مقام معظم رهبری

۸. موضوعات ده‌گانه در اختیار استادان قرار می‌گیرد؛ تا فرصت نگارش مقاله باشد. مقالات بر اساس معیارهای علمی مقاله‌نویسی خواهد بود.
۹. در صورت آمادگی استادان و صاحب‌نظران در یک یا چند زمینه، می‌توان از مقالات و سخنرانی‌های آنان استفاده کرد.
۱۰. هر جلسه می‌تواند مدیر و دبیر مستقل داشته باشد.
۱۱. ممکن است برخی محورها در دو یا چند جلسه کشش و ظرفیت بحث و بررسی داشته باشند.
۱۲. بحث‌ها کاملاً کاربردی و ناظر به نیازهای جامعه مداحان و ذاکران خواهد بود.

محورها و موضوعات نشست‌های شعر هیئت

نشست اول: شعر هیئت، تعریف، ویژگی‌ها، ابعاد و قالب‌ها

تعریف شعر دینی، شعر آیینی و شعر هیئت و پس از آن ویژگی‌های شعر هیئت در حوزه‌های پنج‌گانه:
■ زبانی
■ تخیلی و توصیفی و تصویرسازی
■ شکلی و موسیقایی
■ عاطفی
■ اندیشگی

نشست دوم: شعر هیئت، محتوا و درون‌مایه

در این نشست مسائل معرفتی (توحیدیه و تمجیدیه، وعظ و اندرز، زبان زمان) و نیز بایسته‌ها و نابایسته‌های شعر هیئت مطرح خواهد شد.
در این نشست شعر مطلوب هیئت از نظر گاه، درون‌مایه (با عنایت به محتوای معرفتی، سوگ و سور، وعظ و اندرز و توجه به نیازهای اجتماعی و انقلابی) مطرح و بررسی خواهد شد.

نشست سوم: شعر هیئت و شاخه‌های آن شامل:

■ شعر نوحه (ابعاد، ویژگی‌ها، بایسته‌ها و نابایسته‌ها)
■ سرود و مولودیه (مناسبت‌های سرور انگیز مانند: مبعث، غدیر، ولادت‌ها و...)
■ شعرهای مناسبتی (شخصیت‌ها، مناسبت‌های مذهبی، ملی و...)

تذکر: هر یک از این شاخه‌ها خود ظرفیت مبحث مستقل دارند.

نشست چهارم: مخاطب‌شناسی شعر هیئت

■ شعر و محافل خاص و عام (شعر هیئت در محافل محدود و محافل رسانه‌ای)
■ شعر و سطوح مخاطب

نوحه نواحی ۲

گردآوری و تحقیق: متین رضوانی پور

ناشر: خیمه

تاریخ نشر: ۱۳۹۲

اهل بیت رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم در استان سمنان ۷۲ نوحه را در اختیار علاقه‌مندان قرار می‌دهد.

از ویژگی‌های نوحه‌های اصیل در استان سمنان، دعای نوحه‌سرا برای خود، شیعیان، عزاداران، نوحه‌خوان و... در متن نوحه‌هاست. اجرای نوحه‌های «یکی - دوتایی» که نیمی از هر مصرع آن یک بار و نیم دیگر دوبار خوانده می‌شود، همچنین نوحه‌های «دوتا - سه تایی» و «یکی - سه تایی» در سمنان کاربرد فراوان دارد. نوحه‌های «عربی - فارسی» که برخی ابیاتشان عربی و برخی فارسی است و در استان خوزستان فراوان خوانده می‌شوند، در سمنان نیز رواج دارند.

در این کتاب نمونه‌های متعددی از نوحه‌های سابق الذکر موجود است. آوانگاری نوحه‌ها و نغمه‌های این اثر، امکان اجرای دقیق‌تر آنها را برای مداحان و ذاکرانی که با موسیقی مذهبی آشنا هستند، فراهم می‌کند.

«نوحه نواحی ۲» مجموعه‌ای از نوحه‌های اصیل مذهبی در استان سمنان است. این کتاب در ادامه تلاش‌های بنیاد دعبل خزاعی برای حفظ و اشاعه مراسم مذهبی اصیل و به منظور دستیابی به معقول‌ترین و مطلوب‌ترین الگوی عزاداری - به ویژه درباره نوحه‌خوانی - تهیه و تنظیم شده است. جمع‌آوری نغمات اصیل مذهبی به همت بنیاد دعبل خزاعی و با پیگیری‌های مؤلف این اثر، متین رضوانی پور، کارشناس فرهنگی بنیاد دعبل خزاعی، ادامه خواهد یافت. رضوانی پور برای گردآوری نوحه‌ها و نغمات این اثر در یک پژوهش میدانی و در ارتباط با ۲۰ نفر از ستایشگران و ذاکران

شعر هیئت

تعریف، ویژگی‌ها، ابعاد و قالب‌ها

محمد رضا سنگری

چکیده:

شعر هیئت شاخه‌ای از شعر آیینی و شعر آیینی شاخه‌ای از شعر دینی و مذهبی است. در این مقاله تعریف این گونه‌های شعری و مشخصه‌ها و ویژگی‌های آنها روشن و آکاوی شده است.

شناخت شعر در هیئت، شعر برای هیئت و ویژگی‌های شعر هیئت در ساحت‌ها و حوز‌های پنج‌گانه خیال (ویژگی‌های خیال‌پردازی در شعر هیئت)، زبان شعر هیئت و عناصر زبانی آن، موسیقی در شعر هیئت (موسیقی بیرونی، موسیقی کناری، موسیقی درونی و موسیقی معنوی)، شکل و ساختار در شعر هیئت و سرانجام اندیشه و درون‌مایه شعر هیئت با تکیه بر مثال‌ها و نمونه‌ها از شاعران هیئت یا سروده‌های بهره گرفته شده در هیئت، طرح و تحلیل شده است.

همه این آکاوی‌ها مبتنی بر تعریف دقیق از هیئت است که در این مقاله بدان نیز پرداخته شده است. این مقاله، در آمدی بر مباحث مربوط به شعر هیئت است. کلید واژه‌ها: شعر دینی، شعر آیینی، شعر هیئت، عناصر شعری شعر هیئت

مقدمه:

همه ادیان و آیین‌ها، یادها و روزهایی دارند که به سبب رخدادی بزرگ - تلخ یا شیرین - آن را بزرگ می‌دارند و محترم می‌شمارند و مراسم ویژه برای آن برپا می‌دارند. ملت‌ها و جامعه‌های انسانی نیز به پاسداشت یادها و مناسبت‌هایی می‌پردازند که با هویت، تاریخ و فرهنگ آن ملت و جامعه پیوند و ارتباط دارد. شاید رساترین و مناسب‌ترین واژه قرآنی برای این گونه مراسم و یادها واژه «شعائر» باشد. قلمرو شعائر در دین بسیار گسترده است که آیین‌های ویژه حج از برجسته‌ترین آنهاست. «گرامی داشتن شعائر و علامت‌های الهی و عظیم شمردن و بزرگداشت آن، نشانه پر خور داری تعظیم شده از تقوای قلب است: «ذالک و من یعظم شعائر الله فانها من تقوی

القلوب». تعظیم شعائر که از تقوای قلبی نشئت می‌گیرد، فضیلتی دینی است و به شعائر حج اختصاص ندارد؛ هر چند قسمت مهم آن درباره حج و عمره وارد شده است. هر چه به نام خدا و نشان اوست از شعائر الهی محسوب می‌شود و همه عبادات و مراکز عبادی مانند مساجد و مشاهد انبیا و اولیای معصوم چنین است.^۱ تعظیم شعائر الهی که در آیه ۳۲ حج اشاره شده است، تکریم و تجلیل و پاسداشت ارزش‌ها، مناسک و مناسبت‌هایی است که بنیان‌های دینی و باورمندی را تقویت و دل‌ها و اندیشه‌ها را باروری و استحکام می‌بخشد.

در فرهنگ ادبی ایران، هر گاه این مناسبت‌ها و ارزش‌ها با بهره‌گیری از زبان و بیان ادبی عرضه و طرح شده‌اند «ادبیات دینی و مذهبی» نامیده شده‌اند. ادبیات دینی عنوانی عام‌تر و ادبیات مذهبی عنوانی خاص است که به ادبیات خلق شده در قلمرو مذهب به ویژه مذهب شیعه

پیشینه شعر آیینی به دیربگی شعر فارسی است دست کم از حدود قرن هفتم شعر آیینی در مفهوم امروزیین - کاربرد داشته است بدین معنا که شعر در محفل یا مجلسی خوانده می‌شده و جمعیت همراه با آن سوگ یا شادی و بهجت داشته‌اند

اطلاق می‌شود.

ادبیات دینی و مذهبی در دو حوزه شعر و نثر چهره نموده‌اند و در قالب انواع گوناگون حماسی، غنایی، تعلیمی، داستانی، خاطره، زندگی‌نامه، سفرنامه، نامه و ادبیات نمایشی تولید و عرضه شده‌اند. شاخه شعر دینی و مذهبی را به دو شاخه بزرگ نیایشی و ستایشی می‌توان تقسیم کرد. شعر نیایشی یا شعر مناجات شامل توحیدیه و تحمیدیه است که در آن صفات جمال و جلال الهی

مطرح و عجز و خواسته‌های نیایشگر به پیشگاه الهی عرضه می‌شود.

شعر ستایشی به منقبت و بیان فضایل بزرگان و دین می‌پردازد؛ مولودیه‌ها (سورس‌روده‌ها) و مرثی (سوگ‌سروده‌ها) به این شاخه بزرگ شعر دینی اختصاص دارند.

برای تبیین دقیق‌تر موضوع، نام‌ها و گونه‌های مختلف شعر دینی کاویده و بررسی خواهد شد.

شعر آیینی

شعر آیینی، شاخه‌ای از شعر دینی و مذهبی است که با چند ویژگی شناخته می‌شود:

۱. ویژه آیین‌ها و مناسبت‌هاست؛ مانند: ولادت‌ها، شهادت‌ها و درگذشت‌ها و سایر رخدادها بزرگ مانند: بعثت، غدیر، از دواج، مباحله و ...

۲. معمولاً در محافل و مجالس عرضه می‌شود. اصولاً معنای آیین همین است که در مناسبتی خاص و شاخص بر گزار می‌شود و این بر گزاری در محفل و مجلس همراه با مراسم ویژه است.

۳. به سبب مخاطب‌های عام افق آن نازل تر از شعر رسمی و انجمنی است.

۵. این گونه شعر معمولاً به شیوه خاص با بهره‌گیری از توانایی‌های صوتی مداح، در مجلس، سوز یا شور و وجد و تأثیر می‌آفریند.

شعر آیینی معمولاً این چند ویژگی یا عمده آنها را داراست. گاه نیز برای همراهی مخاطب و مستمع ممکن است بایت برگردان همراه باشد.

پیشینه شعر آیینی، به دیربگی شعر فارسی است. دست کم از حدود قرن هفتم شعر آیینی - در مفهوم امروزیین - کاربرد داشته است؛ بدین معنا که شعر در محفل یا مجلسی خوانده می‌شده و جمعیت همراه با آن سوگ یا شادی و بهجت داشته‌اند. شعر عاشورایی «سیف فرغانی» شاعر نیمه دوم قرن هفتم گواه این مسئله است؛

نوحه خوانی در ایران

گردآوری و تحقیق: متین رضوانی پور
ناشر: آوای مهربانی
تاریخ نشر: ۱۳۸۷

«نوحه خوانی در ایران» نام کتابی است که «متین رضوانی پور» در آن به گردآوری نوحه‌ها از شهرها و روستاهای مختلف کشور پرداخته است. این کتاب با هدف اجرای بهتر نوحه‌خوانان در دستگاه‌های مختلف و نواهای عاشورایی و حفظ نوحه‌های ماندگار و نغمه‌های اصیل شیعی و ایرانی نگاشته شده است و از جمله ویژگی‌های آن، آوانگاری نوحه و ۲ سی دی ضمیمه کتاب که اجرای نوحه‌ها را به مخاطب نشان می‌دهد، است.

در این کتاب به گفته مؤلف، طی یک تحقیق ۴-۵ ساله در شهرهای مختلف حدود ۸۰۰-۷۰۰ نوحه و آهنگ اصیل جمع‌آوری شده که هر کدام با دیگری متفاوت است؛ سپس از بین آنها ۷۲ نوحه گلچین و به گونه‌ای که کارها، هم از حیث ضرب‌آهنگ، هم دستگاه و هم از نظر شعر در فضای متفاوت باشند - تا مجموعه‌ای متنوع باشد - تنظیم شده‌اند. به پیشنهاد استاد «مجید کیانی» نوحه‌ها آوانگاری شده تا محققانی که به ایران می‌آیند، با استفاده از کارهایی نظیر این کتاب از طریق نت هم با فضای نوحه‌های ایرانی آشنا شوند. البته برای بهره‌برداری از این کتاب لزوماً سواد موسیقی نیاز نیست. همراه کتاب ۲ سی دی صوتی وجود دارد که همه نوحه‌های کتاب با صدای راوی آنها در آن سی دی، ضبط شده‌اند.

❁ حقیقت آن است که شعر آیینی را با شعر دینی یکی انگاشتن دقیق و علمی نیست نه همه شعرهای آیینی دینی است و نه همه شعرهای دینی، آیینی!

دقت در تعبیر «ای قوم»، «بگریید»، «نعره زدن»، «عزا» و به ویژه ردیف شعری «بگریید» نشان می‌دهد که در آن روزگار مجلس آرایبی و بر حادثه عاشورا گریه کردن، رواج داشته است؛ هر چند از این سروده، «سینه زدن» و دیگر صورت‌های عزاداری استنتاج نمی‌شود و معلوم می‌شود که در محافل آیینی گذشته، شعر خوانی - با آهنگ یا به صورت ساده - رایج بوده و مردم شرکت می‌کرده و با سروده‌ها همراهی و همدمی می‌کردند.

دقت در همین چند بیت سیف فرغانی روشنگر این خصوصیت است.

ای قوم در این عزا بگریید
بر کشته کربلا بگریید
از خون جگر سرشک سازید
بهر دل مصطفی بگریید ...
در ماتم او خمش مباحشید
یا نغره زنید یا بگریید^۱

حقیقت آن است که شعر آیینی را با شعر دینی یکی انگاشتن دقیق و علمی نیست. نه همه شعرهای آیینی دینی است و نه همه شعرهای دینی، آیینی! بسیار سروده‌های دینی هست که در «آیین‌ها» به کار نرفته‌اند یا شاعر آنها را به قصد بهره‌گیری در آیین نسوده است. نیز برخی شعرهای آیینی، اختصاص به آیین‌های ملی یا قومی داشته است که روح و درون مایه سروده الزاماً دینی نیست؛ هر چند گاه، لعاب یا نمودی دینی در آن یافت شود؛ مثلاً سروده‌هایی در باب آیین نوروز یا سده و دیگر آیین‌های ملی بوده و هست که در محافل و مجالس نیز خوانده می‌شود و گاه با آنچه امروز به شعر آیینی مشهور است تفاوت عمده دارد.

با این همه امروزه «شعر آیینی» را «شعر آیینی دینی» می‌دانیم و ما نیز برای سهولت و هم‌صدایی، با تسامح این عنوان را می‌پذیریم.

دیگر بار تأکید باید کرد همه سروده‌های دینی، آیینی نیستند و چه بسیار سروده‌های دینی هست که در آیین‌های دینی و محافل و مجالس سوگ و سور امکان بهره‌گیری از آنها نیست؛ یا به ندرت بهره گرفته می‌شود و این سخن که «امنه شعر آیینی در زبان فارسی نیز بسیار گسترده است تا جایی که می‌توان قدمت شعر آیینی را با

هر طرف آواز غم

گردآوری: متین رضوانی پور

ناشر: سوره مهر

تاریخ نشر: ۱۳۹۰

«هر طرف آواز غم: نوحه خوانی در شوشتر» نام کتابی است که چاپ اول آن را مرکز موسیقی حوزه هنری در سال ۱۳۹۰ ش. منتشر کرده است. مؤلف کتاب، متین رضوانی پور، در کتاب «هر طرف آواز غم» ۷۲ نمونه از نوحه‌های شهرستان شوشتر را با موضوعات مختلفی مانند «نوحه حضرت مسلم علیه السلام»، «نوحه‌های جناب حر علیه السلام»، «نوحه‌های ورودیه به کربلا»، «نوحه‌های حضرت قاسم علیه السلام»، «نوحه‌های روز عاشورا»، «نوحه شام غریبان»، «نوحه حرکت کاروان از کربلا»، «نوحه‌های اربعین»، «نوحه‌های بازگشت از شام به کربلا»، «نوحه امام سجاد

علیه السلام»، «نوحه دعای پایان مجلس» و ... گردآوری کرده است.

نوحه‌های این مجموعه با هدف نشان دادن مختصات کلی نغمات و فراهم آوردن زمینه مناسب برای بررسی و مطالعه الگوهای تکرار شونده ریتمیک و چگونگی روند حرکت نغمات و مسائلی از این دست، آوانگاری شده است؛ با این وجود «علی شاد کام» که آوانویسی نوحه‌های این مجموعه را بر عهده داشته، فهم حالت‌ها و جنبه‌های کیفی این آثار را نیازمند توجه به نمونه‌های صوتی نوحه‌ها می‌داند و در مقدمه‌ای می‌نویسد: «بین نغمات اصلی هر نوحه تزیینات و اشاره‌هایی بسیار ظریف وجود دارد که از عوامل مهم ایجاد حالت‌های مختلف در نمونه‌های گردآوری شده در این کتاب است. این تزیینات را نیز نمی‌توان آن طور که هستند به نت در آورد ...»

شعر مکتوب فارسی یکی دانست. «قابل خدشه است؛ مگر اینکه شعر آیینی و شعر دینی را یکی بدانیم. برای تبیین دقیق تر و شناخت مرزها و کرانه‌های شعر دینی و شعر آیینی تعاریف زیر را برای این دو گونه شعر می‌توان قائل شد.

شعر دینی

سروده‌هایی که درون مایه آنها مسائل و موضوعات یا توصیف شخصیت‌های دینی یا مرتبط با دین باشد و محور اصلی محتوای شعر به این موضوعات یا شخصیت‌ها اختصاص یابد شعر دینی است؛ بنابراین سروده‌هایی که محور آنها موضوعات دیگر باشد هر چند از هنجارها، ارزش‌ها، نمادها و شخصیت‌های دینی در آنها بهره گرفته شده باشد شعر دینی تلقی نمی‌شوند.

دینی و قدسی است. آیین‌های دینی در طول حدود ۱۴ دهه انقلاب اسلامی پیوسته در حال گسترش کمی و کیفی بوده است. جز آیین‌های دیرپایی چون مراسم عاشورا، ولادت و شهادت بزرگان دین و آیین‌هایی چون غدیر و بعثت ده‌ها آیین نو در سال‌های اخیر متداول شده است؛ که خواندن دعای عرفه، آیین‌های گسترده ایام فاطمیه، خواندن ادعیه و زیاراتی چون آل یاسین، دعای ندبه و کمیل، آیین‌های ملی - دینی چون پیروزی انقلاب اسلامی، یادواره‌های شهدا و برخی مراسم در ایام ویژه مانند: اعتکاف رجبیه، مناسبت‌های ماه‌های شعبان، رمضان، محرم و صفر، ربیع‌الاول و... از آن جمله است؛ عمده این مراسم در حوزه مستحبات دینی و مذهبی است؛ اما دامنه چنین برنامه‌های آیینی به مناسک و واجبات دینی مانند: نماز،

مذهبی به کار می‌رود. شعر آیینی به شیوه‌های گوناگون عرضه و اجرا می‌شود مانند: عزاخوانی، مرصع خوانی، نوحه خوانی، شور خوانی، شرر خوانی، ساده خوانی و ... هر چند شعر آیینی بر منابر (گاه کنسار منابر) یا در رسانه‌های گوناگون توسط افراد گوناگون عرضه می‌شود؛ اما اصلی‌ترین خوانندگان و عرضه‌کنندگان این گونه شعر مداحان و ذاکران هستند.

این نکته نیز گفتنی است که گاه شعری متوسط حتی ضعیف که در آن ممکن است بدیهی‌ترین اصول و مبانی شعری رعایت نشده باشد، به لطف حنجره و هنرنمایی مداح و ذاکر چنان اجرا شود که زمزمه عام و خاص گردد. نمونه‌هایی از این گونه شعرا را که حتی در رسانه‌های ملی همراه با آهنگ و ابزار موسیقی و بدون آهنگ بارهای بار پخش شده است، در حوزه دفاع مقدس و آیین سوگواری عاشورا می‌توان مثال زد.

برای نمونه، شعر فوق العاده تأثیرگذار «ممد نبودی ببینی» برای شهید جهان آرا و «کربلا کربلا ما داریم می آیم» از سرودها و شعرهای ماندگار و فراگیر دفاع مقدس اند که در حافظه جمعی مانده‌اند و هر سال تکرار می‌شوند و شور و هیجان می‌آفرینند؛ اما برخی قواعد و ضرورت‌های شعری در آنها دیده نمی‌شود.

هیئت و شعر هیئت

تعریف هیئت به سبب تکرر، تنوع و حوزه کاربردی گسترده این اصطلاح دشوار است؛ هر چند این اصطلاح برای هیئت‌های سیاسی، اقتصادی، علمی، آموزشی و جز آن به کار می‌رود؛ اما هیئت مذهبی و تعریف آن نیز با همه روشنی کاری ساده نیست.

با چند مشخصه می‌توان به تعریفی نسبتاً مقبول از هیئت رسید:

۱. نوعی تشکل و سازمان است که افراد با هدف و قصدی مشترک در آن گرد می‌آیند.
۲. هیئت در محل و مکان مشخصی برگزار می‌شود.
۳. مناسبت‌های شاخص مانند: سوگواری‌ها و جشن‌های اهل بیت، عامل اصلی تجمع و تشکل هیئت است.

هر چند امروز مفهوم هیئت تداعی جمعی است که با محور عزاداری محرم و صفر گرد می‌آیند؛ اما حوزه فعالیت هیئت بسیار وسیع تر و دامنه دار تر از این است. «هیئت نوعی تشکل مذهبی بر محور عزاداری بر سیدالشهدا و ائمه علیهم السلام» و «مجموعه‌هایی از مردم هر محله، در شهرها یا روستاها که جهت سوگواری و روضه خوانی برای امام حسین علیه السلام و به ویژه در ایام عاشورا تشکیل می‌یابند.»^۵

۴. همکاری و تعامل افراد هیئت برای برپایی مراسم؛

این سخن که «دامنه شعر آیینی در زبان فارسی نیز بسیار گسترده است تا جایی که می‌توان قدمت شعر آیینی را با شعر مکتوب فارسی یکی دانست.» قابل خدشه است مگر اینکه شعر آیینی و شعر دینی را یکی بدانیم

منظور از «مرتبط با دین» این است که گاه سروده در نفی شخصیت ضد دین است و هیئتی شبیه «تفرین‌نامه» دارد؛ اما چون به سبب تقابل آن شخصیت منفی با ارزش‌های دینی و شخصیت دینی است، در قلمرو شعر دینی قرار می‌گیرد.

آیین‌ها و شعر آیینی

در هر قوم و سرزمین و دینی، مراسم، برنامه‌ها و مناسک جمعی برپا می‌شود که به آن آیین می‌گویند. امروزه «آیین‌ها، مجموعه‌ای از کنش‌ها، آداب و رسوم و شیوه عمل‌های مشخص و نسبتاً قانون‌مند با جهت‌گیری

حج، روزه و ... نیز گسترش یافته است.

شعر آیینی، به سروده‌هایی اطلاق می‌شود که در آیین‌ها و محافل دینی مانند ولادت‌ها، شهادت‌ها، وفیات و روزها و مناسبت‌های برجسته مذهبی مانند غدیر، بعثت، عرفه و در توصیفی دقیق تر در مجالس سوگ و سو

کبوتران نوحه خوان

پدپدا آورنده: سید محمد سادات‌اخوی
ناشر: دفتر هنر و ادبیات هلال
تاریخ نشر: ۱۳۸۸

«کبوتران نوحه خوان» مجموعه‌ای از نوحه‌های عاشورایی است که ویژه کودکان و نوجوانان تهیه و تنظیم شده‌اند. همراه این اثر یک لوح فشرده حاوی اجرای نوحه‌هاست. اجرای نوحه‌های این اثر را «امیر حسین مدرس» انجام داده است.

در این اثر، ۱۲ نوحه با نام‌های «در خیابان» برای شب و روز اول محرم، «کربلا» برای شب و روز دوم، «دختر آب» برای شب و روز سوم، «پرنده‌های کوفه» برای شب و روز چهارم، «مادرانه» برای شب و روز پنجم، «محرم» برای شب و روز ششم، «آب وضو» برای شب

و روز هفتم، «شب دهم» برای شب و روز هشتم، «دل تنگ» برای شب و روز نهم، «عاشورا» برای شب و روز دهم، «ادما و نیزه‌ها» برای شب روز یازدهم و «چلچراغ» برای شب و روز دوازدهم آمده است. در توضیح فهرست کتاب اشاره شده است: «مضمون نوحه‌ها هم برای تک - تک روزها و هم برای همه روزهای سوگواری محرم مناسب‌اند.» «سید محمد سادات‌اخوی»، پدپدا آورنده این اثر، در پیش‌گفتار کتاب اشاره می‌کند که تلاش کرده است: «محتوای نوحه‌ها در محدوده مرثیه و مصیبت‌خوانی نمانند و مضمون بندها، کم یا بیش، اشاره‌هایی به اصل نهضت سیدالشهدا و یاران غریبشان داشته باشد.» همچنین ایشان تأکید می‌کنند: «تلاش کرده‌ام که همه مطالعه دو دهه اخیرم در واقعه عاشورا با آموخته‌هایم از ارکان منبر آمیخته بشود و از واقعه یا شخصیتی، نامنتطبق با تاریخ درست و سربلند عاشورا یاد نکنم.»

از ویژگی های هیئت، همکاری، تقسیم مسئولیت و گاه وظایف کاملاً تقسیم شده میان افراد است. هیئت های بزرگ به سبب وسعت و کثرت، مناصب و مشاغل متعدد دارند.

حقیقت آن است که هیئت مذهبی، نوعی طبقه را در کشورهای شیعی به وجود آورده اند که «بیشترین فعالیت و ظهور و بروز این طبقه تأثیر گذار در ایران است. البته در سال های اخیر در برخی کشورهای اهل سنت برای برخی خلفای راشدین نیز برنامه های آیینی و سوگواری برگزار می شود؛ اما کم و کیف این برنامه ها هرگز قابل قیاس با سوگواری های شیعی نیست.»^۴

هیئت در ایران، تقریباً معادل «موکب» در کشورهای عراق است. برخی هیئت ها به طور برنامه ریزی شده در طول سال و به مناسبت های گوناگون مجلس روضه و مرتبه یا جشن و مولودی دارند؛ اما هیئت هایی هم هستند که فقط در مناسبت های برجسته - عمدتاً محرم و به ویژه تاسوعا و عاشورا - شکل می گیرند و سپس تا سال بعد کاملاً خاموش و فراموش می شوند. این ویژگی در شهرستان های ایران و شهر های مذهبی و شیعی عراق بیشتر دیده می شود.

۵. ویژگی پنجم هیئت، نام هیئت است؛ نام گذاری هیئت ها در گذشته معمولاً بر اساس شغل و موقعیت غالب افراد هیئت یا بر اساس نام مدیر و رئیس هیئت و بعدها با نام هایی که از عناصر و مظاهر و نمادهای عاشورا با نام اهل بیت یا مظاهر و ارزش های دینی اخذ می شد تعیین و مشخص می گردید.

امروزه، تداوم این نام ها را در تمام کشورهای شاهدیم. برخی از این هیئت های عمری نزدیک به ۱۰۰ سال دارند؛ البته محافل و مجالسی که در عصر صفویه و قاجار بوده، نیز دارای نام بوده اند؛ اما آنها را هیئت به معنای امروزی نمی توان نامید.

۶. هیئت ها در هنگام محرم و صفر به صورت دسته یا دسته هایی حرکت می کنند و با نشان و نام خاص شناخته می شوند. در این حرکت های منظم، مدیر، میان دار، مداح و ذاکر، بزرگان و برخی از دیگر نشانه ها، هیئت را از دیگر هیئت ها ممتاز و متفاوت می سازد.

شعر هیئت

هیئت بر اساس آنچه تعریف شد، عمری طولانی ندارد. در نتیجه شعر هیئت نیز از تاریخی طولانی برخوردار نیست.

همان گونه که پیش تر اشاره شد در گذشته های دور حتی در عصر ائمه «مجلس و محفل» که در آن شاعران، که در آن هنگام مداح یا مداح گفته می شدند شعر می خواندند، وجود داشته است که به این محافل و

سروده هایی که درون مایه آنها مسائل و موضوعات یا توصیف شخصیت های دینی یا مرتبط با دین باشد و محور اصلی محتوای شعر به این موضوعات یا شخصیت ها اختصاص یابد شعر دینی است

مجالس، «هیئت» اطلاق نمی توان کرد. در حقیقت در گذشته - به ویژه عصر ائمه علیهم السلام - شاعران، مداح نامیده می شدند که امروز، نه هر شاعری مداح نامیده می شود و نه هر مداحی شاعر؛ هر چند شاعران مداح و مداحان شاعر در روزگار ما کم نیستند.

پس، شعر شاعران گذشته را نمی توان شعر هیئت نامید، هر چند ممکن است برخی از آن سروده ها در هیئت مورد استفاده قرار گیرد؛ مثلاً شعر «محتشم کاشانی» شعر هیئت نیست؛ اما امروزه در هیئت از آن بهره می گیرند.

با این مقدمات باید گفت: شعر هیئت شعری است دینی و آیینی که در هیئت های مذهبی، در مناسبت های سوگ و سوز توسط ذاکر و مداح و گاه شاعر عرضه و اجرا می شود، با این تعریف شعر هیئت را به دو شاخه می توان تقسیم کرد؛ شاخه نخست شعری است که با بهره گیری از لحن و صوت توسط مداح و ذاکر اجرا می شود که ممکن است این شعر را خود مداح و ذاکر سروده باشد؛ یعنی شاعر و مداح یکی باشند و شاخه دوم که تقریباً از دهه ۸۰ در محافل مذهبی و هیئت مرسوم و رایج شده است، شعری است که شاعر بدون صوت و لحن - به شیوه قرائت شعر و شعر خوانی آن را عرضه می کند.

این نکته گفتنی است که در سال های پایانی دهه ۸۰ مرسوم شد که در تبلیغات برنامه های هیئت و محافل آیینی سه نام ذکر شود.

نخست: نام سخنران مجلس که عمدتاً روحانی است. دوم: نام مداح و ذاکر که گاه درشت تر و چشم نواز تر از اولی نگاشته می شود (گاه نیز با عکس همراه است).

و سوم: نام شاعر که در آن مجلس شعر می خواند. این گونه شعر به سبب فضای هیئت و ترکیب جمعیت و ضرورت حسن برانگیزی از نسخ همان اشعاری است که مداح و ذاکر می خواند؛ در نتیجه به پسند عام و سطح متوسط مخاطب گوشه چشمی دارد. کم نیستند شاعرانی که سروده های عرضه شده در این محافل را در مجموعه شعر های رسمی که گواه هویت شاعرانه آنهاست چاپ

شعر آیینی به سروده هایی اطلاق می شود که در آیین ها و محافل دینی مانند ولادت ها شهادت ها و فیات و روزها و مناسبت های برجسته مذهبی مانند غدیر بعثت عرفه و در توصیفی دقیق تر در مجالس سوگ و سوز مذهبی به کار می رود

نمی کنند. با این توضیح شعر هیئت از شعر آیینی مجالس شعر خوانی، سطحی ممتاز تر و شاعرانه تر دارد؛ هر چند شعر هیئت خود شاخه ای از همان شعر آیینی محسوب می شود.

شعر هیئت در قالب های گوناگون مانند: غزل، قصیده، ترکیب بند، ترجیع بند، رباعی، دوبیتی، بحر طویل، مثنوی و ... سروده می شود و گستره آن شامل مرتبه، مولودی، نوحه، مناجات و نیایش و مناسبت ها و ستایش شخصیت های مذهبی و دینی می شود.

شعر هیئت خود به شاخه هایی چون شعر نبوی، شعر علوی، فاطمی، عاشورایی، رضوی، انتظار و ... تقسیم می شود. در دهه ۸۰ صدها دفتر شعر ویژه هیئت به چاپ رسید که نشان دهنده اقبال و استقبال مردم از این گونه دفاتر شعری است. در میان سرایندگان این دفاتر شاعران شاخص و ممتاز کمتر دیده می شود؛ با این همه شعر های موفق و درخشان هیئت از شاعران شاخص و برجسته کم نیستند.

شعر هیئت را از منظر دیگر به دو بخش می توان تقسیم کرد:

الف: شعر در هیئت
ب: شعر برای هیئت

الف) شعر در هیئت:

«شعر در هیئت» شعری است که شاعر آن را برای هیئت و استفاده در هیئت نگفته است؛ حتی گاه از نظر گاه گونه و نوع ادبی هیچ ارتباطی با هیئت ندارد؛ اما مداح و ذاکر «خوش ذوق و هنرمند» چنان آن را در هیئت عرضه می کند که گویی برای هیئت سروده شده است؛ این گونه اشعار گاه متعلق به شاعران بزرگی چون سعدی، حافظ، صائب و مولانا هستند.

مداح و ذاکر با بهره گیری از چند عنصر و مؤلفه این گونه اشعار را در مجلس - مجلس سوگ و مرتبه یا مدیحه و مولودی - به کار می گیرد.

۱. شبکه های واژگانی و مراعات نظیرها
گاه در یک شعر واژگانی هست که به راحتی تداعی یک حادثه تاریخی می کند؛ مثلاً این غزل حافظ:
یاری اندر کس نمی بینم یاران را چه شد؟
دوستی کی آخر آمد دوستان را را چه شد؟
آب حیوان تیره گون شد خضر فرخ پی کجاست؟
خون چکید از شاخ گل باد بهاران را چه شد؟
کس نمی گوید که یاری داشت حق دوستی
حق شناسان را چه حال افتاد یاران را چه شد! ...^۷
وجود شبکه واژگانی «یاری»، «یاران»، «آب» و «خون» کافی است تا تداعی تنهایی حسین، در کربلا و ندای

... بیان ستایش آمیز افرادی مانند: مهاتما گاندی و نهر و رهبران هند، آرمان رنو شاعر فرانسوی، خسرو گل سرخی روشن فکر مارکسیست و ... در تجلیل از امام حسین علیه السلام و یارانش، هگی حکایت از عظمت و جاودانگی قیام عاشورا و مانایی یاد شهدای کربلا دارد. این واقعه، وقتی در دل های بیگانگان اینگونه جوشش و هیجان به پا می کند، طبعاً در دل های شیعیان و معتقدان آتشی جاودانه شعله ور می سازد.

... این دوبیتی ها مانند زنجیری، دل های عاشورایی را به هم پیوند می دهد. در این مجموعه از پیران تجربه و نام های شناخته شده تا جوانان و نوجوانان کم سال و پر شور و نام های نا آشنا دوبیتی می خوانند. آنچه که در تمامی شعرها، بی تردید، حضوری قاطع دارد، عشق بی ریای سرایندگان به سرور آزادگان و یاران اوست. معیار اصلی ما هم در انتخاب اشعار همین شور و اشتیاق بود و بس.»

شروه های شیدایی

مؤلف: واحد ادبیات مرکز پژوهش و نشر فرهنگ عاشورا
ناشر: قیام
تاریخ نشر: ۱۳۸۵

«شروه های شیدایی» مجموعه ای از ۱۰۰ دوبیتی عاشورایی از ۷۲ شاعر است که به همت واحد ادبیات مرکز پژوهش و نشر فرهنگ عاشورا در اختیار علاقه مندان قرار گرفته است.

دوبیتی و رباعی قالب کارآمدی برای شروع و پایان مراسم مذهبی است. در مقدمه این اثر از قلم «عباس عمادی» می خوانیم: «... این قالب به دلیل روح پرسوز و گدازی که در خود نهفته دارد و غنای عاطفی و برخوردار از آهنگ حزین و سوزناک از سوی شاعران عاشورایی مورد استقبال قرار گرفته است.»

«هل من ناصر ينصرني» وی کند و مداح و ذاکر، رندانه و هنرمندانه از شعر برای مجلس آرایبی استفاده کند.

۲. آشنایی شعر و پیوند آن با حافظه مخاطب
وقتی شعری آشنا از شاعری نامور خوانده شود که در مجلس کسانی باشند که با شعر آشنا باشند، زمینه هم‌حسی و هم‌دمی را فراهم می‌سازد و کافی است یکی دو سه تن یا بیشتر با مداح و ذاکر هم‌دم شوند، این رخداد مجلس را گرم و به سبب رابطه مداح و ذاکر با مخاطب، زمینه را برای همراهی دیگران نیز فراهم می‌سازد.

۳. پیوند هنرمندانه شعر با موضوع
تصور کنید مداح، این مصراع را از همین غزل بخواند «آب حیوان تیره گون شد خضر فرخ پی کجاست» و پس از خواندن مصراع بگوید: جان فدای عباس یا فدای لب

«شعر در هیئت» را می‌توان به شاخه‌هایی چون:
- اشعار شاعران بزرگ (بی‌ارتباط با مجالس سوگ و سوگور که با هنرمندانی مداح عرضه می‌شوند)
- اشعار دینی و آیینی که به قصد عرضه در هیئت ساخته نشده‌اند؛ مانند ترکیب‌بند محتشم کاشانی؛ اما در هیئت به کار گرفته می‌شوند.
- اشعار آیینی که برای محافل و مجالس آیینی - نه برای ذاکر و مداح - سروده شده‌اند، اما مداح و ذاکر آنها را با تمهیدات یا بدون تمهیدات به عنوان شعر هیئت به کار می‌گیرند. منظور از تمهیدات، افزودن‌ها و تغییرات اندک متناسب با فضا و موقعیت است؛ مثلاً بعد از هر بیت جمله‌ای برای همراهی و هم‌صدایی مخاطب‌ها اضافه کند. یا کلماتی از شعر را به اقتضای موقعیت تغییر دهد.

ب) شعر برای هیئت:
این گونه شعر یا توسط شاعر به قصد عرضه در هیئت

را مداح سفارش دهد و شاعر در قالب شعر سامان دهد یا با همراهی و هم‌فکری شعر افرام کند.

طرح این نکته ضروری است که اگر سفارش با ذوق و ضمیر و لحظات شاعرانه شاعر همخوانی و پیوند بیابد گاه در طراز موفق‌ترین و برجسته‌ترین سروده‌ها خواهد شد، کم نیستند نوحه‌ها و سروده‌های هیئتی که به سبب فضای روحی شاعر و «سفارش‌پذیری درونی» وی بسیار ممتاز و درخشان بوده‌اند.

در اینجا طرح و تأکید بر این مسئله بایسته است که اتهام ضعیف بودن شعر سفارشی، نه پشتوانه تاریخی دارد، نه عینی. بسیاری از آثار بزرگ ادبی ما محصول سفارش‌اند. سفارش آن‌گاه ناروا یا فاقد ارزش ادبی خواهد بود که تصنعی و ساختگی، ناهمخوان با ذوق و جریان درونی شاعر و به گونه‌ای «رفع تکلیف شاعرانه» باشد در این صورت شاعر بعدها یا از انتساب آن به خود خودداری می‌کند یا در چاپ مجموعه اشعار جدی و اصلی خود، آن را قلم می‌گیرد.

ویژگی‌های شعر هیئت

برای تبیین ویژگی‌های شعر هیئت در حوزه‌ها و ساحت‌های پنج‌گانه شعر آن را بررسی خواهیم کرد.

۱. حوزه خیال: شعر هیئت، به سبب شعر بودن بر خوردار از همه عناصر خیال مانند تشبیه، استعاره، مجاز، کنایه و نماد است. از آنجا که مداح و ذاکر، انتخابگر شعر یا سراینده آن است حتماً گوشه‌چشمی به مخاطبی یا مخاطبانی دارد که شعر بعدها در مجلس و مراسم خاص به گوش و هوش و نظر آنها می‌رسد. سطح متفاوت مخاطب‌ها، پسند خاص آنها در گزینش و سرایش شعر مؤثر خواهد افتاد.

مطالعه سروده‌های «خوشدل تهرانی» گواه این نکته است که وقتی شاعر بر اساس تقاضای مداح و ذاکر شعر گفته است افق خیال، تنزل پیدا کرده است و شاعر زبانی ساده‌تر و مخاطب‌پسند را برگزیده و از تصاویر و ایماژهای اشرافی - ویژه مخاطب‌های خاص - پرهیز کرده است.

مقایسه سروده‌های آیینی خوشدل که ویژه مراسم و مجالس است با سروده‌هایی که تکیه‌گاه سرودن، شاعرانگی و تقاضای درون است نه بیرون، این ویژگی را روشن می‌سازد. چند بیت از آغاز سروده‌های آیینی وی را با دیگر سروده‌ها مقایسه کنید تا این نکته عینی‌تر و روشن‌تر ادراک و احساس شود.

یادگار علی (وصف حضرت زینب):
عصمت الله مظهر و مرآت بزدان زینب است
هم چو مادر زهره زهرای رخشان زینب است
آسمان علم و تقوا آسمان قدس و دین

شعر شاعران گذشته را نمی‌توان شعر هیئت نامید هر چند ممکن است برخی از آن سروده‌ها در هیئت مورد استفاده قرار گیرد مثلاً شعر محتشم کاشانی شعر هیئت نیست اما امروزه در هیئت آن بهره می‌گیرند

سروده می‌شود یا با سفارش مداح و ذاکر فراهم می‌آید. دور نیست که برخی از این سروده‌ها با مشارکت شاعر و مداح فراهم شود؛ به این صورت که مضامین و درون‌مایه

تشنه حسین یا با خواندن مصراع «خون چکید از شاخ گل، باد بهاران را چه شد» بلافاصله این بیت شعر منتسب به ابوالقاسم در شهادت حضرت علی اصغر را بخواند که «لیتکم فی یوم عاشورا جمیعاً تنظرونی / کیف استسقی لطفی فابوا ان یرحمونی ...» چه شوری در مجلس می‌تواند بیافریند.

در این هنرنمایی، توانایی صدا، تکیه‌ها در کلام، سکوت‌ها، دعوت به همراهی مخاطب‌ها، توضیحات و دیگر فضاسازی‌ها بسیار مهم است.

باران نور

شاعر: سید رضا مؤید
ناشر: آرام دل
تاریخ نشر: ۱۳۹۱

«باران نور» مجموعه دیگری از سروده‌های شاعر اهل بیت رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم، «سید رضا مؤید» است که پس از دیگر آثار ایشان در اختیار علاقه‌مندان قرار گرفته است. این مجموعه دو فصل دارد. فصل اول بعد از توحیدیه، مجموعه‌ای از مدایح و مرثیاتی درباره چهارده معصوم علیهم السلام است.

فصل دوم کتاب مدایح و مرثیاتی درباره حضرت ابوطالب، حضرت حمزه، حضرت خدیجه، حضرت زینب، حضرت ام کلثوم، حضرت عباس، حضرت ام‌البنین، حضرت علی اکبر،

حضرت علی اصغر، حضرت رباب، حضرت سکینه، حضرت رقیه، فرزندان حضرت زینب، حضرت نجمه، حضرت معصومه، امام‌زاده سید محمد و امام‌زاده حسین بن موسی الکاظم علیهم السلام است. در این فصل بخش‌هایی به موضوعات تخریب بقیع، تخریب سامرا، تولی و تبری و پندیات و غزلیات اختصاص دارد. در مقدمه کتاب به قلم «محمد رضا سنگری» - که برای شب شعر عاشورای شیراز در اسفند ۱۳۷۸ نوشته شده است - می‌خوانیم: «... سوگ سروده‌های مؤید حتی نوحه‌هایی که کاملاً ساخت و بافت مجلس گردانی دارند و بیت‌های برگردان و ترجیع‌هایش گواه آن است که برای سینه‌زنی و زنجیرزنی سروده شده‌اند، از طرح پیام‌ها و ارزش‌های عاشورایی خالی نیستند.

استاد مؤید در مرثیاتی و نوحه‌ها در عین تکیه بر مضامین، دیگر اضلاع و ابعاد فرهنگ عاشورا را فرا چشم داشته و کوشیده است تا در سیر سروده‌ها - مستقیم و غیر مستقیم - بدان‌ها بپردازد.»

ناگهان بیک خزان آمد و باد سردی
باغ، شد صحنه توفان بیابان گردی
در همان حال که احساس خطر می کردم
نرم و آهسته ولی با تیر آمد مردی
تا به خود آمدم از ریشه جدا کرد مرا
ضربه هایش متوجه به خدا کرد مرا

...
حالتی رفت که صد بار خدایا کردم
از خدا عاقبت خیر تمنا کردم
گرچه از زخم تیر روی زمین افتادم
آسمان سیر شدم، مرتبه پیدا کردم
از من سوخته دل، بال و پری ساخته شد
کم کم از چوب من آن روز، دری ساخته شد
تا ننگه پان سر پرده ماهم کردند
هر چه در بود در آن کوچه نگاهم کردند
از همان روز که سیمای علی را دیدم
همه شب تا به سحر چشم به راهم کردند
مثل خود تشنه سیراب نمی دیدم من
این سعادت را در خواب نمی دیدم من

...
بارها شاهد رخسار پیمبر بودم
محرم روز و شب ساقی کوثر بودم
تاعلی پنجه بر این حلقه در می افکند
به خدا از همه پنجره ها سر بودم
دست های دو جگر گوشه که نازم می کرد
غرق در زمزمه و راز و نیازم می کرد

...
به سرفرازی من نیست دری روی زمین
متبرک شدم از بال و پر روح الامین
سایه وحی و نبوت به سرم بوده مدام
به خدا عاقبت خیر همین است همین
هر زمانی که روی پاشنه می چرخیدم
جلوه روشنی از نور خدا می دیدم
از کنار در اگر فاطمه می کرد عبور
موج می زد به دلم، آینه در آینه نور
سبز پوشان فلک، پشت سرش می گفتند:
«قل هو الله احد، چشم بد از روی تو دور!»
سوره کوثری و جلوه طاهای داری
«آنچه خوبان همه دارند تو تنها داری»

...
دیدم از روزنه ها جلوه احساسش را
دست پر آبله و گردش دستانش را
دیدم در چمن سبز ولایت هر روز
عطر انفاس بهشتی و گل یاسش را
زیر آن سقف گلین، عرش فرود آمده بود

شعر هیئت شعری است دینی و آیینی که
در هیئت های مذهبی در مناسبت های
سوگ و سوگن توسط ذاکر و مداح و گاه شاعر
عرضه و اجرا می شود

اما به خنده، باز تسلائی باب داد...^{۱۲}
شاعرانی که خود ذاکر و مداح اند و در محافلی با
مخاطب های شعر شناس تر مواجه اند از این دست
سروده ها کم ندارند، همچنان که این شعر به رغم سوز و
سوگ و اشک انگیزی و مجلس آرای، دچار هبوط و تنزل
و سستی نشده است.

گاه نیز شاعران موفق شعر آیینی و شعر هیئت با
بهره گیری از ساختار داستانی و تخیل سیال و پویا تصاویر
و فضاهایی می سازند که بسیار بدیع و زیباست؛ «تقدیر
درخت» در ساختاری داستانی، این گونه به موضوع «در
خانه علی» و سرانجام آن - آتش زدن و به پهلوی دختر
پیامبر کوبیدن - می پردازد:

سال ها پیش در این شهر، درختی بودم
یادگاری کهن از دوره سختی بودم
هر گز از همه باد نمی لرزیدم
سایه پرورد چه اقبال و چه بختی بودم
به پرومندی من بود درختی کمتر
رشد می کردم و می شد تنه ام محکم تر

...
من به آینده خود روشن و خوش بین بودم
باغ را آینه ای سبز، به آیین بودم
روزها تشنه هم صحبتی با خورشید
همه شب هم نفس زهره و پروین بودم
ریشه در قلب زمین داشتم و سر به فلک
برگ هایم گل تسبیح لب، مثل ملک
راستی شکر خدا، برگ و بری بود مرا
با درختان دگر، سر و سری بود مرا
قامت افراشته چون سرو و صنوبر بودم
چتر سرسبزی و شاهد ثمری بود مرا
چشم من بود به شاهین ترازوی خودم
تکیه کردم همه عمر به بازوی خودم

شعر هیئت از شعر آیینی مجالس
شعرخوانی سطحی ممتازتر و
شاعرانه تر دارد هر چند شعر هیئت خود
شاخه ای از همان شعر آیینی محسوب
می شود

اختر برج حیا ماه درخشان زینب است^۸
میلاد سالار شهیدان ابا عبدالله الحسین:
صیحه مژده ز مرغان خوش آیین آمد
که گل سرسید گلشن یاسین آمد
آری آن نوگل گلزار رسالت بدمید
که به جان بنده او سوسن و نسرین آمد^۹

می بینیم که در این سروده های آیینی تصاویر و
تشبیهات، ساده، حسی و قابل درک اند. تشبیه حضرت
زینب به مرآت (آینه) یزدان و استعاره ساده گل سرسید
گلشن یاسین، حسین بن علی و تشبیه برتر این گل
(حسین) بر سوسن و نسرین، سروده ها را مناسب و
متناسب مخاطب عام ساخته است. مقایسه کنیم آن
مطلع ها را با این مطلع ها تا تفاوت افق سروده ها بهتر و
بیشتر احساس شود:

هنگام مرگ بوسه زد آن سیم تن مرا
یعنی گرفت آینه پیش دهن مرا^{۱۰}

و این مولودیه که بدون قصد سپردن به مداح و ذاکر
- بر اساس برانگیختگی شاعرانه - سروده شده است.

بعید النبی قم الا یا غوانی
تغزل بلحن الاغانی

به مولد مسعود ختم التبیین
چو من بایدت از شمع نغمه خوانی

بکن وصف آن که خدا کرده وصفش
به قرآن به حسن البیان و المعانی^{۱۱}

در شعر هیئت، به ویژه در شعر شاعرانی که خود مداح و
ذاکرند، تصاویر بدیع، تخیل پویا و زنده متناسب با موضوع
و موسیقی شعر دیده می شود.

استعاره های مهتاب (علی اصغر)، آفتاب (امام حسین)،
لعل خشک و آب داد (زبان کنایی و ایهامی) و تعبیر لطیف
سه پهلوی با شبکه بدیع یک، دو و سه چه شکوهی به شعر
بخشیده است

مادر، نه طفل تشنه خود را به باب داد
مهتاب را، فلک به کف آفتاب داد
چون قحط آب، قحط وفا، قحط رحم دید
چشمش به لعل خشک وی از اشک آب داد
بر باب و طفل او چو جوابی نداد کس
یک تیر، هر دورا، به سه پهلوی جواب داد
خون گلی طفل نه، ایثار را ببین
آن گل نخورد آب و به گلچین گلاب داد
هم عندلیب سوخت و هم باغبان که خصم
آبی به گل نداد، ولی گل به آب داد
پرپر چو مرغ می زد و تا پر نشسته تیر

گلچین بیت الاحزان

به کوشش: مصطفی خورسندی
ناشر: اشراقی
تاریخ نشر: ۱۳۸۹

منبع معرفی شده است. در مجموع از اشعار ۱۱۰ شاعر در این کتاب
استفاده شده است؛ از جمله «محمد علامه»، «محمد جواد غفورزاده»،
«غلامرضا سازگار»، «قادر طهماسبی»، «سید رضا مؤید»، «علی
انسانی»، «حبیب الله چاپچیان»، «حسن فرح بخشیان» و ...
فصل اول کتاب محتوی اشعار حماسی است، فصل دوم: مصائب
حضرت زهرا سلام الله علیها بعد از رحلت پیامبر اکرم صلی الله علیه و
آله و سلم، فصل سوم: مصائب در و دیوار و آتش زدن خانه، فصل چهارم:
مصائب کوچه بنی هاشم و غضب فدک، فصل پنجم: مصائب بستری
شدن حضرت بعد از وقایع در و دیوار و کوچه، فصل ششم: مصائب وداع
حضرت و شب شهادت، فصل هفتم: مصائب روز شهادت، فصل هشتم:
مصائب غسل کفن و تشییع و تدفین و شام غریبان و فصل نهم: مصائب
بعد از شهادت حضرت.

«گلچین بیت الاحزان» گزیده ای از غزل مرثیه هایی است که
در باره مناقب و مرثیاتی حضرت زهرا سلام الله علیها گردآوری شده
است. «مصطفی خورسندی» نام کتاب را از اسم جلسه هفتگی ای که
از سال ۱۳۶۸ ش. تا کنون برپاست، گرفته است.
این کتاب ۹ فصل دارد. در هر فصل مصائب و زبان حال ها به طور
جداگانه دسته بندی شده اند. چیدمان اشعار در هر بخش به ترتیب
حروف الفبایی ردیف شعرها است. در فهرست منابع کتاب، ۹۱

روح همراه ملائکه به درود آمده بود

...
هر گرفتار غمی، حلقه بر این در می زد
هر که از پای می افتاد به من سر می زد
آیه روشن تطهیر در این کوچه مدام
شانه در شانه جبریل امین پر می زد
یک طرف شاهد نجوای یتیمان بودم
یک طرف محو شکوفایی ایمان بودم
«من ندانستم از اول که» خطر در راه است
عمر این دل خوشی زودگذر کوتاه است
دارد این روز مبارک، شب هجران در پی
شب تنهایی ریحان رسول الله است
مانده بودم که چرا آینه راه گرفت
یا پس از هجرت خورشید چرا ماه گرفت؟
...
رفت پیغمبر و دیدم که ورق برگشته
مانده از باغ نبوت گل پر پر گشته
مهبط وحی جدا گردید و جبریل جدا
مسجد و منبر و محراب و حرم، سرگشته
هست در آینه باغ خزان دیده ملال
نیست هنگام اذان، صوت دل انگیز بلال
...

همه حیرت زده افروختنم را دیدند
دیده بر صحن حرم دو ختنم را دیدند
بی وفایان، همه آن روز تماشا کردند!
از خدایی خیران، سوختنم را دیدند!
سوختنم تا مگر از آتش بیداد و حسد
چشم زخمی به جگر گوشه «یاسین» نرسد
هیچ آتش به جهان این همه جان سوز نشد
شعله این قدر فراگیر و جهان سوز نشد
جگرم سوخت، ولی در عجبم از شهری
که دل افسرده از این داغ توان سوز نشد
آه از این شعله که خاموش نگردد هرگز!
داغ این باغ فراموش نگردد هرگز!
...

سوخت در آتش بیداد، رگ و ریشه و پوست
پشت در، این علی است و همه هستی اوست
یادم از غفلت خویش آمد و با خود گفتم:
حیف! آن روز به نجار نگفتم ای دوست
تو که در قامت من صبر و رضا را دیدی
بر سر و سینه من میخ چرا کوبیدی!

...
همه رفتند و به جا ماند، در سوخته‌ای
دفتری خاطره از آتش افروخته‌ای
سال‌ها طای شدا از آن واقعه تلخ و هنوز

❁ مطالعه سروده‌های خوشدل تهرانی
گواه این نکته است که وقتی شاعر بر
اساس تقاضای مداح و ذاکر شعر گفته افق
خیال تنزل پیدا کرده و شاعر زبانی ساده‌تر و
مخاطب پسند را برگزیده است

هست در کوچه ما چشم به در دوخته‌ای
تا بگویند در این خانه کسی می آید
«مژده ای دل که مسیحا نفسی می آید»^{۱۳}

جریان پویای خیال در این سروده، بهره‌گیری از
نمادها، تلمیحات تاریخی، اشارات روایی، تجاهل العارف،
تشبیه و استعاره و مجاز و کنایه و از همه مهم‌تر فضای
داستانی و روایی که بر کشش شعر می‌افزاید، در این
سروده پیدا است. در سال‌های دهه ۸۰ گرایش به شعر
روایی - در شکل زبان رسمی و محاوره‌ای - بسیار رواج
یافت و مداحان و ذاکران از این ظرفیت در گرم کردن و
تمرکز مخاطب بهره فراوان گرفتند.
عنصر تخیل در شعر هیئت در فاصله دهه ۷۰ تا ۸۰
سیر کمال و تعالی داشته است؛ چرا که مداحان و ذاکران
در گزینش شعر حساس‌تر و ورزیده‌تر و شاعران آیینی
پایه پای انسان و نیز با توجه به رشد مخاطب کیفیت و
ساخت شعر خود را تکامل بخشیدند.

تکامل تصویری و تخیلی، گاه سبب شده که مرثیه و
سوز شعری کم‌رنگ شود و ذهن و ذوق به جای درگیر
شدن با درون مایه، درگیر صورت و فرم و تصاویر شعری
شود، نمونه‌هایی از این دست با همه زیبایی شعری
چنین‌اند.

خودم را از اول، دوباره کشیدم
نشستم برایت ستاره کشیدم
کمی گریه کردم و پایین چشمم
نشستم دو تاراه چاره کشیدم
نشستم در این روضه‌های پراز نور
بهشتی پراز استعاره کشیدم
و آن دست‌هایی که سینه‌زنت بود
شبه هزاران مناره کشیدم
به دنبال توانبیا را پیاده
تورا روی نیزه سواره کشیدم
و چندین شب بعد در یک خرابه
تورا روی دست ستاره کشیدم

❁ گاه نیز شاعران موفق شعر آیینی و شعر
هیئت با بهره‌گیری از ساختار داستانی و
تخیل سیال و پویا تصاویر و فضاهایی
می‌سازند که بسیار بدیع و زیباست

نمی‌شد بخوانی ولی روضه‌اش را
فقط یک کمی با اشاره کشیدم
قد کوچکش خم شده بود و او را
در آغوش یاس بهاره کشیدم
دل علقمه خون شد آن لحظه‌ای که
سرش معجزی پاره پاره کشیدم^{۱۴}
در مجموع از نظر گاه عنصر خیال شعر هیئت دارای
ویژگی‌های زیر است:

۱. تصاویر و ایماهای ساده‌تر در قیاس با شعر رسمی
 ۲. بهره‌گیری از نمادهای تاریخی، دینی، اسوه‌ای و اسطوره‌ای
 ۳. کاربرد تصاویر آشنا و قابل ادراک
 ۴. فاقد غموض و پیچیدگی تصاویر
 ۵. در صورت استفاده از اشعار رسمی و شعر شاعران شاخص، بهره‌گیری از فضاسازی‌ها و توصیفات ضمیمه‌ای برای تفهیم، تبیین و قابل درک کردن مضامین و درون‌مایه شعر
- با این ویژگی‌ها و با توجه به واقعیت شعر هیئت که نمونه‌های بسیار درخشان، با بافت و ساخت شاعرانه دارد، حذف شعر هیئت از حوزه «شعر» و نادیده گرفتن آن نه کاری است علمی، نه منطقی و نه منصفانه. شعر هیئت گونه‌ای از شعر آیینی و از شاخه‌های شعر فارسی است که همچون دیگر انواع و شاخه‌ها باید بررسی، مطالعه و البته نقادی شود.

عنصر زبان در شعر هیئت

هر شعری، پدیده‌ای زبانی است و تکیه‌گاه زبان واژه و روابط و ساختار خاص واژه‌هاست. سروده‌ها محمل و تکیه‌گاه زبانی دارند و زبان آنها از مسائلی چون جغرافیا، تفکر شاعر، موقعیت تاریخی و ... تبعیت می‌کند.
عنصر زبان در شعر هیئت تحت تأثیر عواملی چند است:

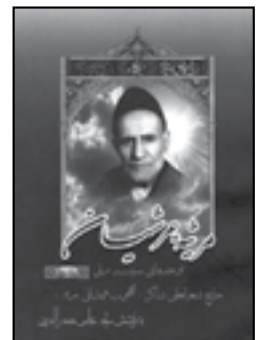
موسیقی و لحن:
چون شعر هیئت توسط مداح و ذاکر اجرا می‌شود به تبعیت از آهنگ، شکستگی واژه‌ها در آن چشمگیر است. این ویژگی در نوحه‌ها فراوان‌تر است.

نمونه‌هایی از تخفیف و شکستگی واژگان
حر نامور چو در نینوا آمد
بر سر راه شه کر بلا آمد ...
نزد بن سعد آمدی ای حر نیکوکار
گفت داری با حسین صلح یا پیکار
گفت دارم قصد جنگ با شه ابرار
عازم جنگ با همین مقتدا آمد^{۱۵}

اولین اثر ایشان چاپ و منتشر شده است. محبوب همدانی علاوه بر سرودن شعر برای اهل بیت رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم، از روضه‌خوان‌های اهل بیت علیهم السلام نیز بود.
در کتاب مرثیه‌عشریان نوحه‌هایی با نام‌های: «مقدمه سینه زنی»، «طرز دیگر برای مقدمه عزا در سینه‌زنی»، «در مصائب رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم»، «در توسل به حضرت صدیق‌طاهره سلام الله علیها»، «زبان حال علی در کنار قبر زهرا سلام الله علیها»، «زبان حال مسلم علیه السلام»، «زبان حال طفلان مسلم علیها السلام»، «زبان حال حر بن یزید ریاحی»، «سر راه گرفتن حر از حضرت ابا عبدالله الحسین علیه السلام»، «زبان حال ام لیلیا با شاهزاده علی اکبر علیه السلام» و ... وجود دارد.

مرثیه‌عشریان

به کوشش: سید عباس صدرالدینی
ناشر: نور السجاد
تاریخ نشر: ۱۳۹۰

«مرثیه‌عشریان» مجموعه‌ای از نوحه‌های سینه‌زنی و سروده «حاج شعبانعلی شاکر (محبوب همدانی)» است که به کوشش «سید عباس صدرالدینی» گردآوری شده و در اختیار علاقه‌مندان قرار گرفته است.

مرحوم محبوب همدانی از شاعرانی است که سروده‌های فراوانی دارد و بخش کوچکی از آنها در اختیار علاقه‌مندان قرار گرفته است. پیش از این کتاب «کنجینه‌الحقایق» در سال ۱۳۷۰ ش. به عنوان

در این نوحه چو به جای چون، شه به جای شاه و بن سعد به جای ابن سعد آمده است. و در این نوحه که به جای خاموش، خموش و به جای کربلا، کربوبلا آمده است:

خون من باغ شرف را همه آباد کند
بشربت ز حصار ستم آزاد کند
تاقیامت نشود
هرگز این شعله خموش
پرچم کربویلا
می رود دوش به دوش

...
گل دهد باغ خزان دیده دین از نفسم
من بهارم که به فریاد گلستان برسم
تاقیامت نشود
هرگز این شعله خموش
پرچم کربویلا
می رود دوش به دوش^{۱۶}

عنصر جغرافیا و گویش و لهجه محلی:

از دیرباز سروده‌های آیینی در هیئت از زبان، گویش و لهجه تبعیت می کرده است. هیئت‌های آذری زبان، نوحه‌هایی با زبان ترکی، گاه فارسی ترکی می خوانند، حتی در نوحه‌های فارسی تأثیر لهجه کاملاً پیداست. کردها، عرب‌ها، لرها، بختیاری‌ها، لک‌ها و دیگر زبان‌ها و گویش‌ها نیز نوحه‌ها و اشعار به زبان جغرافیایی خود عرضه می کنند.

در سال‌های دهه ۶۰ تأثیر لهجه بوشهری و بندرعباسی و نحوه اجرای نوحه‌ها، بسیاری از نواحی ایران را تحت تأثیر قرار داد به گونه‌ای که در رسانه‌ها نیز انعکاس یافت. شیوه خواندن مداحانی چون فخری و کوبیتی پور و سرودها و نوحه‌هایی چون «همد نبودی بینی» و «عمه بابایم کجاست» چنان دامن گسترد که مداحی و ذاکری پایتخت را نیز متأثر ساخت. در کمتر منطقه‌ای از ایران تأثیر فرهنگ و زبان را در سرودها و خوانش اشعار و نوحه‌ها، می توان نادیده گرفت. همین است که گاه برخی نوحه‌ها و سرودها جز به مدد ترجمه قابل فهم برای مناطق دیگر ایران نیست.

موقعیت تاریخی:

سرودها و نوحه‌های هیئت به شدت تحت تأثیر موقعیت‌های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی قرار دارند. در دوران انقلاب و سال‌های آغازین انقلاب و سپس در دوره هشت ساله دفاع مقدس شعرها و نوحه‌ها از جملاتی بهره‌مند بودند که تناسبی با موقعیت تاریخی آن روزگار داشت. برای مثال در سرودهای عاشورایی هیئت

عنصر تخیل در شعر هیئت در فاصله دهه ۷۰ تا ۸۰ سیر کمال و تعالی داشته است چرا که مداحان و ذاکران در گزینش شعر حساس تر و ورزیده تر و شاعران آیینی پایه پای آنان و نیز با توجه به رشد مخاطب کیفیت و ساخت شعر خود را تکامل بخشیدند

«هیئات منا الذلة» رواج فراوان داشت.

در دشت کربلای جان سوز
از انقلاب سرخ امروز
دین پیمبر گشته پیروز
از خون مظلومان
آید ندا این سال
هیئات، هیئات منا الذلة^{۱۷}

از دیگر ویژگی‌های زبانی شعر هیئت، ساختن ترکیب‌های نو و بدیع است. حبیب چایچیان (حسان) در سروده‌ای مشهور «شهادت نامه عشاق» را در مطلع غزل عاشورایی خویش می آورد.

امشب شهادت نامه عشاق امضا می شود
فردا ز خون عاشقان، این دشت دریا می شود^{۱۸}
و در این سروده یک باغ مرهم زخم و کهکشان زخم و آسمان سرخ هر چند به اعتبار ردیف و قافیه ترکیب‌های تازه اند.

گل زخم، غنچه زخم، سرو بوستان زخم
یک باغ مرهم زخم، حتی باغبان زخم
سهم من از دنیای تو یک آسمان عشق
سهم تو از دنیای ما یک کهکشان زخم
هم پشت تو خم گشته از داغ برادر
هم بر جگر داری ز فقدان جوان زخم
خون می چکد از آسمان سرخ انگار
از تیر آه تو شده هفت آسمان زخم...^{۱۹}

تکرار، در شعر هیئت از دیگر ویژگی‌های زبانی است که این ویژگی در نوحه‌ها - به سبب همراهی و دم‌گیری مخاطب - بیشتر است. شکل ندایی و خطاب در این شعر «عزیزی» و تکرار در عمده ابیات از آن جمله است.

ای حرارت‌های عشقت در درون ما حسین
نوگل بوستان یاسین میوه طاهای حسین

با توجه به واقعیت شعر هیئت که نمونه‌های بسیار درخشان با بافت و ساخت شاعرانه دارد حذف شعر هیئت از حوزه شعر و نادیده گرفتن آن نه کاری است علمی نه منطقی و نه منصفانه

ای که در دشت شهادت در سحرگاه ظهور
پرچم دین از تو می آید سوی بالا حسین
ای که فطرس از فلک آمد شب میلاد تو
تا پر خود را بساید بر فر سیما حسین
ای که با عرض مقام تو شفاعت یافتند
یونس و نوح و خلیل و آدم و حوا حسین
ای که پیغمبر شب میلاد تو از دیده ریخت
اشک مروارید خود و لؤلؤ لا لا حسین^{۲۰}

کاربرد واژگان کهن - به ویژه واژه‌های عربی - در اشعار و نوحه‌ها فراوان است. واژه‌های «یکسر»، «عدو»، «دانی»، «سر جان» در این سروده از آن جمله است.

... یکسر به خاک ریخت، گل و غنچه شاخ و برگ
آمد ولی ز باغ نصیبی خزان نداشت
دانی به کربلا ز چه او را عدو نکشت؟
تا کوفه زنده ماندن او را گمان نداشت
از تب ز بس که ضعف بر او چیره گشته بود
می خواست بگذرد ز سر جان، توان نداشت^{۲۱}
بررسی مسائل زبانی دیگر در شعر هیئت مانند باستان گرایی، هنجار گریزی و هنجار شکنی واژگانی مستلزم مباحثی مستقل است که صاحب نظران در این حوزه باید بدان بپردازند تا راهنمای شاعران جوان در این راه باشد.

شکل و ساختار شعر هیئت

در طول حداقل یک قرن شعر هیئت، کاربرد همه قالب‌های شعری را در این حوزه دیده‌ایم؛ رباعی، دوبیتی، قصیده، غزل، ترکیب بند، ترجیع بند، مسمط، مثنوی، مستزاد، بحر طویل و حتی با پدیدایی شعر نیمایی، در این قالب، هم نوحه و هم مرثیه و هم مولودیه و سور سروده می یابیم.

در سال‌های پس از انقلاب، به سبب کارایی قالب‌های گوناگون، شاعران و مداحان شاعر در همه قالب‌ها دست به سرودن زده‌اند.

معمولاً در آغاز مجلس استفاده از رباعی و دوبیتی بسیار رایج است و همین است که ده‌ها دفتر دوبیتی و رباعی آیینی، توسط شاعران نام‌آشنا و کم‌نام و گمنام می توان یافت.

همان گونه که اشاره شد رباعی‌ها عمدتاً در اول مجالس کاربرد دارند. مثلاً ممکن است مداح با این رباعی مجلس را آغاز کند:

عمری است که از شراب عشقت مستم
بر جمله عاشقان تو پیوستم
آقا به دو دست قلم عباس
من آمده‌ام مگر بگیری دستم^{۲۲}
یا با این رباعی که از همان آغاز معلوم است، مداح قصد

علیه السلام و طفلان مسلم علیه السلام، چهارم: اصحاب وفادار و فداکار حضرت سید الشهداء علیه السلام، پنجم: ائینه تمام‌نمای رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم حضرت علی اکبر علیه السلام، ششم: حضرت قاسم ابن الحسن علیه السلام، عبدالله ابن حسن علیه السلام و طفلان حضرت زینب کبری علیه السلام، هفتم: پرچمدار کربلا حضرت ابوالفضل العباس علیه السلام، هشتم: غنچه خونین گلزار کربلا حضرت علی اصغر علیه السلام، نهم: قحطی آب، شب عاشورا، روز عاشورا و وداع امام با اهل حرم، دهم: شهادت جانسوز حضرت سید الشهداء علیه السلام و شام غریبان، یازدهم: گودال قتلگاه، حرکت کاروان غم به کوفه و شام و شهادت حضرت امام سجاد علیه السلام، دوازدهم: قهرمان کربلا حضرت زینب کبری علیها السلام، دروازه کوفه، تنور خولی و دیر راهب، سیزدهم: دروازه شام، مجلس یزید و حضرت رقیه خاتون علیها السلام، چهاردهم: اربعین حضرت سید الشهداء علیه السلام و ورود کاروان غم به مدینه

سروش کربلا

به گزینش: محسن حافظی
ناشر: آرزوی دیدار
تاریخ نشر: ۱۳۸۸

«سروش کربلا: مجموعه شعر مرثیه از مدینه تا مدینه» سوگ سروده‌های جمعی از شاعران حوزه شعر آیینی است که «محسن حافظی» گزینش کرده است. این اثر بیش از هزار و هشتصد بیت شعر ماتمی در بر دارد. این کتاب با سوگ سروده‌ای از زنده یاد «وصال شیرازی» آغاز می شود و ۱۴ بخش دارد. بخش‌های مختلف این کتاب عبارتند از:
بخش اول: سرور آزادگان حضرت ابا عبدالله الحسین علیه السلام، دوم: حرکت کاروان شهادت از مدینه، ماه محرم و ورود کاروان به کربلا، سوم: سفیر ثار الله علیه السلام حضرت مسلم بن عقیل

به اصطلاح «گرفتن صلوات» و زمینه‌سازی برای گرم کردن مجلس دارد:

خواهی اگر از ظلمت غم، راه نجات
یا اینکه رسی به چشمه آب حیات
بی ذکر و دعا مباحث یعنی بفرست
بر احمد و بر آل محمد صلوات^{۲۳}

گاه نیز رباعی در پایان مداحی به کار می‌رود که معمولاً نوعی دعا - یا به جای دعا - است.

ای سوره کوثر به مقام تو گواه!

ما غرق در امواج پر آشوب گناه

تا ساحل مهرت آمدیم این همه راه

یا فاطمه اشغعی لنا عندالله!^{۲۴}

قالب شعری غزل، پرکاربردترین قالب شعری در حوزه شعر آیینی است. ده‌ها مجموعه شعر آیینی در فاصله دهه ۸۰ تا ۹۰ به چاپ رسیده است که بسیاری از آنها از نظر گاه و زانت و اعتبار شعری هم افاق سروده‌های استوار و درخشان حوزه‌های دیگریند. به جرئت می‌توان گفت همه شاعران جوان، چند غزل آیینی در دفاتر شعر خود دارند. غزل‌ها در اوزان کوتاه و بلند و در زمینه‌های گوناگون مدیحه و مرثیه است. مجموعه شعر آیینی «مولای گندم‌گون» از آن جمله است. غزل «ساربان غریب» با افاعیل بلند و باوزنی خیزابی، نمونه‌ای از این دفتر است.

ساربان غریب! می‌خواهی این همه مست را کجا ببری؟
تشنه آورده‌ای که آب دهی، یا به سر چشمه بقا ببری؟
کعبه هاج و واج را دیروز، در معمای خود را کردی
یک قبیله ذبیح آوردی غرق خون تادل از منابری
کاش می‌شد که بی‌صدا... اما تو سراپا خروش و فریادی
خبر داغ عشق آوردی، نه نمی‌شد که بی‌صدا ببری
و ستون‌های آسمان لرزید لحظه‌ای که قرار شد دل را
از قد و قامت علی ببری، صاف و یکدست تا خدا ببری
سر و انگشت و پیرهن یک سو، سجده بر خاک کرده
تن یک سو

خواستی این چهار رکعت را پیش لیلای جداجدا ببری
قصه را مادری جوان دیروز در کمر گاه کوچه کرد آغاز
به گلوگاه نمی‌رسیدی تا قصه را تو به انتها ببری
لطف قرآن به طرز خواندن توست، والضحی چشم‌های
روشن توست

«و اذا الشمس کورت» تن توست که در آغوش بوری
ببری
بیت آخر میان خواهش و اشک می‌رسد بی‌قرار و
می‌داند

در پی یک بهانه می‌گردد، تشنه‌ای را به کرپا ببری^{۲۵}
قالب‌های قصیده، ترکیب‌بند، ترجیع‌بند، مثنوی و در
سال‌های اخیر بحر طویل نیز در هیئت جایگاه برجسته‌ای
دارند. بحر طویل‌ها با زبانی روایی توسط شاعران جوان
شعر آیینی، در دهه ۸۰، مداحی را وارد مرحله جدیدی
کرد. نمونه زیر از سید حمیدرضا برقی از آن جمله است:
یادم آمد شب بی‌چتر و کلاهی که به بارانی مرطوب
خیابان زدم آهسته و گفتم چه هوایی است خدایی من
و آغوش رهایی سپس آن قدر دویدم طرف فاصله تا از
نفس افتاد نگاهم به نگاهی، دلم آرام شد آنگونه که هر
قطره باران غزلی بود نوازش گر احساس که می‌گفت
فالانی! چه بخواهی چه نخواهی به سفر می‌روی امشب
چمدانت پر باران شده پیراهنی از ابر به تن کن و بیا! پس
سفر آغاز شد و نوبت پرواز شد و راه نفس باز شد و قافیه‌ها
از قفس حنجره آزاد و رها در من شاعر، من بی‌تاب‌تر از
مرغ مهاجر، به کجا می‌روم اقلیم به اقلیم خدا هم سفرم بود
و جهان زیر پریم بود سراسر که سر راه به ناگاه مرا تیشة
فرهاد صدا زد: نفسی صبر کن ای مرد مسافر قسمت
می‌دهم ای دوست سلام من دلخسته مجنون شده را نیز
به شیرین غزل‌های خداوند، به معشوق دو عالم برسان. باز
دل شور زد آخر به کجا می‌روی ای دل که چنین مست و

شعر هیئت گونه‌ای از شعر آیینی و از شاخه‌های شعر فارسی است که همچون دیگر انواع و شاخه‌ها باید بررسی مطالعه و البته نقادی شود

رها می‌روی ای دل مگر امشب به تماشای خدا می‌روی ای دل نکند باز به آن وادی... مشغول همین فکر و خیالات پر از لذت و پر جاذبه بودم که مشام دل من پر شد از آن عطر غریبی که نوشتند کمی قبل اذان سحر جمعه پراکنده در آن دشت خدایی است.

چشم واکردم و خود را وسط صحن و سرا، عرش خدا، کربوبلا، مست و رها در دل آینه جدا از غم دیرینه ولی دست به سینه، یله دیدم من سر تا به قدم محو حرم بال ملک دور و برم یک‌سره مبهوت به لاهوت رسیدم؛ چه بگویم که چه دیدم که دل از خویش بریدم، به خدا رفت قرارم، نه به توصیف چنین منظره‌ای واژه ندارم. سپس آهسته نشستم و نوشتم: فقط ای اشک امانت بده تا سجده شکر ی بگذارم که به ناگاه نسیم سحری از سر گلدسته باران و اذان آمد و یک گوشه از آن پرده در شور عراقی و

سروده‌ها و نوحه‌های هیئت به شدت تحت تأثیر موقعیت‌های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی قرار دارند

حجازی به هم آمیخته را پس زد و چشم دلم افتاد به اعجاز خداوند به شش گوشه معشوق؛ خدایا تو بگو این منم آیا که سرا پا شده‌ام محو تمنا و تماشا فقط این را بنویسید رسیده است لب تشنه به دریا دلم آزاد شد از همه‌همه دور از همه مدوش غم و غصه فراموش در آغوش ضریح پسر فاطمه آرام سر انجام گرفتم.^{۲۶}
جز قالب بحر طویل، خواندن قصاید بلند، مثنوی‌های بلند و ترکیب‌بندها و ترجیع‌بند در هیئت جاری و ساری است. حتی نوحه‌هایی در قالب شعر نیمایی در هیئت خوانده می‌شود. مراجعه به کتب «نوحه نواحی» از نشر خیمه، نمونه‌های فراوانی را فرادست می‌دهد که در قالب نیمایی سروده شده‌اند. هر چند تا حدی سنت خواندن قصاید بلند در محافل امروز منسوخ شده است، اما در هیئت در هنگام شور خواندن سروده‌ها و نوحه‌های بلند و طولانی مرسوم است.

نمونه‌ای از نوحه در قالب نیمایی که در دستگاه چهارگاه است. این نوحه دارای شکل دو قسمتی است که بخش اول آن بر وزن فعلاتن فعلاتن فعلن و بخش دوم بر وزن فعلاتن فعلن است.

خون من باغ شرف را همه آید کند

بشریت ز حصار ستم آزاد کند

تاقیامت نشود

هرگز این شبلا خموش

پرچم کربوبلا

می‌رود دوش به دوش...^{۲۷}

سروده‌های هیئت، در همه قالب‌ها با تنوع اوزان دیده می‌شود و در سیر تاریخی - در ۱۰۰ سال اخیر - در عصر انقلاب تنوع و تکثر قالب‌های شعر هیئت بیشتر شده است. در این میان غزل، رباعی و مثنوی پرکاربردترند و

جز قالب بحر طویل خواندن قصاید بلند، مثنوی‌های بلند و ترکیب‌بندها و ترجیع‌بند در هیئت جاری و ساری است حتی نوحه‌هایی در قالب شعر نیمایی در هیئت خوانده می‌شود

جز نوحه که قالب غالب محافل و مجالس است این سه قالب کاربرد بیشتر یافته است.

تفصیل بحث درباره قالب‌های نوحه و نیز قالب‌های شعری هیئت مجالی فراخ‌تر و بحثی مستقل می‌طلبند.

موسیقی در شعر هیئت

منظور از موسیقی در شعر هیئت، کاربرد موسیقی به مفهوم نغمات و دستگاه‌های موسیقی نیست؛ که موسیقی با استفاده از الحان و نغمات، امروزه شاخصه مداحان و ذاکران است و در نواحی مختلف ایران از آواز دشتی، ابوعطا، بیات اصفهان و کرد بیات و دستگاه شور، دستگاه راست پنج‌گاه، همایون، چهارگاه و با گوشه‌های متنوع و متکثر فراوان بهره‌گیری می‌شود. حتی به جرئت می‌توان گفت باروری موسیقی ایران مدیون موسیقی هیئت و محافل دینی و آیینی است.

منظور از موسیقی در اینجا، موسیقی وزن (افاعیل عروضی یا موسیقی بیرونی)، قافیه و ردیف یا موسیقی کناری، تناسب‌های آوایی یا موسیقی درونی (تناسب‌های لفظی) و موسیقی معنوی یا تناسب‌های معنایی یا شبکه‌های مراعات نظیر است.

موسیقی بیرونی شعر هیئت متناسب با چند مسئله است:

۱. اوزان و موسیقی بیرونی سروده‌های سوگ و مرثیه که بسیار نرم و جویباری است.
البته وقتی مجلس و هیئت به اوج سوگاری می‌رسند - به ویژه هنگام شور خوانی - اوزان تند و خیزابی به کار گرفته می‌شود.

۲. در جشن‌ها و شادی‌ها، اوزان متناسب با سرور و وجد خواننده می‌شود؛ مانند مستفعلن مستفعلن، مستفعلن مستفعلن

۳. در خواندن اشعار دعایی و نیایشی عمدتاً اوزان نرم و لطیف‌اند؛ مانند فاعلاتن فاعلاتن فعلن
در موسیقی کنار (ردیف و قافیه) شعر هیئت، به ویژه مرثی به سمت داشتن ردیف و قافیه گرایش دارند. نوحه‌ها نیز به سبب داشتن بند ترجیع عمدتاً به ردیف آراسته‌اند. استفاده از ردیف‌های اسمی در سروده‌های سور و نیز سوگ فراوان است، زیرا مخاطب را با خود همراه می‌سازد.

مثلاً وقتی شعر با ردیف «نمی‌آید» همراه باشد، مستمعین در پایان هر بیت، کم‌کم با مداح و ذاکر دم می‌گیرند و همین زمینه‌ساز ایجاد حال و شور و گرمی در مجلس می‌شود. «باغ شقایق» از آن جمله است. دقت در شکل منفی ردیف که عامل سوزافزایی است دلیل تأثیرگذاری را بیشتر روشن می‌کند.

چرا از کوفه غیر از ناله و افغان نمی‌آید؟

چرا آواز تسبیح از لب جانان نمی‌آید؟

شده محراب چون باغ شقایق سرخ و عطر آگین

به غیر از بوی خون زین لاله‌گون بستان نمی‌آید

چرا خاموش و تاریک است صحن مسجد کوفه؟

چرا بانگ هزار آوای خوش الحان نمی‌آید؟

کس آهنگ مناجات علی را نشنود دیگر

نوای گریه‌های اوز نخلستان نمی‌آید

خداوند! چه رخ داده که آن غمخوار بیماران

سراغ کلبه تاریک بیماران نمی‌آید؟...^{۲۸}

موسیقی درونی شعر هیئت (تناسب‌های آوایی) موسیقی درونی در شعر شاعران شاخص هیئت شاخص‌تر و گوش‌نوازتر است. در برش زیر از شعری بلند در توصیف حضرت رضا علیه‌السلام هم آوایی و نغمه حروف «غ» در نخستین مصراع و تکرار «ع» در بند برگردان نمونه‌ای از موسیقی درونی است.

مرغ غریبم که به باغ آمدم
شب شد و دنبال چراغ آمدم
رنج سفر را به فراغ آمدم
از طرف شاه چراغ آمدم
یا علی ضامن آهو! رضا!
عالم آل علی مرتضی^{۲۹}

و نمونه‌ی زیر از موسیقی معنوی یا تناسب‌های معنایی یا شبکه‌های مراعات نظیر که شاعر، هنرمندانه میان ماه، ستاره و آفتاب در بیت نخستین و میان بیت الله، مطاف، کعبه، محرم و طواف و قبله و نماز و سجده و سجاده در ابیات بعد رابطه برقرار کرده است.

دخترک افتاد روی نعلش باب
سه، ستاره ریخت روی آفتاب
دشت، بیت الله شد، مقتل - مطاف
گرد یک کعبه، دو محرم در طواف
قبله جست و بر نماز آماده شد
بوسه‌هایش سجده، تن سجاده شد^{۳۰}

مبحث موسیقی‌های چندگانه در شعر هیئت و تناسب این موسیقی‌ها با نوع شعر - مرثیه و مدیحه - خود نیازمند پژوهشی وسیع و گسترده است که اگر با نقد سروده‌های موجود و برخی نارسایی‌های موسیقایی که در شعر نسل جوان دیده می‌شود، همراه شود، یاریگر شاعران در اعتلاء پیرایش و روانی و تأثیر گذاری بیشتر خواهد شد.

اندیشه و درون مایه شعر هیئت

سهام سوگ قابل قیاس با دیگر مضامین و درون مایه‌های شعر هیئت نیست؛ اما شعر هیئت در طول حیات و حضور خود در مجامع و محافل به موضوعاتی چون توحید و تمجید، نیایش و مناجات، وعظ و ستایش و منقبت بزرگان دین و مذهب پرداخته است.

ستایش و منقبت و در کنار آن یاد رنج‌ها و سوگ اهل بیت علیهم السلام سابقه‌ای طولانی دارد. شیعیان در طول تاریخ به رنج شکنجه‌ها، شهادت‌ها، تبعیدها، حصرها و تلخ‌کامی‌ها همراه کوشیده‌اند تا رویاروی دروغ‌ها، تحریف‌ها و گستاخی‌ها نسبت به اهل بیت علیهم السلام بایستند و همین باعث شده است که در گذشته ادبی منقبت‌خوانی و مناقب‌خوانان به عنوان جریانی در مقابل فضائل خوانان، که در مقابل شیعیان به ذکر فضایل خلفا می‌پرداختند قلمداد شوند.

«یکی از طرقی که شیعه پس از کسب قوت برای نشر مذهب خود انتخاب کرده بودند، استفاده از مناقب‌خوانان یا مناقیبیان بود. مناقیبیان ظاهراً از دوره آل بویه در عراق وجود داشتند؛ زیرا درست در آغاز دوره سلجوقی که شیعه در نهایت ضعف به سر می‌برد، مناقیبیان در طبرستان و بعضی نواحی عراق سرگرم کار بودند. مناقب‌خوانان قصیده‌هایی را که در مدح علی علیه السلام یا سایر ائمه اطهار علیهم السلام بود در کوی و برزن و بازار می‌خواندند ... در این قضاید علاوه بر ذکر منقبت آل علی از بعضی اصول عقاید شیعه مانند تنزیه باری تعالی و عدل و توحید و عصمت ائمه و معجزات آنان نیز سخن می‌رفت ... بر گرد این مناقیبیان حلقه‌هایی از شیعه و گاه مردم دیگر تشکیل می‌شد و در هر دیار که شیعیان بودند محلات معینی برای این کار اختصاص می‌یافت.

مناقیبیان بیش از دیگر شیعیان در خطر تعرض متعصبان قرار داشتند و حتی بعضی از آنان، از بیم اتهام الحاد و کفر، ناگزیر بودند هر چند گاه در یک شهر به سر برند و از آن جا به جای دیگر عزیمت کنند.^{۳۱}

در تاریخ صد ساله شعر هیئت محتوا و درون مایه شعر هیئت را موضوعات و مسائل زیر تشکیل داده است:

۱. منقبت و ستایش عظمت، فضیلت و مقام و الای اهل بیت و خاندان پیامبر و امامان. این ستایش جز چهارده معصوم، شخصیت‌های منتسب به آنان چون

سهام سوگ قابل قیاس با دیگر مضامین و درون مایه‌های شعر هیئت نیست اما شعر هیئت در طول حیات و حضور خود در مجامع و محافل به موضوعاتی چون توحید و تمجید، نیایش و مناجات، وعظ و ستایش و منقبت بزرگان دین و مذهب پرداخته است

یاران اباعبدالله، امامزادگان و حتی علما و بزرگان دینی را شامل می‌شده است.

۲. سوگ و مرثیه؛ شهادت و وفات معصومین به ویژه حادثه اندوهبار عاشورا، عمده‌ترین محور سروده‌های هیئت بوده و هست.

۳. مناسبت‌های دینی و آیینی چون بعثت، غدیر، ازدواج علی و فاطمه نیز زمینه‌ساز سرودن اشعار هیئت بوده و هست.

۴. آیین‌های نیایش و دعا، مانند دعای ندبه، عرفه، کمیل، طلب باران، شفا، پیروزی روزمندگان، شب‌های قدر، از مهمترین زمینه‌های سرودن شعر هیئت بوده و هست.

۵. مراسم تکریم و تجلیل از شهدا، آزادگان، جانبازان، شاعران را برانگیخته تا مناسب و متناسب با این مجالس به سرودن بپردازند.

۶. وعظ و اندرز و هشدار و پیام‌های تربیتی و اخلاقی؛ در آیین‌های نیایش و دعا این کاربرد بیشتر است. در سال‌های دهه ۸۰ اقبال به این گونه سرودها بیشتر شد و مداحان به شیوه محافل گذشته به این گونه سروده‌ها اقبال نشان دادند؛ حتی گاه شعرهای اخلاقی و تعلیمی شاعرانی چون سعیدی و صائب در مجالس و هیئت‌ها خوانده می‌شود

محتوا و درون مایه سروده‌های هیئت خود نیازمند بحثی تفصیلی و گسترده است که در این مجال نمی‌گنجد؛ اما اجمالاً باید گفت کاستی‌ها تا حدی در شعر هیئت احساس می‌شود.

۱. حوزه تربیت و اخلاق؛ در این زمینه نیاز هست که شاعران با زبانی تازه و متناسب با نیاز زمان سروده‌هایی را برای استفاده مداحان تهیه کنند.

۲. حوزه حماسی؛ کربلا و عاشورا تنها در چهره یک تراژدی و سوگنامه نباید مطرح شود؛ بلکه باید ابعاد حماسی و عظیم این رخداد بشکوه و چشم‌اندازهای آن نیز مطرح و با بیانی شاعرانه عرضه شود.

۳. ابعاد عارفانه رخدادهای بزرگ به ویژه عاشورا نیازمند پرداخت شاعرانه به زبان امروز است؛ که در شعر امروز هنوز جایگاه خود را باز نیافته است. نه تنها شعر هیئت که نوحه‌ها نیز باید به ابعاد حماسی و عرفانی کربلا و عاشورا توجه کنند.

۴. پالایش از تحریف‌ها و برساخته‌ها و برخی افزودن‌های ناروا در ساخت شعر هیئت باید صورت گیرد و شعر پیراسته و منزه با حفظ ابعاد شعر فراهم شود.

در شعر هیئت ابعاد حماسی، عرفانی، تربیتی و مرثیه‌ای (سوگ)، به عنوان ابعاد چهارگانه شعر هیئت، به ویژه شعر عاشورا، مطرح است؛ البته غلبه عمدتاً بر سوگ است. در سال‌های هشت گانه دفاع مقدس بعد حماسی برای بسیج رزمندگان چیرگی و استیلای فراوان

ابعاد عارفانه رخدادهای بزرگ به ویژه عاشورا نیازمند پرداخت شاعرانه به زبان امروز است که در شعر امروز هنوز جایگاه خود را باز نیافته است نه تنها شعر هیئت که نوحه‌ها نیز باید به ابعاد حماسی و عرفانی کربلا و عاشورا توجه کنند

یافت. به جاست توصیه شود تا شاعران آیینی و هیئت از بعد تربیتی و عارفانه دور و برکنار نباشند که محافل و هیئت‌ها محتاج درک این ابعاد رویدادها به ویژه کربلا و عاشورا هستند؛ تا این نهفته سترگ به گونه آسوه و سرمشق مطرح و عرفه شود. ■

منابع و مآخذ:

۱. تسنیم (تفسیر قرآن کریم): جواد املی، مرکز نشر اسراء، چاپ چهارم، ۱۳۹۰، ج ۸، ص ۳۸
۲. دیوان سیف‌الدین فرغانی؛ به کوشش ذبیح‌الله صفا، تهران، نشر فردوسی، ۱۳۴۱، ص ۱۷۶
۳. شکوه عاشورا در شعر فارسی: محمدعلی مجاهدی، پژوهشکده تحقیقات اسلامی سپاه، تهران، ۱۳۷۹، ص ۴
۴. رسانه شیعہ: محسن حسام مظاهری، شرکت چاپ و نشر بین الملل، تهران، ۱۳۸۷، ص ۲۷۰
۵. فرهنگ عاشورا: جواد محدثی، انتشارات معروف قم، ۱۳۷۴، ص ۵۰۴
۶. دعبل (نشریه داخلی دعبل)، شماره ۸، اردیبهشت ۱۳۹۲، ص ۱۲، (مقاله‌ای از رضا بابایی)
۷. صدای سخن شفق (گزیده غزلیات حافظ)، حسن انوری، انتشارات سخن، تهران، چاپ هشتم، ۱۳۸۲، ص ۱۰۶
۸. بهترین اشعار خوشدل تهرانی: به کوشش مهدی آصفی، مرکز فرهنگی انتشاراتی منیر، تهران، ۱۳۸۹، ص ۴۷۰
۹. همان ص ۲۰۲
۱۰. همان ص ۵۸۶
۱۱. همان ص ۲۷
۱۲. دل سنگ آب شد: علی انسانی، انتشارات جمهوری (اسلامی)، تهران، ۱۳۸۲، صص ۳۱۶-۳۱۷
۱۳. یاس یاسین: محمدجواد غفورزاده (شفق)، به نشر آستان قدس، چاپ اول، ۱۳۸۹، صص ۷۰-۶۵
۱۴. غزل - مرثیه (گزیده غزل‌های عاشورایی): رضا جعفری، نشر آرام دل، تهران، چاپ دوم، ۱۳۸۹، ص ۲۹ (شعر از نوازی از کرج است)
۱۵. نوحه‌خوانی (۱) (نوحه‌خوانی در همدان): متین رضوانی پور، نشر خیمه، قم، ۱۳۹۲، ص ۴۶
۱۶. نوحه‌خوانی (۲) (نوحه‌خوانی در سمنان): گردآوری متین رضوانی پور، نشر خیمه، قم، ۱۳۹۲، ص ۱۰۶
۱۷. نوحه‌خوانی (نوحه‌خوانی در همدان)، ص ۱۱۰
۱۸. ای اشک‌ها بریزید: حبیب‌الله حسان، نشر جاویدان، تهران، ۱۳۷۴، ص ۱۷۹
۱۹. غزل مرثیه (گزیده غزل‌های عاشورایی): گردآورنده رضا جعفری، نشر آرام دل، تهران، چاپ دوم، ۱۳۸۹، ص ۸۵
۲۰. خورشید از پشت خیزران: احمد عزیزی، نشر سروش، تهران، ۱۳۸۱، ص ۷۹
۲۱. چراغ صاعقه: علی انسانی، نشر جمهوری، تهران، چاپ سوم، ۱۳۸۲، ص ۴۰۴
۲۲. هفتاد و دو آینه (باعی‌های عاشورایی)، غضنفر بزرگ قهقرخی، نشر فصل پنجم، تهران، ۱۳۸۸، ص ۴۳
۲۳. به رسم طایفه عشق: جلال محمدی، انتشارات حریر، تهران، ۱۳۹۱، ص ۲۸۰
۲۴. یاس یاسین: ص ۱۳۱
۲۵. مولای گندم‌گون: قاسم صرافان، نشر آرام دل، تهران، ۱۳۹۰، صص ۸۴-۸۳
۲۶. قبله مایل به تو: سید حمید رضا برقی، نشر فصل پنجم، تهران، چاپ دوم، ۱۳۹۰، صص ۶۱-۶۲
۲۷. نوحه‌نواحی (نوحه در سمنان): ص ۱۰۶
۲۸. سرچشمه خورشید: محمدحسین بهجتی (شفق)، انتشارات سوره مهر، تهران، ۱۳۹۰، ص ۹۴
۲۹. یوسف (گزیده اشعار): قادر طراوت پور (عقیق)، نشر نگاه تهران، ۱۳۹۲، ص ۱۲۶
۳۰. دل سنگ آب شد: ص ۲۵۴
۳۱. تاریخ ادبیات در ایران: ذبیح‌الله صفا، انتشارات فردوس، تهران، ج ۲، ۱۳۶۷، صص ۱۴-۱۹۲

شعرهای ماندگار

گفت‌وگو با احمد ده‌بزرگی

مسعود توحیدی

«ثناگویان» نام کتابی است از «احمد ده‌بزرگی» که در ۸۴ صفحه به چاپ رسیده و در برگیرنده اشعار شاعران بزرگی چون: احمد ده‌بزرگی، قاسم صرافان، محمود تازی، محمدعلی مردانی، افروز عسکری، هادی فردوسی، شهرام شاهرخی، ایوب پرندآور، مرحوم سراج شیرازی، سیدامین جعفری، فروغ تنگاب جهرمی، علیرضا نجکش، محمود سیفی، عبدالرضا کوهمال جهرمی، امیر حسین غلامی، فاطمه ناظری، گل افروز علی عسکری، است. به همراه این کتاب، لوح فشرده سبک خوانی مداحان پیش‌کسوتی نظیر: نجف روستا، خادم‌الصادق، هدایت رضایی، سعید خائف پناه، قنبر خرم‌شکوه قرار دارد.

ده‌بزرگی، نماینده بنیاد دعبل خزاعی در استان فارس و دبیر «ستاد شب شعر عاشورایی شیراز» است. ایشان «پنجره‌های همیشه باز»، «روضه خورشید»، «دختر شهر آشوب» و بیش از ۴۰ اثر تألیفی دیگر را در کارنامه ادبی خود دارد. احمد ده‌بزرگی بازنشسته آموزش و پرورش است و تحصیلات حوزوی، تأسیس و راه‌اندازی کانون شعر و نویسندگان کشور، دبیری پنج دوره جشنواره شعر فدک الزهرا، عضویت در شورای شعر و موسیقی استان فارس و تجربه موفق و تأثیرگذار شب شعر عاشورایی شیراز از جمله فعالیت‌های فرهنگی و ادبی اوست.

کتاب «گل می‌روید» از ایشان، که در قالب رباعی از پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم شروع شده و تا امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف ادامه دارد، و کتاب «هزار پنجره خورشید» که از موضوع توحید شروع و تا امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف ادامه می‌یابد و قسمتی از زیارت ناحیه مقدسه را نیز شامل می‌شود، به تازگی در اختیار علاقه‌مندان قرار گرفته است. در ادامه گفت‌وگو با ایشان در خصوص کتاب «ثناگویان» و مباحثی درباره ادبیات آیینی را بخوانید.

تخت وظیفه چه اشخاص یا نهادهایی می‌دانید؟

این موضوع با دین و آیین مردم جامعه مرتبط است. در حال حاضر نهادها و افرادی در این زمینه مشغول فعالیت هستند؛ مثلاً سازمان تبلیغات اسلامی، وزارت ارشاد اسلامی، بنیاد دعبل خزاعی و دیگر نهادها و نهادها که هدف از تأسیس این نهادها و بنیادها این است که حرکتی درست و دقیق انجام دهند تا از تحریفات جلوگیری شود؛ البته سازمان تبلیغات اسلامی وارد این عرصه شده و تلاششان هم بسیار و خوب است؛ ولی هنوز به نتیجه مطلوب و ایده‌آل نرسیده است.

شما نقش انجمن‌های ادبی و شعری را در زمینه

پیشرفت شعری شاعران، چگونه می‌بینید؟

انجمن‌های ادبی می‌توانند کمک کنند و معمولاً انجمن‌های ادبی بعد ادبی و پرورش استعداد‌های اشخاص را در نظر دارند.

دعبل برای اینکه خوانندگان این کتاب حداکثر بهره را

از آن ببرند، توصیه شما به آنها چیست؟

محبوب ما حضرت اباعبدالله علیه‌السلام هستند. ایشان شخصیت شایسته‌ای دارند و خداوند نیز مدح ایشان را گفته‌اند؛ بنابراین وقتی ما هم گرد امام حسین علیه‌السلام جمع می‌شویم و راجع به ایشان صحبت می‌کنیم، باید با زبانی شیوا، زیبا و پر معنا صحبت کنیم و هر واژه‌ای را نسبت به ایشان به کار نبریم؛ مثلاً با مادر یا پدرمان با کلمات و جملات شیوا و متین صحبت می‌کنیم؛ امام حسین علیه‌السلام رهبر کل عالم هستی است؛ بنابراین وقتی می‌خواهیم با ایشان صحبت کنیم باید از واژه‌های درست، شیوا، پر معنا و دلچسب استفاده کنیم. این گونه نباشد که هر چه به ذهنمان رسید بر زبان بیاوریم.

در حال حاضر مشکل اصلی ما این است که بسیاری از افراد و کسانی که قصد مدح کردن را دارند ممدوح را نمی‌شناسند؛ البته بسیاری از مداحان نیز اطلاعات دقیق و خوبی از امام حسین علیه‌السلام دارند. عاشق اگر معشوق را نشناسد دیگر نمی‌تواند به او عاشق گفت. عاشق با معشوق با کلمات زیبا و همراه با ادب و محتوا سخن می‌گوید و کلماتی که در شأن او باشد را بیان می‌کند. تقاضای من از همه مخاطبان این است که پشتوانه علمی و تاریخی به دست بیاورند تا بتوانند خدمتگزار خاندان اهل بیت علیهم‌السلام باشند. ■

من مدت ۲۶ سال است که دبیر ستاد برگزاری شب شعر عاشورا هستم و این موضوعی نیست که امروز به ذهن من رسیده باشد. این موضوع از سالیان گذشته در ذهن من بود و دوست داشتم این کار را انجام دهم. من با دوستان شاعر سراسر کشور آشنا هستم و تعدادی از آنها یک بار در طول سال به شهر فارس می‌آیند.

این موضوع دغدغه سال‌های طولانی من بوده است. باید بگویم که کتاب «ثناگویان» هنوز مرا راضی نمی‌کند و باید یک حرکت گسترده‌تر در همه استان‌ها و توسط همه دوستان صورت گیرد تا مقابل شعرها و حرکت‌های سست بایستیم و با آنها مقابله کنیم و بتوانیم مداحانی که وارد این عرصه می‌شوند را تغذیه کنیم.

دعبل به نظر شما وضعیت و سطح اشعاری که در

مجالس مذهبی خوانده می‌شوند، به طور کلی چگونه است؟

اشعار به چند دسته تقسیم می‌شوند، اشعاری که سراینده آنها هیچ شناختی از امام حسین علیه‌السلام و اهل بیت علیهم‌السلام نداشته و در زمینه تاریخ، هیچ گونه مطالعه‌ای ندارند، دسته دیگر، اشعاری از شاعران ابتدایی است و دست‌های نیز شعرهای درست و دقیق که این دسته از اشعار، شعرهای ماندگار هستند.

عده‌ای از مداحان در مجالس خود شعرهای ماندگار را می‌خوانند. این مداحان، افراد دیندار و اهل مطالعه هستند و معمولاً جست‌وجو می‌کنند و شعرهای خوب را می‌یابند و در مجالس خود از این دسته از اشعار استفاده می‌کنند.

عده‌ای از مداحان که به تازگی وارد این عرصه شده‌اند از هر شعری که به نظرشان خوب است در مجالس خود استفاده می‌کنند که اغلب این شعرها، شعرهای ابتدایی و بی‌پایه و اساس هستند. در زمینه مداحی، شعر خوب، بسیار وجود دارد؛ اما کسی که می‌خواهد مداح باشد و این کار را به خوبی و درست انجام دهد باید جوینده شعر خوب هم باشد.

دعبل شما ممانعت از تحریفاتی را که وارد ادبیات

آیینی و به ویژه شعر عاشورایی می‌شود، در وهله

دعبل لطفاً مختصری درباره کتاب «ثناگویان» توضیح

دهید.

احساس می‌شد در عرصه شعر آیینی شعرهای سطحی و پیش یا افتاده بسیار تولید شده است؛ برای همین به منظور جلوگیری از آنها تصمیم به تولید کتاب «ثناگویان» گرفتیم؛ البته سال گذشته نیز چنین کاری صورت گرفت که کاری درست و دقیق نبود، امسال برنامه‌ریزی لازم انجام شد تا در این کتاب موفق تر ظاهر شویم، در این کتاب ۲۰ شعر آورده شده است که تعدادی از شعرها متعلق به شاعران معاصر و تعدادی متعلق به شاعران پیش‌کسوتی است که در حوزه نوحه نیز فعالیت داشته‌اند و حاصل آن کتاب «ثناگویان» شده است که توانستیم آن را به دست مداحان برسانیم.

دعبل معیار و ملاک شما برای گزینش اشعار این کتاب

چه بوده است؟ آیا ملاک انتخاب، شاعر بوده یا شعر؟

شعر هیئت به دلیل دم زدن از بالاترین و والاترین عناصر عالم وجود باید عاری از هر گونه ایراد ساختاری و محتوایی باشد

احیای امر اهل بیت در شعر هیئت

مجتبی روشن روان

شعر عاری از معنویت و بکا نمی تواند تأثیر بگذارد؛ البته در مجالس سوگواری.

۳. در شعر هیئت اگر عنصر توسل جاری نباشد، شنونده متوجه مقام اهل بیت علیهم السلام نمی شود.

۴. در شعر اهل بیت علیهم السلام باید تفاوت حضرات معصومین با سایر خلائق بیان شود.

۵. یکی از نکاتی که در شعر هیئت مهجور مانده است، پرداختن به مناقب اهل بیت علیهم السلام است و این خود نکته‌ای است بسیار قابل توجه، مثلاً صبر برای مولا امیر

المؤمنین علیه السلام امری واجب است و اینکه من بگویم علی علیه السلام صبور بود، نه من حرف تازه‌ای گفته‌ام نه برای علی علیه السلام هنری را بیان کرده‌ام؛ بلکه باید به

اینجا برسیم که بگویم صبر علی علیه السلام در مقابل داغ فقدان کسی چون رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم و

فاطمه سلام الله علیها ستودنی است؛ یا عباس علیه السلام با تمام کارایی‌های رزمی و جهادی که دارد، به دلیل

اطاعت از امر امام از همه شخصیت خود گذشته، به کاری می پردازد که به ظاهر کمترین کار و راحت‌ترین کار ممکن

بوده؛ لیکن این اطلاعات از ولی الله ارزشمند است. اینها را می گویند مناقب. از این دست مضامین الی ماشاء الله

داریم و بجاست که شعرای هیئتی به جای پرداختن به ظواهر آل الله به این نکات توجه کنند.

۶. همان گونه که حسین سفینه‌النجاه و مصباح الهدی است، شعری که رنگ و بوی حسینی دارد، باید چراغی برای هدایت شنونده باشد، مر کبی برای نجات او.

۷. آنچه در روایات درباره اهمیت یاد سیدالشهدا علیه السلام آمده عنصر اشک و عاطفه بسیار بر آن تأکید شده است. این بدان معنا نیست که اشک از همه موارد دیگر مهم تر است؛ لیکن خداوند آنقدر در این اشک و

عاطفه نیرو قرار داده که این عنصر مایه حرکت به سوی رشد و تعالی و دست یابی به اهداف والای سیدالشهدا علیه السلام شده است. پس یکی از شاخصه‌های مهم شعر هیئت، اشک‌ریزی یا به اصطلاح مداحان اشک گرفتن است.

۸. در بیانی از امام رضا علیه السلام و امام صادق علیه السلام رسیده است که «رحم الله احیا امرنا»؛ «خدا رحمت کند احیاگر امر ما اهل بیت علیهم السلام را»

پس این زنده نگه داشتن راه و یاد و نام و مرام اهل بیت علیهم السلام مایه نزول رحمت است و شعر هیئت نیز باید این خصوصیت احیاگری را داشته باشد.

۹. شاعر هیئتی یار اهل بیت علیهم السلام است؛ همان گونه که امام رضا علیه السلام به دعبل خزاعی فرمود: «مادامی که به این کار مشغولی به ما یاری می‌رسانی»

شرح این هجران و این خون جگر بگذرد و بگذارد تا وقت دگر ■

است؟ پس چرا شنیدن آن هر سال تازه است و نمک خاص خود را دارد؟ مگر در یک شعر، چقدر انرژی وجود دارد که هر سال هم که می‌خوانند باز هم لذت بخش است؟

حال که قدری تفاوت ماهوی شعر هیئت با شعرهای دیگر آیینی مشخص شد، بهتر است برگردیم و ببینیم شعر هیئت از چه زمانی و کجا خلق شده است. اولین

شعری که با زبان مرثیه برای آل الله سروده شده اشعاری

✿ شعر هیئت در تعریفی کلی شعری است که در هیئت خوانده می‌شود و مناسب هیئت‌های مذهبی است اما این تعریف ما را به مطلوب نمی‌رساند بلکه شعر هیئت شعری است که زبان آن ویژه هیئت بوده و در آن چند خصوصیت مهم لحاظ شده است

است که صدیقه طاهره در فقدان نفس نفیس و شخص شخیص خاتم الانبیا محمد مصطفی صلی الله علیه و آله و سلم سروده‌اند؛ البته نمونه‌هایی نیز قبل از این واقعه یافت می‌شود؛ لیکن گوینده این اشعار فاطمه زهراست و جنس بیان او و نوع عاطفه‌ای که در این اشعار وجود دارد با اشعار دیگر قابل مقایسه نیست:

«پدر جان بر من مصائبی وارد گردیده که اگر بر روز می‌رسید، روز شب می‌شد.»

البته نباید از این نکته غافل شد که پرداختن به شعر هیئت و ماهیت و معنا و ریشه آن در یک مقاله چند سطر ای جحاف است؛ لیکن به قدر مجال از آن سخن می‌گوییم.

در ادامه این نوشتار به دلیل اهتمام بر اختصار چند نکته عرض می‌کنم:

۱. شعر هیئت به دلیل دم زدن از بالاترین و والاترین عناصر عالم وجود باید عاری از هر گونه ایراد ساختاری و محتوایی باشد و این شرط اساسی آن است.

۲. شعری ما را به مقصد می‌رساند که حال ایجاد کند.

شعر هیئت مقوله‌ای است که امروزه بسیاری از مجامع مذهبی با آن سر و کار دارند و از آنجا که این تعریف از آغاز جایی نداشته و چند سالی پیش نیست که تشخیص اسمی یافته است، برای بسیاری از شعرا و اهالی ادب، نامی ناآشناست و به دلیل کثرت کاربرد شعر آیینی، ولایی، مذهبی و ... از این ویژگی کمتر یاد می‌کنند؛ لیکن باید پذیرفت که امروزه در حوزه شنیدار شعر، شعر هیئت رتبه اول را داراست؛ به حیث ارائه آن در جلسات مذهبی یا هیئت‌های مردمی.

اینکه نام شعر هیئت یا شعر هیئتی و شاعر هیئتی چقدر جایگاه خود را یافته است، نیاز به مجال مفصل تر دارد تا بدان بپردازیم؛ اما جادارد اول کمی درباره هویت شعر هیئت مطالبی را بیان کنیم که اولاً این نوع زبان شعری از چه زمانی شروع شده و ریشه در کجا دارد.

قبل از بیان این موضوع لازم است، تعریفی از شعر هیئت بیان کنم؛ شعر هیئت در تعریفی کلی، اجمالی و گذرا، شعری است که در هیئت خوانده می‌شود و مناسب هیئت‌های مذهبی است؛ اما این تعریف، ما را به مطلوب نمی‌رساند؛ بلکه شعر هیئت بدین معناست: شعری که

زبان آن ویژه هیئت بوده و در آن چند خصوصیت مهم لحاظ شده (در محتوای آن):

۱) بیان کننده خصوصیات مناقب، مدایح، حماسه‌ها و مصائب اهل بیت علیهم السلام باشد.

۲) محتوا به گونه‌ای باشد که در شنونده تأثیر مثبت بگذارد و در او شور، نشاط، شعور و حرکت ایجاد کند؛ و اگر شعری در هیئت خوانده شود و این خصوصیات را نداشته باشد، صرفاً شعر است نه شعر هیئت. گاهی ممکن است شعر هیئت در ۱۰۰ نفر تأثیر بگذارد و گاهی در ۱۰ نفر، بنابراین مهم تأثیر گذاری آن است نه تعدد تأثیر پذیران.

شعر و شعور و شور هر سه از یک خانواده‌اند و شاعر نان آور این خانواده؛ و هر قدر شاعر در چینش و سرایش کلمات این موهبت الهی تلاش کند، بهتر نتیجه می‌گیرد، اگر خدای ناکرده از راه نامناسب اقدام به این نان‌آوری کند بر عواقب وخیمش فقط خدا عالم است. گاهی شاعری دست به قلم می‌برد و به نیت شرکت در جشنواره شعری با موضوع خاص (اهل بیت علیهم السلام) مطلبی می‌نویسد تا در آن جشنواره حائز رتبه گردد؛ ولی شاعر هیئتی با وضو، با حالتی معنوی و با چشم‌های اشکبار می‌نویسد:

شکر خدا داده پناهیم حسین کرده کریمانه نگاهم حسین شعر جشنواره یک بار خوانده می‌شود، تعدادی هم به به و چه چه می‌کنند، هدیه‌ای داده می‌شود و پایان می‌یابد؛ اما شعر هیئت جاری است و نور آن پیوسته به حساب شاعر ریخته می‌شود؛ در واقع هر بار در هر مجلسی این شعر خوانده شود و دل‌های آماده اهالی هیئت جذب محبت آل الله شود، برکت آن نصیب شاعر می‌شود. پس

فتمأمل جیداً و ببین تفاوت از کجاست تا به کجا؟ به راستی از نظر زمانی چقدر از شعر محتشم گذشته

عبرات ۱۲

«عبرات» نام مجموعه‌ای از نغمات اصیل مذهبی است که شامل انواع «نوحه»، «مناجات»، «مولودی»، «روضه» و دیگر الحان است که بر اساس موسیقی سنتی مناطق ایران و ردیف - دستگاهی خوانده می‌شوند. این مجموعه با هدف ترویج، آموزش و افزایش دانش نغمات‌مذاهب مداحان گرمی، حفظ و اشاعه مراسم مذهبی اصیل و به‌منظور دستیابی به معقول‌ترین و مطلوب‌ترین الگوی عزاداری - به‌ویژه در مورد نوحه خوانی - تهیه و تنظیم شده و گاهی در قالب لوح فشرده صوتی، ضمیمه نشریه داخلی بنیاد دعبل خزاعی، «دعبل»، می‌شود. این مجموعه، پیش از این با نام «جامه‌دران» تقدیم مخاطبان می‌شد. «عبرات» پیشنهاد برخی از مخاطبان است که نام جامه‌دران را بیشتر ناظر بر وجه موسیقایی نوحه‌ها و نغمات می‌دانند؛ در حالی که به لحاظ ساختار و محتوا علاوه بر حیثیت موسیقایی و جوه معنایی، ادبی و ... نیز دارند که ممکن است جامه‌دران گویای این جوه نباشد. پیش از این چهار شماره از مجموعه‌های جامه‌دران در مرکز مطالعات راهبردی خیمه و سه شماره در بنیاد دعبل خزاعی تولید و در اختیار علاقه‌مندان قرار گرفته است. در شماره‌های قبلی - «جامه‌دران (۱ تا ۷)» و «عبرات ۸ تا ۱۱» - نمونه‌هایی از انواع موسیقی مذهبی ایران با صدای پیرغلامان حسینی «مهرداد عباس زادگان»، «حجت‌الاسلام سیدعباس میرحسینی»، «حسین قدوسی»، تعدادی از نوحه‌خوانی‌ها در کشور عراق و همچنین نمونه‌های اصیلی از دهه کرامت و نغماتی درباره مقام والای نبی اکرم - صلی الله علیه و آله و سلم - و مدایح و مرثی‌های عاشورایی در ماه‌های محرم و صفر و ... تهیه و به استحضر علاقه‌مندان رسیده است.

«بنیاد دعبل خزاعی» در ادامه این مسیر و به همت کارشناس نغمات آیینی بنیاد، آقای «متین رضوانی پور» - که تولید شماره‌های قبلی جامه‌دران، عبرات و تألیف چند کتاب در حوزه نوحه‌ها و نغمه‌های آیینی را در کارنامه علمی و فرهنگی خود دارد - در نظر دارد در این مجموعه‌ها با معرفی راویان، ذکر نام گوشه‌ها و دستگاه‌های الحان انتخاب‌شده و ارائه متن کامل اشعار، زمینه استفاده‌های کاربردی از این نغمات را برای مخاطبان خود فراهم کند. امیدواریم با استفاده مستمر از شماره‌های آتی، گوش علاقه‌مندان به فضاهای دستگاه‌های موسیقی آشنا و مسلط شود.

موضوع دیگری که در این مجموعه در نظر داریم بدان بپردازیم، معرفی معیارهای مشترک شعری و موسیقایی بین اقوام و شهرهای گوناگون ایران است که در طول تاریخ و بسا مراددهای فرهنگی صورت می‌پذیرفت؛ به‌طوری که اشتراکات بسیاری را در سرتاسر ایران و حتی دیگر کشورهای شیعه‌نشین پدید آورده است. ■

متین رضوانی پور

از دستگاه چهارگاه را با صدای حمید منتظر بر روی شعری از غلامرضا سازگار می‌شنویم که درباره بعثت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم است. ششمین نمونه شامل خوانش گوشه‌های درآمد، آذربایجانی، فیلی، شکسته، عراق و رضایی از دستگاه ماهر با اجرای سید علی سادات رضوی است. مضمون شعر این قطعه درباره ولادت سرور و سالار شهیدان حضرت ابا عبدالله الحسین علیه‌السلام است. «بیم کرامت» عنوان مولودی دیگر امام حسین علیه‌السلام در این مجموعه است که حمید منتظر در دستگاه ماهر، گوشه‌های درآمد، رضایی، داد، فیلی و آذربایجانی با اشاره‌ای مختصر به گوشه راک خوانده است. این نمونه که هفتمین نمونه این اثر است، از سروده‌های غلامرضا سازگار است.

در هشتمین نمونه مولودی حضرت ابا الفضل علیه‌السلام را با صدای سید علی سادات رضوی در گوشه‌های درآمد، رضایی، آذربایجانی و شکسته آواز بیات ترک در اکتاوهای اوج و پایین می‌شنویم. سادات رضوی در انتهای این نمونه به پرده‌های دستگاه ماهر اشاره می‌کند. لازم به ذکر است که گوشه‌های رضایی، آذربایجانی و شکسته بیشتر در دستگاه ماهر کاربرد دارند.

حمید منتظر نهمین نمونه را که مولودی‌ای از سروده‌های رحمان نوازنی درباره امام زین‌العابدین علیه‌السلام است، در گوشه‌های درآمد، رضایی، فیلی و جامه‌دران آواز بیات ترک خوانده است.

آخرین یا دهمین نمونه به مولودی حضرت علی‌اکبر علیه‌السلام اختصاص دارد. شعر این قطعه از سروده‌های غلامرضا سازگار است. این قطعه را سید علی سادات رضوی در گوشه‌های درآمد، زابل، مخالف، حصار و مویه دستگاه چهارگاه اجرا کرده است. ■

در این شماره از عبرات اجراهایی از مولودی خوانی‌های امیر المؤمنین علی علیه‌السلام، امام حسین علیه‌السلام، حضرت ابا الفضل علیه‌السلام، امام زین‌العابدین علیه‌السلام، حضرت علی‌اکبر علیه‌السلام، شعر وفات حضرت زینب سلام الله علیها، شعر شهادت امام موسی کاظم علیه‌السلام و شعر بعثت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم را می‌شنویم. نغمات این شماره را مداحان صاحب‌نام تهران، «سید علی سادات رضوی» و «حمید منتظر» در دستگاه‌ها و آوازهای اصیل ایرانی خوانده‌اند.

اولین نمونه این مجموعه به مدح امیر المؤمنین علی علیه‌السلام اختصاص دارد؛ نام این قطعه «صلوات کبریا» از سروده‌های «غلامرضا سازگار» است. حمید منتظر این قطعه را در گوشه‌های درآمد، زابل و مخالف دستگاه سه‌گاه خوانده است.

در نمونه دوم که مولودی امام علی علیه‌السلام از سروده‌های «ولی‌الله کلامی» است، اجرای سید علی سادات رضوی را در دستگاه سه‌گاه می‌شنویم. این قطعه در گوشه‌های درآمد، زابل، مویه و مخالف اجرا شده است. ولی‌الله کلامی این شعر را در محضر مقام معظم رهبری قرائت کرده و مورد تشویق ایشان واقع شده‌اند.

شعر وفات حضرت زینب سلام الله علیها نمونه سوم این مجموعه است. حمید منتظر این قطعه را در آواز دشتی خوانده است. گوشه‌های این

نغمه درآمد، گیلکی و دیلمان است که در دو اکتاو پایین اوج اجرا شده است.

در ادامه شاهد اجرای سید علی سادات رضوی می‌باشیم که شعر شهادت امام کاظم علیه‌السلام را در گوشه‌های درآمد و حجاز آواز ابوعطا اجرا کرده و در یکی از ابیات به گوشه درآمد آواز دشتی اشاره می‌کند. این قطعه چهارمین نمونه این مجموعه است. در پنجمین نمونه گوشه‌های درآمد، مویه و مخالف

ولادت حضرت علی اکبر علیه السلام

دستگاه سه گاه

حق روز ازل کل نعم را به علی داد (گوشه درآمد)
 بین حکما حکم حکم را به علی داد (گوشه درآمد)
 معنای یدالله همین است و جز این نیست (گوشه درآمد)
 کاتب که خدا بود قلم را به علی داد (گوشه درآمد)
 می خواست به تصویر کشد قدرت خود را (گوشه زابل)
 در معر که شمشیر دو دم را به علی داد (گوشه درآمد)
 عمال شیاطین همه مانند تپه دست (گوشه مخالف)
 تا احمد محمود علم را به علی داد (گوشه مخالف)
 یاران ولایت به خدا اهل بهشتند (گوشه مویه)
 الله کریم است، کرم را به علی داد (فرود به گوشه درآمد)
 هر مملکتی تابع فرمان امیری است (گوشه مخالف)
 ایران، دل افتاده به غم را به علی داد (گوشه مخالف)
 از نسل علی یک آمد به خراسان (گوشه مخالف)
 یعنی که خدا کل عجم را به علی داد (گوشه مخالف)
 سبقت بگرفت ام علی ز ام مسیح (گوشه مغلوب)
 روزی که خدا حق قدم را به علی داد (گوشه مخالف)
 مملوک ببین مالک دین در شب میلاد (گوشه مخالف)
 تنظیم سند کرد و حرم را به علی داد (گوشه مخالف)
 بودی همه اشراف عرب طالب زهرا (گوشه مویه)
 طه گهر عهد قدم را به علی داد (فرود به گوشه درآمد)
 بگذاشت کف فاطمه را بر کف حیدر (گوشه درآمد)
 با فاطمه شش دنگ ارم را به علی داد (گوشه درآمد)
 از یمن همین وصلت فرخنده «کلامی» (گوشه مویه)
 حق زینب آزاده شیم را به علی داد (فرود به گوشه درآمد)

ولی الله کلامی

صلوات کبریا

دستگاه سه گاه

ای صلوات کبریا نثار جسم و جان تو (گوشه درآمد)
 سجده اهل آسمان به خاک آستان تو (گوشه درآمد)
 سلام دائم خدا به کل خاندان تو (گوشه درآمد)
 پیر خرد فدایی فاطمه جوان تو (گوشه درآمد)
 خداست با تو هم سخن رسول، هم زبان تو (گوشه درآمد)
 تو کیستی؟ تو مرتضی، تو کیستی؟ تو حیدری (گوشه زابل)
 تو فوق اقتدارها تواز کمال، برتری (گوشه درآمد با اشاره به گوشه مخالف)
 تو نفس ختم انبیا تواز پیمبران سری (گوشه مخالف)
 تو تک سوار بدری و تو قهر مان خیبری (گوشه مخالف)
 تو بانود جسراحتت مدافع پیغمبری (گوشه مخالف)
 درید قلب یک سپه به تیغ خون فشان تو (فرود به گوشه درآمد)
 شرف گرفته ابرو ز خاک پای قنبرت (گوشه مخالف)
 مقام زهد عیسوی رسیده بر ابوذرت (گوشه مخالف)
 خدای خواند بانبی برادر و برابرت (گوشه مخالف)
 رسول، مدح خوان تو، خداست مدح گسرت (گوشه مخالف)
 بهتر از این چه می شود که فاطمه است همسرت (گوشه درآمد با اشاره به گوشه مخالف)
 زهی مقام و قدر تو زهی جلال و شأن تو (گوشه درآمد)

غلام رضا سازگار

وفات حضرت زینب سلام الله علیه

آواز دشتی

روشنگر است ناله پشت شرارها (گوشه درآمد)
 چون آفتاب در همه روزگارها (گوشه درآمد)
 روشن تر است از همه روزها شبش (گوشه درآمد با اشاره ای به گوشه بیات راجع)
 شب دیدنی ست جلوه شب زنده دارها (گوشه درآمد)
 خاک رهش بلند که شد «تربت» شن کنید (گوشه درآمد در اوج)
 فرقی نمی کنند تراب نگارها (گوشه درآمد در اوج)
 این است معجزش که دمی معجزه نکرد (گوشه درآمد در اوج)
 از هیچ خلق سر نزد این گونه کارها (گوشه درآمد در اوج)
 این شانه را به هیچ نبی ای نداده اند (گوشه درآمد با اشاره به گوشه گیلکی)
 که بارها بلند شود زیر بارها (گوشه درآمد)
 یک ذره از تلالو خورشید کم نشد (گوشه درآمد)
 ذره کجا و جلوه پروردگارها؟! (گوشه درآمد)
 این دشت با اراده زینب اداره شد (گوشه دیلمان)
 در دست جبر اوست همه اختیارها (فرود به گوشه درآمد)
 زینب سواره است، اگر چه پیاده است (گوشه دیلمان)
 این ها پیاده اند، همین ها، سوارها (فرود به گوشه درآمد)

علی اکبر لطیفیان

۴

شهادت امام موسی کاظم علیه السلام

آواز ابوعطا

آهسته گذارید روی تخته تنش را (گوشه درآمد)
 تا میخ اذیت نکند پیرهنش را (گوشه درآمد)
 اصلاً بگذارید روی خاک بماند (گوشه درآمد)
 زشت است بیازند غلامان بدنش را (گوشه درآمد)
 این ساق بهم ریخته کتمان شدنی نیست (گوشه حجاز)
 دیدند روی تخته در، تا شدنش را (گوشه حجاز)
 این مرد الهی مگر اولاد ندارد (گوشه حجاز با اشاره به آواز دشتی)
 بردند چرا مثل غریبان بدنش را (گوشه حجاز)
 این مرد نگهبان که حیا هیچ ندارد (گوشه درآمد)
 بد نیست بگیرد جلوی آن دهنش را (گوشه درآمد)
 این هفت کفن روضه گودال حسین است (گوشه حجاز)
 ای کاش نیارند برایش کفنش را (گوشه حجاز)
 نه پیرهنی داشت حسین نه کفنی داشت (گوشه حجاز)
 مدیون حصیرند مرتب شدنش را (فروید به گوشه درآمد)

علی اکبر لطیفیان

۵

بعثت حضرت محمد صلی الله علیه و آله و سلم

دستگاه چهار گاه

عید نجات عالم خلقت مبارک است (گوشه درآمد)
 آوای وحی و لیلۀ بعثت مبارک است (گوشه درآمد)
 عید نزول سوره اقرأ به عقل کل (گوشه درآمد)
 جشن کمال و علم و فضیلت مبارک است (گوشه درآمد)
 ریحانه‌های زنده نهان گشته ز بر خاک (گوشه مویه)
 عید حیات، عید ولادت مبارک است (فروید به گوشه درآمد)
 عید نزول وحی الهی به احمد است (گوشه مخالف)
 جان در طبق نهید که عید محمد است (فروید به گوشه درآمد)
 آوای وحی می‌رسد از شش جهت به گوش (گوشه مخالف)
 بر قلب‌های مرده دمدم روح از این سروش (گوشه مخالف)
 از سنگ‌های غار حرا آید این ندا: (گوشه مخالف)
 فریاد بی صدای خدا تا به کی خموش؟ (گوشه مخالف)
 اقرأ! بخوان! بخوان! که خدا گویدت بخوان (فروید به گوشه درآمد)
 اقرأ و ربک ای همه سر تا قدم خروش (گوشه درآمد)
 اقرأ! بخوان! که قلب بشر بی قرار توست (گوشه مویه)
 فصل خزان گذشت؛ طلوع بهار توست (گوشه مویه)

غلامرضا سازگار

۸

ولادت حضرت ابوالفضل علیه السلام

آواز بیات ترک

خدا زمین و زمان را دوباره حیران ساخت (گوشه درآمد)
 تمام شوکت خود را به شکل انسان ساخت (گوشه درآمد)
 کشید قامت او را قیامتی برخاست (گوشه درآمد)
 برای غارت دل‌ها سپاه مژگان ساخت (گوشه درآمد)
 ز اوج شانه او آسمان به خاک افتاد (گوشه رضایی)
 برای هر سر زلفش دلی پریشان ساخت (فروید به گوشه درآمد)
 میان طاق دو ابروی او گره انداخت (گوشه رضایی در اوج)
 از آن دو تیغ گره خورده باد و طوفان ساخت (فروید به گوشه درآمد)
 خدا برای حماسه دلآوری آورد (گوشه آذربایجانی)
 برای شیر خدا شیر دیگری آورد (گوشه آذربایجانی)
 نسیمی از تو وزید و زمین شکوفا شد (گوشه آذربایجانی)
 بهشت در به در کوچه‌های دنیا شد (گوشه آذربایجانی)
 برای این که به پای تو بال و پر بزنند (گوشه شکسته)
 در از دحام ملانک دوباره دعوا شد (گوشه شکسته)
 همان شبی که رسیدی مدینه یادش هست (گوشه شکسته)
 نگاه کردی و عالم پر از مسیحا شد (گوشه شکسته)
 نگاه کن که تمام دلم طلا گردد (گوشه آذربایجانی در اوج)
 که گر اشاره کنی خاک کیمیا گردد (فروید به گوشه درآمد)
 شکوه چشم تو هوش از تمام گل‌ها برد (اشاره به گوشه درآمد دستگاه مهور)
 زالای آمدنت ابروی دریا برد (گوشه درآمد)

حسن لطفی

۷

یوم کرامت

دستگاه ماهور

الا ملائکة الله انس و جان! تبریک! (گوشه درآمد)
 تمام خلق زمین! اهل آسمان تبریک (گوشه درآمد)
 پیغمبران خدا! عیدتان مبارک باد (گوشه رضایی)
 ولی امر خدا! صاحب الزمان! تبریک! (فرود به گوشه درآمد)
 ولادت پسر فاطمه امام حسین (گوشه داد)
 به ذات پاک خداوند لامکان تبریک! (فرود به گوشه درآمد)
 خبر دهید به عالم که عید، عید خداست (گوشه رضایی)
 ادب کنید که میلاد سیدالشهداست (گوشه رضایی با فرود به گوشه درآمد)
 خدا به حضرت زهرا پسر عطا کرده (گوشه فیلی)
 بگو به عالم خلقت پدر عطا کرده (فرود به گوشه درآمد)
 برای عفو گنه کارها به پیغمبر (گوشه آذربایجانی)
 قوی ترین سند معتبر عطا کرده (فرود به گوشه درآمد)
 شکفته لاله لیخند بر لب احمد (گوشه خوارن)
 خدا به نخل امیدش ثمر عطا کرده (فرود به گوشه درآمد)
 جمال غیب خداوند دیده شد امشب (گوشه راک)
 فروغ نامتنهایی دمیده شد امشب (فرود به گوشه درآمد)

غلامرضا سازگار

۶

ولادت امام حسین علیه السلام

دستگاه ماهور

تا ابشار زلف تو را شب نوشته اند (گوشه درآمد)
 ما را اسیر خال روی لب نوشته اند (گوشه درآمد)
 در اعتکاف گیسوی تو سال های سال (گوشه درآمد)
 مشغول ذکر و سجده و یارب نوشته اند (گوشه درآمد)
 در مسجد الحرام خم ابروان تو (گوشه آذربایجانی)
 مثل فرشتگان مقرب نوشته اند (گوشه آذربایجانی)
 در محضر نگاه الهی تو مرا (گوشه رضایی)
 در خیل نوکران مهذب نوشته اند (فرود به گوشه درآمد)
 شب های جمعه که دل من مست کربلاست (گوشه فیلی)
 از اشتیاق وصل لبالب نوشته اند (گوشه فیلی با اشاره به گوشه شکسته)
 با یک نگاه مادرت این جا رسید ایم (گوشه شکسته)
 با این دلی که فاطمه مذهب نوشته اند (فرود به گوشه درآمد)
 از هر چه بگذرم سخن دوست خوشتر است (گوشه عراق)
 ما را فدای دلبر زینب نوشته اند (گوشه عراق)
 من را که بی قرار حرم می کنی بس است (فضایی بین گوشه های آذربایجانی و رضایی)
 اصلاً مرا غبار حرم می کنی بس است (اشاره به گوشه شکسته)
 شرط نزول کوثر رحمت دعای توست (گوشه شکسته)
 اصلاً تمام خلقت عالم برای توست (فرود به گوشه درآمد)

یوسف رحیمی

۱۰

ولادت حضرت علی اکبر علیه السلام

دستگاه چهارگاه

یازده روز گذشت از مه شعبان معظم (گوشه درآمد)
 که عیان گشت دوباره رخ پیغمبر اکرم (گوشه درآمد)
 ذات حق - جل جلاله - پسری داد به لیلا (گوشه درآمد)
 که سرپای بود آینه جد مکرم (گوشه درآمد)
 نه عجب اینکه به یوسف بدهد وام ز حسنش (گوشه زابل)
 یاد دهد از نفسش روح به ریحانه مریم (گوشه زابل)
 مگر اوصاف را شرح دهد یوسف زهرا (گوشه زابل)
 ورنه آرند به وصفش ملک و جن و بشر کم (فرود به گوشه درآمد)
 می سزد تا که شود گوش همه عالم هستی (گوشه مخالف)
 تاز و صفش زند آقای رسولان خدا دم (گوشه مخالف)
 یوسف فاطمه در منطق و در خصلت و خلقت (گوشه مخالف)
 اشیه الناس را خوانند به پیغمبر خاتم (گوشه مخالف)
 صلواتی که خداوند فرستد به محمد (گوشه مخالف)
 به جمال و به کمال و به جلالش همه با هم (گوشه مخالف)
 ابرویش خیل ملک را شده محراب عبادت (اشاره به گوشه حصار)
 صورتش قبله جان و دل ذریه آدم (اشاره به گوشه درآمد دستگاه سه گاه)
 اگر از جام تولاش یکی جرعه بنوشد (اشاره به گوشه زابل)
 پسر هاجر تا حشر کند ناز به زمزم (فرود به گوشه درآمد)
 دشمنش گفت که او راست همان شأن امامت (گوشه مویه)
 تا به وصفش چه بگویند دگر مردم عالم (فرود به گوشه درآمد)
 آسمان! دور مزارش ز بصر اشک بیفشان (گوشه حصار)
 که شود غرقه به خون جگر ت دفتر «میثم» (فرود به گوشه درآمد)

غلامرضا سازگار

۹

مولودی امام زین العابدین علیه السلام

آواز بیات ترک

سلام عطر خوش دلپذیر سجاده (گوشه درآمد)
 سلام دلبر سجده، امیر سجاده (گوشه درآمد)
 سلام سفره پر نعمت دعاخوانی (گوشه درآمد)
 سلام سفره مهمان پذیر سجاده (گوشه درآمد)
 سلام تازه شعر و شعور و احساسم (گوشه درآمد در اوج)
 سلام تازه مریدی به پیر سجاده (گوشه درآمد در اوج)
 چقدر دست مرام من از تو خالی شد (گوشه درآمد در اوج)
 شبی که دور شدم از مسیر سجاده (گوشه درآمد در اوج)
 پیاده می شوم اینجا کنار اشکم تا (گوشه درآمد)
 بیفتم از سر خجلت به زیر سجاده (گوشه درآمد)
 و یطعمون علی حبه شما هستید (گوشه رضایی در اوج)
 منم یتیم و فقیر و اسیر سجاده (فرود به گوشه درآمد)
 منم فقیر شما یک عطا به من بدهید (گوشه فیلی)
 مرا اسیر کنید و خدا به من بدهید (فرود به گوشه درآمد)
 شبی که مثل همیشه خدا تو را می دید (گوشه جامه دران)
 و داشت عرش نمازت ستاره می بارید (فرود به گوشه درآمد)

رحمان نوازی

فرم نظرسنجی دعبل شماره ۹

خواننده گرامی!

برای رسیدن به بهترین نمونه یک نشریه فرهنگی - اجتماعی در حوزه ستایشگران و ذاکران اهل بیت علیهم السلام، به راهنمایی های شما و آراء و نظرها یتمان نیازمندیم. ان شاءالله به کمک شما، محتوا و فرم این ماهنامه مرضی خاطر مولایمان ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف باشد. برای ارسال این فرم، آن را از نشریه جدا کنید و بدون پاکت پستی و الصاق تمبر، در صندوق پست بیندازید. بهره مندی از آراء ارزشمند شما مایه امتنان این مرکز خواهد بود.

نام:

نام خانوادگی:

۱- جنسیت: زن مرد

۲- سن:

۳- تحصیلات:

۴- ارزیابی شما از کیفیت مطالب چیست؟

خوب متوسط ضعیف

۵- انتخاب سوزها در گفت و گوها، مقالات، گزارش ها و ... تا چه اندازه با مخاطبان نشریه هم خوانی دارد؟

زیاد متوسط کم خیلی کم

۶- حجم مطالب را چگونه ارزیابی می کنید؟

بیش از نیاز کافی کم

۷- سبک نوشتاری و ویرایش مطالب چگونه است؟

بسیار خوب خوب متوسط ضعیف

۸- تیتراها و سوتیتراهای انتخابی تا چه حد شما را برای خواندن مطالب ترغیب می کنند؟

بسیار زیاد زیاد کم بسیار کم

۹- صفحه آرایی مطالب چه طور است؟

بسیار خوب خوب متوسط ضعیف

۱۰- کدام مورد را برای طرح جلد این نشریه مناسب می دانید؟

طراحی مفهومی عکس پیرغلامان

توضیح بیشتر:

۱۱- به نظر شما انتشار نشریه ای با ویژگی های «دعبل» ضرورت دارد؟

بسیار ضروری است ضروری است موازی کاری است

شاید با تغییر در فرم و محتوا، ضرورت آن احساس شود

۱۲- بهترین طرح جلد از نظر شما: شماره

بهترین طرح صفحه از نظر شما: صفحه

بهترین مطلب از نظر شما: مطلب

۱۳- به نظر شما «دعبل» به چه مطالب دیگری باید پردازد؟

.....

.....

۱۴- سایر پیشنهادها و انتقادات خود درباره «دعبل» را بفرمایید؟

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

نیازی به الصاق تمبر نیست

هزینه پستی بر اساس قرارداد شماره ۱۴۱۵۴/۴۸۷ پرداخت شده است.

نام شرکت: بنیاد دعبل خزاعی

شماره صندوق پستی: ۱۴۱۵۵/۸۸۴۸

تلفن و فکس: ۰۲۱-۸۸۵۳۸۷۵۰

نام شهر: تهران

مشخصات فرستنده:

نام و نام خانوادگی:

استان:

آدرس دقیق پستی:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....